

บทที่ 5

สวัสดิการชุมชนบูรณาการ

จากการศึกษาการจัดการสวัสดิการชุมชนของเครือข่ายอินแปง : กลไก กระบวนการจัดการตนเองครั้งนี้ ได้พบว่าเครือข่ายอินแปงมีรากฐานการให้นิยามความหมายของสวัสดิการมาตั้งแต่ยุคดั้งเดิม ยุคแห่งความทันสมัย จนถึงยุคแห่งเครือข่ายอินแปงที่ได้มีการสรรค์สร้างสวัสดิการชุมชนบูรณาการของตนเองขึ้น ผู้ศึกษาจึงได้แบ่งผลของการศึกษาออกเป็นส่วน ๆ โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย

1. สวัสดิการตามความหมายของเครือข่ายอินแปง
2. สวัสดิการชุมชนบูรณาการทุกด้านของชีวิต
3. สวัสดิการชุมชนบูรณาการตามวิสัยทัศน์ในอนาคตของเครือข่ายอินแปง

สวัสดิการตามความหมายของเครือข่ายอินแปง

นิยามความหมายของสวัสดิการเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าครอบคลุมความหมายทั้งที่เป็นเป้าหมาย และมรรควิธีที่จะทำให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดี การให้ความหมายของสวัสดิการตามแนวทางของเครือข่ายอินแปงมีลักษณะที่ครอบคลุมความหมายที่เป็นเป้าหมายและมรรควิธีเช่นเดียวกัน แต่ความเข้าใจของสมาชิกเครือข่ายอินแปงบางคน/กลุ่ม ที่มีต่อคำว่าสวัสดิการ ยังมีลักษณะของความหมายที่แคบ โดยเห็นว่า สวัสดิการเป็นเพียงตัวเงินที่ได้รับในกรณีเจ็บไข้ได้ป่วยหรือกรณีตายเท่านั้น ในขณะที่สมาชิกเครือข่ายที่เป็นผู้นำจะมีความเข้าใจความหมายของสวัสดิการได้ดีกว่า โดยถือว่ากิจกรรมที่ทำในเครือข่ายนั้น เป็นสวัสดิการที่ทำให้สมาชิกเครือข่ายเกิดความเป็นอยู่ที่ดี ดังนั้น การให้ความหมายของสวัสดิการในเครือข่ายอินแปงจึงมีระดับของความหมายที่แตกต่างกัน

อย่างไรก็ตาม สวัสดิการตามความหมายของเครือข่ายอินแปงที่เกิดขึ้น ไม่ได้เกิดขึ้นเพียงช่วงข้ามวัน แต่มีพัฒนาการปรับเปลี่ยนตามยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะความหมายของสวัสดิการที่เกิดขึ้นในปัจจุบันจะมีรากฐานมาตั้งแต่อดีตก่อนที่เครือข่ายอินแปงจะก่อกำเนิดขึ้น และได้มีการเปลี่ยนแปลงนิยามความหมายไป เมื่อถูกแรงกระแทกจากภายนอกแบบไม่รู้เนื้อรู้ตัว และกว่าจะตั้งตัวรู้ทันการเปลี่ยนแปลงก็เกือบจะเอาตัวไม่รอด ประสบกับหนี้สินอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งชาวบ้านกลุ่มหนึ่งได้ร่วมมือกัน ก่อตั้งกลุ่มชาวบ้านที่มีชื่อเรียกภายหลังว่า กลุ่มอินแปง

ทำให้เกิดการสร้างนิยามความหมายของสวัสดิการใหม่ที่เริ่มต้นจากความคลุมเครือไปสู่ความเด่นชัดขึ้นเรื่อย ๆ ถึงแม้ว่าจะมีความชัดเจนในเฉพาะกลุ่มผู้นำเครือข่าย ในขณะที่กลุ่มสมาชิกเครือข่ายยังให้ความหมายที่คับแคบกว่าก็ตาม แต่อย่างน้อยการให้ความหมายของสวัสดิการตามแนวทางของเครือข่ายอินแปงก็เป็นที่ยอมรับจากสังคมภายนอกมากขึ้น

สวัสดิการความหมายของเครือข่ายอินแปงได้ก่อกำเนิดมาเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนในช่วงของทศวรรษที่ผ่านมา หลังจากที่ชาวบ้านบัว ตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร จำนวน 13 คน ได้ร่วมกันก่อตั้งกลุ่มพันธุ์ไม้พื้นบ้าน และเปลี่ยนชื่อในเวลาต่อมาเป็นกลุ่มอินแปง หลังจากนั้น จึงมีการพัฒนาเป็นเครือข่ายอินแปง โดยที่การให้ความหมายของสวัสดิการในยุคที่เป็นเครือข่ายอินแปงได้อาศัยองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีมาตั้งแต่อดีตเป็นพื้นฐาน และมีการปรับเปลี่ยนให้เท่าทันกับความทันสมัยตามกระแสโลกาภิวัตน์ จนเข้ามาสู่การให้ความหมายของสวัสดิการในยุคปัจจุบัน ดังนั้น ในการศึกษาการให้ความหมายของสวัสดิการในแนวทางของเครือข่ายอินแปงในครั้งนี้ ผู้ศึกษาจึงได้แบ่งแยกยุคสมัยของการให้ความหมายของสวัสดิการ ตั้งแต่ก่อนการก่อกำเนิดเครือข่ายอินแปง อันเป็นรากฐานของความหมายของสวัสดิการในยุคปัจจุบัน รวมถึงการให้ความหมายของสวัสดิการในยุคแห่งความทันสมัยที่กระแสโลกาภิวัตน์เฟื่องฟู อันเป็นจุดเปลี่ยนและผลักดันให้เกิดความหมายของสวัสดิการในยุคแห่งเครือข่ายอินแปง ดังต่อไปนี้

1. ยุคดั้งเดิม

ความหมายของสวัสดิการในยุคดั้งเดิมเป็นช่วงประวัติศาสตร์ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ ได้กลายเป็นรากฐานที่สำคัญในการสร้างความหมายให้กับสวัสดิการไปสู่จุดหมายหมายของชีวิต เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข อันนำไปสู่ความเป็นอยู่ที่ดี รวมถึงมีความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติที่มีความหมายเชิงคุณค่า สร้างความผูกพันเป็นสายใยเชื่อมต่อความเป็นชุมชนให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืน ถึงแม้ว่าจะถูกกระแทกจากภายนอกจนความสัมพันธ์เหล่านี้อ่อนด้อยไปบ้างก็ตาม แต่ในอดีตคุณค่าของสิ่งเหนือธรรมชาติ และสิ่งธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์เหล่านั้น เป็นกลไกสำคัญในการสร้างนิยามความหมายของการสร้างสวัสดิการให้ปรากฏตัวตนว่าเป็น “ความพึ่งพาอาศัยกัน” โดยที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านด้วยกันเอง ระหว่างชาวบ้านกับธรรมชาติ และระหว่างชาวบ้านกับสิ่งเหนือธรรมชาติ เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีนั่นเอง

จากการสร้างนิยามความหมายของสวัสดิการในยุคดั้งเดิมที่เป็นรากฐานสำคัญสำหรับการให้นิยามความหมายในยุคปัจจุบันว่าเป็นความพึงพาด้านนั้น ผู้ศึกษาขอสรุปข้อค้นพบจากการศึกษาความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน ดังนี้

1.1 ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านด้วยตนเอง

การเกิดขึ้นของชุมชนในอดีตมีมาตั้งแต่การเลือกทำเลที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน โดยที่ผู้นำจะพาชาวบ้านอพยพตั้งรกรากถิ่นฐานในอาณาบริเวณเดียวกัน ชาวบ้านที่อพยพร่วมกันมาจะมีความใกล้ชิดเป็นพี่น้องเป็นพวกพ้องเดียวกัน โดยเฉพาะในพื้นที่เครือข่ายอินแปง จะพบว่าประกอบด้วย กลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพมารวมเป็นชุมชนในพื้นที่ต่าง ๆ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 4 จังหวัด คือ จังหวัดสกลนคร มุกดาหาร กาฬสินธุ์ และอุดรธานี ยกตัวอย่างเช่น

- 1) ชนเผ่ากะเลิง ตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร
- 2) ชนเผ่าย้อ ตำบลกุดไฮ อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร
- 3) ชนเผ่าไยย-ลาว ตำบลโพนงาม อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร
- 4) ชนเผ่าโซ่ ตำบลดงหลวง อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร
- 5) ชนเผ่าภูไท ตำบลบะยาง อำเภอวังสามหมอ จังหวัดอุดรธานี
- 6) ชนเผ่าไทลาว ตำบลนาทัน อำเภอดงหลวง จังหวัดกาฬสินธุ์

จากการที่ในแต่ละพื้นที่มีกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน ทำให้แต่ละกลุ่มมีวัฒนธรรมประเพณีวิถีชีวิตที่มีลักษณะเหมือน ๆ กัน แม้แต่ภาษาที่ใช้พูดจาติดต่อสื่อสารเป็นภาษาเดียวกัน ทำให้ง่ายต่อการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ส่งผลทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านมีความใกล้ชิดกันช่วยเหลือเกื้อกูลกันได้ง่าย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความเป็นชนเผ่าไม่มีความสำคัญต่อการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายนัก เพราะเครือข่ายอินแปงประกอบด้วยหลายชนเผ่า

จากลักษณะของความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน ทำให้ความสัมพันธ์ของชาวบ้านที่เกิดขึ้นมีลักษณะของการพึ่งพาด้านกันได้ง่าย ยกตัวอย่างเช่น วัฒนธรรมการเ็นวานซึ่งหมายถึง การขอความช่วยเหลือ อันเกิดขึ้นจากความใกล้ชิดกันในชุมชน โดยเฉพาะในกลุ่มชนเผ่ากะเลิงที่บ้านบัว ตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร ชาวบ้านได้สร้างความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมากขึ้น นอกเหนือจากความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน คือ การสร้างนามสกุลให้มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน โดยการรวมนามสกุล เช่น นามสกุลวงศ์ศรีแก้ว และลาดเสนา รวมเป็นนามสกุลกุดวงศ์แก้ว เมื่อชาวบ้านมีนามสกุลเดียวกัน การเกิดขึ้นของจิตสำนึกของความเป็นพี่น้องก็สามารถเกิดขึ้นได้ง่าย ทำให้วัฒนธรรมการเ็นวานที่เกิดขึ้นมีความเข้มข้นขึ้น ประกอบกับ สภาพ

ความเป็นไปของสังคมในขณะนั้นก็อยู่ในสภาพที่เอื้ออำนวยให้เกิดการพึ่งพาอาศัยกันได้ง่าย เช่นกันจากการมีเทคโนโลยีพื้นบ้านเป็นตัวกำหนด ถือได้ว่าเป็นความสัมพันธ์แนวราบของชาวบ้านในระดับเดียวกัน เช่น การทำนาของชาวบ้านจะใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวหลากหลายชนิดที่ใช้เวลาในการเพาะปลูก และการเก็บเกี่ยวที่แตกต่างกัน ข้าวที่สุกก่อนก็สามารถเก็บเกี่ยวได้ก่อน ทำให้ชาวบ้านสามารถเ็นวานเพื่อนบ้านมาช่วยเหลือกันได้ และเมื่อข้าวของเพื่อนบ้านสามารถเก็บเกี่ยวได้แล้ว ชาวบ้านก็จะระดมไปช่วยเหลือกัน จนแล้วเสร็จในทุกแปลงนา จนสามารถเรียกได้ว่าการทำนาของชาวบ้านที่เกิดขึ้นเป็น “นาวาน” (อวัชชัย กุณวงศ์, สัมภาษณ์) แต่อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมการเ็นวานไม่สามารถเกิดขึ้นได้ในบริบทปัจจุบันที่ชาวบ้านเริ่มฤดูทำนาพร้อมกัน โดยใช้เมล็ดพันธุ์ประเภทเดียวกัน เมื่อข้าวสุกสามารถเก็บเกี่ยวได้ก็เป็นระยะเวลาเดียวกัน ชาวบ้านแต่ละคนก็ต้องทำการเก็บเกี่ยวข้าวของตนเองก่อน จึงไม่มีเวลาไปช่วยเหลือกันได้ จากสถานการณ์ดังกล่าว จะพบว่าฐานทางสังคมได้เปลี่ยนไป จึงทำให้สวัสดิการที่มี ความหมายถึงการพึ่งพาอาศัยกันของชาวบ้านได้เปลี่ยนไปด้วย

นอกเหนือจากความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ และการใช้นามสกุลเดียวกันของชาวบ้าน ทำให้ความหมายของสวัสดิการในฐานะของการพึ่งพาอาศัยกันมีความชัดเจนขึ้นแล้ว กิจกรรมชีวิตในอดีตของชาวบ้านก็มีส่วนสำคัญในการเน้นย้ำการให้นิยามความหมายของสวัสดิการมีความเด่นชัดขึ้น เช่น กิจกรรมชีวิตของชาวกะเลิงที่บ้านบัวที่มีการทำนาเพื่อกินเพื่ออยู่เป็นหลัก เมื่อมีการปักดำเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ชาวบ้านจะนำวัว-ควายไปเลี้ยงบนโคก (เนิน) เพื่อให้วัว-ควายได้กินหญ้า และเป็นสถานที่ที่พ่อค้าวัว-ควายจะเข้ามาซื้อ โดยที่ชาวบ้านได้สร้างที่พักชั่วคราวไว้บนโคกที่เรียกว่า “ทับควาย” (สุรัตน์ วรางค์รัตน์, 2536) สถานที่นี้ได้กลายเป็นสถานที่สำคัญของชาวบ้านในการช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกัน มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่เป็นองค์ความรู้ของท้องถิ่นให้ชาวบ้านในรุ่นลูกหลานสามารถดำรงชีวิตอย่างปกติสุขสมควรแก่สภาพความเป็นไปของชุมชนในขณะนั้น โดยผู้สูงอายุที่เป็นผู้เฒ่าที่มีประสบการณ์ความรู้ จะถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ สู่ลูกหลานตามภาษาพื้นบ้าน เรียกว่า “พาเฮ็ด” โดยเฉพาะลูกหลานที่เป็นผู้ชายจะมีการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับ การหาอยู่หากิน การเรียนรู้ธรรมชาติเกี่ยวกับพันธุ์ไม้ ยาสมุนไพร และการฝึกหัดจักสานภาชนะเครื่องใช้ประเภทต่าง ๆ เพื่อใช้ในการดำเนินชีวิต และงานบุญประเพณีต่าง ๆ ในขณะที่ลูกหลานที่เป็นผู้หญิงที่อยู่ในบ้านก็จะได้รับการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการทอผ้าสำหรับทำเป็นเครื่องนุ่งห่ม ผ้าห่ม และผ้าใช้สอยประเภทต่าง ๆ

การถ่ายทอดภูมิปัญญาที่เป็นองค์ความรู้ประเภทต่าง ๆ จากผู้เฒ่าผู้แก่ สู่ลูกหลานได้สร้างความสัมพันธ์อันดี เป็นการพึ่งพาอาศัยกันในแนวตั้งของช่วงอายุที่ต่างวัยกัน ทำ

ให้ความสำคัญของผู้สูงอายุในฐานะผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีประสบการณ์ชีวิตมาก่อน สามารถสร้างการยอมรับ และดำรงความมีคุณค่าของตัวตนผู้สูงอายุให้เกิดความเคารพนับถือจากลูกหลานได้อีกมิติหนึ่งนอกเหนือจากความเป็นเครือญาติผู้ใหญ่

1.2 ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับธรรมชาติ

การให้นิยามความหมายของสวัสดิการในฐานะที่เป็นความพึงพาศักดิ์กัน นอกเหนือจากการพึงพาศักดิ์กันระหว่างชาวบ้านด้วยกันเองทั้งในระดับแนวราบและแนวตั้งตามช่วงอายุที่แตกต่างกันแล้วนั้น สวัสดิการยังมีความหมายของการพึงพาศักดิ์กันระหว่างชาวบ้านกับธรรมชาติ ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งรกรากถิ่นฐานของชุมชน โดยการเลือกแหล่งที่ตั้งของชุมชนจะพิจารณาถึงความอุดมสมบูรณ์ของอาณาบริเวณหลัก โดยเฉพาะแหล่งที่ตั้งของชุมชนจะต้องมีแหล่งน้ำ และผืนดินสำหรับประกอบเกษตรกรรม รวมถึงความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่าที่สามารถแสวงหาสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตได้

ในอดีตที่ผ่านมาความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่า โดยเฉพาะบริเวณเทือกเขาภูพานมีความเพียบพร้อมสำหรับการแสวงหาปัจจัยพื้นฐาน เป็นแหล่งพึ่งพิงเพื่อการดำรงชีวิตของชาวบ้าน โดยที่ชาวบ้านสามารถเข้าป่าล่าสัตว์ เก็บของป่าประเภทพืชผักผลไม้พื้นบ้าน การหาไม้ใช้สอยมาปลูกบ้าน ทำเถียงนา และอาคารพักชั่วคราวได้ ทำให้ผืนป่าคือชีวิตของชาวบ้าน โดยเฉพาะชาวกะเลิงที่อาศัยเชิงเขาภูพานบริเวณตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร ได้พึ่งพาศักดิ์ธรรมชาติจากป่าเป็นแหล่งเลี้ยงชีวิต โดยอาศัยแหล่งน้ำจากลำห้วยที่มีต้นกำเนิดจากเทือกเขาภูพานสำหรับการทำเกษตรกรรม การเข้าป่าล่าสัตว์มาแบ่งปันกันในชุมชน การหาอาหารประเภทผักพื้นบ้าน เช่น หวาย ผักหวาน คอมนแคน ผักเม็ก ผักติ้ว เห็ด และหน่อไม้ประเภทต่าง ๆ รวมถึงผลไม้พื้นบ้านหลากหลายชนิด เช่น หมากเฒ่า หมากไฟ หมากค้อ หมากแงว ตลอดจนสมุนไพรในการดูแลบำรุงรักษาร่างกาย ก็สามารถเสาะหาได้จากธรรมชาติ เช่น ขมิ้นชัน ฟ้าทะลายโจน และโองเทง เป็นต้น

จากการที่ชาวบ้านสามารถใช้ประโยชน์ และพึ่งพาธรรมชาติได้นั้น ได้ก่อให้เกิดการเรียนรู้สั่งสม จนกลายเป็นองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวบ้าน ที่สืบทอดกันมา เช่น ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับพันธุ์ไม้พื้นบ้าน ชาวบ้านมีองค์ความรู้ว่าไม้ประเภทไหนมีประโยชน์อย่างไร หรือไม้ชนิดไหนเป็นสมุนไพร มีสรรพคุณอย่างไร นอกจากนี้ ชาวบ้านยังอาศัยธรรมชาติเป็นแหล่งเรียนรู้ โดยเฉพาะองค์ความรู้เรื่องเห็ด ชาวบ้านมีความรู้ในเชิงลึกลงไปว่าเห็ดจะออกเมื่อไหร่ โดยการสังเกตจากลักษณะของท้องฟ้า หรือรู้แม้กระทั่งว่าเห็ดจะออกตรงที่บริเวณไหน

เห็นชนิดไหนรับประทานได้ และเห็นชนิดไหนมีพิษ จากภูมิปัญญาเหล่านี้ได้กลายเป็นรากฐานการสร้างความหมายของสวัสดิการในยุคแห่งการขยายเครือข่ายอินแปงในระยะต่อมา

1.3 ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

ความหมายของสิ่งเหนือธรรมชาติได้ถูกสร้างขึ้นจากการให้คุณค่าของชาวบ้านที่มีต่อบุคคลที่ดับสูญไปแล้ว คือ ผี ว่ามีอำนาจเหนือมนุษย์สามารถให้ผลดี-ผลร้ายกับมนุษย์ได้ ชาวบ้านจึงให้ความเคารพนับถือผี และให้ความผูกพันกับสิ่งเหนือธรรมชาตินี้ ในการทำกิจกรรมชีวิตใด ๆ เช่น การแต่งงาน การขึ้นบ้านใหม่ และการมีสมาชิกใหม่ในครอบครัว จะต้องมีการบอกกล่าวให้ผีได้รับทราบ โดยชาวบ้านมีความเชื่อว่าจะทำให้เกิดความเป็นสิริมงคล และมีความราบรื่นในชีวิต ก่อให้เกิดความสุขทางจิตใจ โดยเฉพาะความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษที่เป็นปู่ย่าตายายที่คอยปกป้อง คุ้มครอง รักษาหมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านเรียกผีบรรพบุรุษนี้ว่า ผีปู่ตา

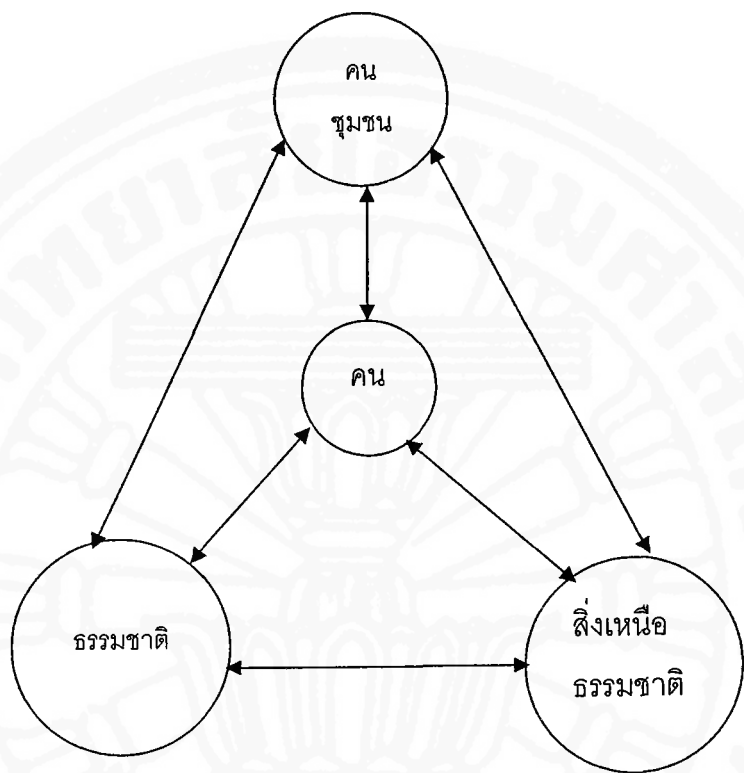
นอกจากนี้ยังมีผีประเภทต่าง ๆ อีกหลายประเภท เช่น ผีเรือน ที่คอยปกป้องรักษาบ้านเรือนของชาวบ้าน ผีไร่ผืนนา ทำหน้าที่ดูแลไร่ นา โดยก่อนที่ชาวบ้านจะทำเกษตรกรรมแต่ละปีจะต้องมีการเซ่นไหว้บอกเล่าให้รับรู้ นอกจากนี้ยังมีผีเจ้าป่าเจ้าเขา คอยดูแลไม่ให้ใครมารบกวน ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

จากความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับสิ่งเหนือธรรมชาติได้เป็นการสร้างความหมายให้กับสวัสดิการในฐานะของการพึ่งพาอาศัยของชาวบ้านที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติว่าสามารถทำให้ชาวบ้านประสบกับความสุข และความเจริญงอกงามได้ จากการได้รับการปกป้อง คุ้มครอง ดูแลจากสิ่งเหนือธรรมชาติเหล่านั้น ถึงแม้ว่าจะไม่สามารถเห็นในเชิงประจักษ์ว่าการที่ชาวบ้านประสบกับสิ่งที่ดีหรือความเลวร้ายนั้น จะเกิดจากสิ่งเหนือธรรมชาติหรือไม่ก็ตาม แต่สิ่งที่เห็นเชิงประจักษ์ คือ การที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือโดยสร้างที่อยู่อาศัยให้เป็นศาลเพียงตาบ้าง เป็นแท่นบูชาบ้าง หรือสร้างเป็นศาลขนาดใหญ่บ้าง ทั้งนี้ เพื่อการกราบไหว้ให้เกิดสิริมงคลกับตัวเอง ครอบครัว และชุมชน

การที่ชาวบ้านมีความเชื่อ และให้ความเคารพต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ยังมีความหมายในเชิงคุณค่า เรื่องการรักษาป่าให้มีสภาพคงทนผ่านกาลเวลามาได้ นอกเหนือจากการให้ความเคารพ ผูกพันกับบรรพบุรุษ เจ้าที่เจ้าทาง และเจ้าป่าเจ้าเขา

กล่าวโดยสรุป นิยามความหมายของสวัสดิการในยุคดั้งเดิม ชาวบ้านได้ให้นิยามความหมายผ่านความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านด้วยกันเอง ระหว่างชาวบ้านกับธรรมชาติ และระหว่างชาวบ้านกับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยที่ความสัมพันธ์ทั้ง 3 ลักษณะจะเกิดขึ้นภายใต้การพึ่งพาอาศัยกัน ดังแสดงความสัมพันธ์ได้ดังภาพที่ 5.1

ภาพที่ 5.1
การแสดงความหมายของสวัสดิการในเชิงการพึ่งพาอาศัยกัน

ที่มา: (การสังเคราะห์ของผู้ศึกษา)

อย่างไรก็ตาม การให้ความหมายของสวัสดิการในยุคดั้งเดิมนี้อาจจะกล่าวได้ว่ามีความหมายเป็นการพึ่งพาอาศัยกัน แต่หากพิจารณาความเป็นชุมชนภายใต้ขอบเขตความสัมพันธ์ภายในชุมชนที่สามารถพึ่งพาอาศัยกันได้ ก็สามารถกล่าวได้ว่า การพึ่งพาอาศัยกันนั้นเป็นการพึ่งพาตนเองในระดับชุมชนได้ ดังนั้น การให้ความหมายของสวัสดิการในยุคดั้งเดิมนี้อาจจะมีความหมายเป็นการพึ่งพาตนเองในระดับชุมชนได้

2. ยุคแห่งความทันสมัย

การให้นิยามความหมายของสวัสดิการในยุคสมัยนี้ ไม่ได้เกิดขึ้นจากตัวตนของชาวบ้านเอง แต่เกิดขึ้นจากแรงกระแทกจากภายนอกในระดับยุทธศาสตร์ของประเทศ ที่ต้องการสร้างความทันสมัยให้เกิดขึ้นทุกระดับ โดยคาดหวังว่าผลของการพัฒนาตามกระแสหลักที่เน้นภาค

การผลิตประเภทอุตสาหกรรม และการเร่งระดมสรรพกำลังสร้างสิ่งที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานให้เพียงพอจะสามารถกระจายความเจริญแบบการไหลรินของน้ำจากที่เดิมจากที่หนึ่ง ไปสู่แหล่งที่ยังขาดแคลนได้ ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดทฤษฎีฝ่นหล่นจากฟ้า (Trickledown Effect Theory) ที่มีความเชื่อว่า คนในสังคมมีหลายระดับชั้น แต่ละระดับมีความสามารถในการพัฒนาต่างกัน ในขณะที่ทรัพยากรสำหรับใช้ในการพัฒนามีอยู่อย่างจำกัด ดังนั้น การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมจึงต้องมุ่งไปที่กลุ่มคนที่มีความพร้อม หรือได้เปรียบในสังคมก่อน (สนธยา พลศรี, 2547) จากผลที่เกิดขึ้นพบว่า ประเทศมีความเจริญเติบโตเกิดขึ้นอย่างมาก แต่มีความกระจุกตัวอยู่เฉพาะในเมือง ในขณะที่ภาคชนบทก็ได้รับความคิดที่ถูกกระจายลงผ่านสื่อการประชาสัมพันธ์จากภาครัฐในท้องถิ่นว่าความเจริญจะติดตามมาโดยผ่านวิธีการที่ถูกสรรค์สร้างจากภาครัฐเป็นหลัก จากการเน้นการสร้างรายได้เพื่อยกฐานะทางเศรษฐกิจให้สามารถใช้จ่าย เพื่อการบริโภคสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ได้ จากการใช้เทคนิควิธีการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อขายในแต่ละปี เพื่อสร้างรายได้เป็นก้อนใหญ่ ๆ จึงมีผลทำให้สวัสดิการที่เกิดขึ้นถูกกำหนดจากรัฐเป็นส่วนใหญ่

จากแนวทางดังกล่าว ทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านเปลี่ยนไป ส่งผลให้ฐานของสังคมเคลื่อนย้ายตัวจากการพึ่งพาอาศัยกัน และการช่วยเหลือเกื้อกูลกันไปสู่การใช้เศรษฐกิจเป็นตัวตั้ง โดยเริ่มส่อเค้ารางของการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 แต่หากพิจารณาช่วงเวลาที่มีผลต่อชุมชนบ้านบัวโดยตรง จะพบว่าอยู่ในช่วงปี พ.ศ.2509 เนื่องจากชาวบ้านบัวมีการนำพืชเชิงเดี่ยว ประเภตอบมาปลูก และมีผลชัดเจนมากขึ้นในช่วงปีพ.ศ.2519 เนื่องจากสภาวะความทันสมัย โดยเฉพาะระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปการได้เข้ามาสู่ชุมชนบ้านบัว จึงมีผลทำให้ชาวบ้านเกิดมีการแก่งแย่ง เอาเปรียบกัน เพื่อให้ตนเองมีรายได้มาก ๆ เพื่อสนองตอบต่อความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกที่เกิดขึ้นอย่างมากมาย

จากการที่ชาวบ้านยึดเศรษฐกิจเป็นตัวตั้ง ได้ก่อให้เกิดการสร้างนิยามความหมายของสวัสดิการใหม่ที่เน้น “เงิน” เป็นหลัก ทำให้เงินกลายเป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่สามารถบันดาลความสุขสมบูรณ์ได้ เงินสามารถนำไปใช้ซื้อสิ่งจำเป็นมาใช้ แม้กระทั่งผักสวนครัวที่เคยปลูกไว้กิน ก็ยังต้องซื้อ ดังคำเปรียบเปรยของชาวบ้านว่า “ชาวบ้านหมดเงินไปกับด้ามบาท สองบาท” หมายความว่าของใช้เล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ผลิตเองได้ยังใช้เงินซื้อ นอกจากนี้ ชาวบ้านยังนำเงินไปซื้อสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ทั้ง ๆ ที่มีความจำเป็นน้อยก็ตาม เช่น บางคนนำเงินไปซื้อตู้เย็นมาใช้แช่น้ำไว้สำหรับบริโภคเพียงไม่กี่ขวด (สมบัติ แสงฉวี, สัมภาษณ์)

การที่ชาวบ้านเห็นเงินเป็นใหญ่ ทำให้ชาวบ้านเร่งแสวงหา และทำทุกวิถีทาง เพื่อให้ได้เงินมาเป็นจำนวนมาก ๆ สวัสดิการตามความหมายเดิมที่ต้องการพึ่งพาอาศัยกันได้เปลี่ยนแปลง

ไปเรื่อย ๆ จนไม่ต้องมีการพึ่งพากันอีกต่อไป ชาวบ้านจึงเกิดการแย่งชิงเอาเปรียบด้วยตนเอง เท่านั้นยังไม่พอยังก้าวล่วงไปเอาเปรียบธรรมชาติ โดยการทำลายธรรมชาติ เพื่อนำมาแลกเปลี่ยนเป็นเงินให้ได้มาก ๆ นอกเหนือจากนั้น การหมดความเคารพนับถือสิ่งเหนือธรรมชาติก็บังเกิดขึ้น ชาวบ้านจะคำนึงถึงประโยชน์ส่วนตน เพื่อสร้างรายได้ของตน และครอบครัวเป็นหลัก

จากนิยามความหมายของสวัสดิการในยุคแห่งความทันสมัยที่ถือเงินเป็นสำคัญนั้น ได้สร้างปัญหาให้กับสังคมชนบทจนไม่สามารถหาทางออกได้ เพราะความอยากได้เงินของชาวบ้าน ได้สร้างภาระหนี้สินตามมามากมาย จากเดิมที่ชาวบ้านสามารถแสวงหาสิ่งจำเป็นเพื่อการดำรงชีวิตได้จากผืนป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านได้เข้าไปตัดไม้ยางป่าเพื่อทำเป็นแหล่งเพาะปลูกพืชเชิงเดี่ยว ประเภท ปอ มันสำปะหลัง และอ้อย โดยหวังว่าจะได้รายได้จากการขาย ผลผลิตเป็นกอบเป็นกำ

จากการกระทำดังกล่าวได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชาวบ้านเองหลายประการ กล่าวคือ ชาวบ้านไม่สามารถแสวงหาสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตจากป่าได้อีกต่อไป ในขณะเดียวกันผลผลิตที่เกิดขึ้นจากการทำเกษตรเชิงเดี่ยว ก็มีจำนวนมากเกินความต้องการ เพราะชาวบ้านเห่อปลูกตามกัน (ประหยัด โททุมพล, สัมภาษณ์) ทำให้ชาวบ้านไม่สามารถขายได้ในราคาที่คาดหวังไว้ตั้งแต่เริ่มต้นปลูก ทั้งนี้ เนื่องจากชาวบ้านไม่มีอำนาจในการเข้าไปกำหนดราคาผลผลิตได้เอง โดยที่ราคาที่เกิดขึ้นจะเป็นไปตามราคาดตลาดที่พ่อค้ากำหนดขึ้น พ่อค้ากำหนดเท่าใด ชาวบ้านก็ต้องขาย เพราะถ้าชาวบ้านเก็บผลผลิตไว้ก็จะเกิดความเสียหายเน่าทิ้งโดยไม่ได้รับผลตอบแทนใด ๆ ในขณะเดียวกัน ผลผลิตที่เกิดขึ้นก็ออกมาสู่ตลาดพร้อมกัน ทำให้มีปริมาณมากเกินความต้องการ ส่งผลต่อราคาตกต่ำลงไปอีก และเมื่อชาวบ้านได้รายได้ก็น้อยก็จะไปเร่งการทำลายป่ามากขึ้น เพื่อให้มีพื้นที่สำหรับการเพาะปลูกให้มากขึ้น เพียงพอกับรายได้ที่ต้องการ ประกอบกับ ผืนดินเดิมที่ใช้ปลูกก็เริ่มเสื่อมสภาพ ต้องมีการบำรุงดินโดยใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ที่มีต้นทุนสูง กลายเป็นการก่อร่างสร้างหนี้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ยกตัวอย่างเช่น พ่อเล็ก กุดวงศ์แก้ว ทำการปลูกปอ 3 ปี และปลูกมันสำปะหลัง 3 ปี รวมเป็น 6 ปี เป็นหนี้ 40,000 บาท จนไม่สามารถหาทางออกด้วยตนเองได้

ความหมายของสวัสดิการในยุคแห่งความทันสมัยนี้จึงถือเงินเป็นหลัก ชาวบ้านจะแสวงหาเงินมาเป็นสวัสดิการของตนเองและครอบครัว ความเป็นชุมชนได้ถูกลดบทบาทของ ความสำคัญลงไป ความหมายของสังคมยุคสมัยนี้จึงคำนึงถึงตนเองและครอบครัวมากกว่าจะทำอย่างไรจึงจะมีเงินมาใช้ในการบริโภคสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ สำหรับชีวิตของตนเองและครอบครัวได้ การให้นิยามความหมายของสวัสดิการในยุคนี้จึงหมายถึง “เงินเป็นใหญ่”

3. ยุคแห่งเครือข่ายอินแปง

จากสภาพปัญหาของการเอาเงินเป็นตัวตั้งดังกล่าว ชาวบ้านจำนวนหนึ่งที่บ้านบัว ตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร จึงได้รวมกลุ่มกัน (การมาโฮมกัน) ร่วมปรึกษาหารือ ร่วมกัน (การโส) เพื่อวิเคราะห์ปัญหา และหาทางออกร่วมกัน ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นการจัดการความสัมพันธ์ใหม่ด้วยตัวของชาวบ้านเอง (Emic Approach) และเกิดขึ้นจากคนภายในชุมชนเอง ด้วย (Insiders) โดยอาศัยการพึ่งพาอาศัยกัน

ชาวบ้านกลุ่มนี้ได้ใช้ยุทธศาสตร์การทบทวนบทเรียนจากในอดีตก่อนยุคแห่งความทันสมัยว่าพ่อแม่ปู่ย่าตายายสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างไร ทั้ง ๆ ที่ต้องดำข้าว หาน้ำ และมีลูกหลานหลายคนที่ต้องเลี้ยงดู ก็ไม่เห็นเป็นหนี้เป็นสิน แต่เมื่อเห็นเงินเป็นใหญ่แล้วทำไมจึงเป็นหนี้ ชาวบ้านกลุ่มนี้จึงได้ปรึกษาหารือ และสรุปบทเรียนในอดีต นำไปสืบทอด เพื่อสานอนาคต ผ่านการเรียนรู้ร่วมกันว่า ชาวบ้านต้องรู้พื้น และนำองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาที่มีการสั่งสมมาตั้งแต่อดีต ตลอดจน การอาศัยผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีภูมิปัญญาดั้งเดิม อันเกิดจากความสัมพันธ์กันในชุมชน ธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติ แสดงให้เห็นว่า การดำรงคงอยู่ของภูมิปัญญาเหล่านี้ยังคงหลงเหลือข้ามกาลเวลามาได้ โดยไม่ได้ถูกทำลายไปพร้อมกับกระแสการพัฒนาตามยุคแห่งความทันสมัย ซึ่งในระยะต่อมา กลายเป็นศักยภาพที่สำคัญสำหรับการนำมากำหนดเป็นยุทธศาสตร์ของเครือข่าย เพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ จึงจะสามารถต้านทานกับกระแสในยุคแห่งความทันสมัยนี้ได้

การก่อตั้งกลุ่มพันธุ์ไม้พื้นบ้านจึงบังเกิดขึ้น จากการเล็งเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาของชาวบ้านที่มีมาตั้งแต่อดีตในเรื่องเกี่ยวกับการเพาะพันธุ์กล้าไม้ การใช้ประโยชน์จากพืชพันธุ์ไม้ต่าง ๆ หลังจากนั้นได้เปลี่ยนชื่อเป็นกลุ่มอินแปง และได้ขยายแนวทางการสร้างสวัสดิการผ่านการทำกิจกรรมที่ต่อเนื่อง โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ที่กำหนดขึ้นร่วมกันของสมาชิกเครือข่ายอินแปง จนสามารถสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาร่วมกัน โดยมีเป้าหมายเพื่อการพึ่งตนเอง การพออยู่พอกิน ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช และการพึ่งพาอาศัย เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ซึ่งการพึ่งพาอาศัยกันที่เกิดขึ้นก็คงไม่ใช่เป็นการพึ่งพาอาศัยกันแบบเดิมดังเช่นอดีตที่อาศัยการแลกเปลี่ยนผลผลิตต่อกัน มาสู่การใช้สื่อกลางที่เป็นเงินมากขึ้น

สวัสดิการที่เครือข่ายอินแปงได้สรรค์สร้างขึ้น เริ่มต้นจากการใช้องค์ความรู้ทางด้านป่าไม้ และการเกษตร สำหรับการสร้างฐานชีวิตให้มั่นคง หลังจากมีผลผลิตที่เกิดขึ้นจากการสร้างฐาน

ปัจจัย 4 ที่เพียงพอแล้ว ยังสามารถสร้างรายได้ให้กับสมาชิกในเครือข่ายได้ และเป็นการดูแลสุขภาพของสมาชิกเองด้วย ทั้งนี้ เนื่องจากสามารถบริโภคพืชผักปลูกเองที่ปลอดสารเคมี สำหรับผลผลิตที่เกิดขึ้นจากการบริโภคยังสามารถนำไปแปรรูป ผ่านกระบวนการจัดทำวิสาหกิจชุมชน เช่น การแปรรูปน้ำผลไม้ปั่นบ้าน ไวน์ สรากลั่นพื้นบ้าน และโรงงานแปรรูปสมุนไพร ซึ่งกลายเป็นการพึ่งพาอาศัยกันแบบใหม่ในชุมชนมาผ่านการใช้เงิน จากการนำความรู้สมัยใหม่เข้ามาจัดการ นอกจากนี้ยังได้มีการเรียนรู้เพิ่มเติมในการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของชาวบ้านอีกหลายประการ เพื่อเป็นการลดรายจ่ายของสมาชิก เช่น การทำปุ๋ยชีวภาพ การทำของใช้ในครัวเรือน การทอดผ้าพื้นเมือง และการทำผลิตภัณฑ์ปรุงรสอาหารจากธรรมชาติ เป็นต้น จากนั้นจึงมีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการของเครือข่ายขึ้น ซึ่งจากลักษณะของสวัสดิการที่เครือข่ายอื่นแบ่งได้ สรรค์สร้างขึ้นนั้น จะเห็นได้ว่ามีความเชื่อมโยงเกี่ยวเนื่องกันไม่ได้แยกสวัสดิการออกเป็นด้าน ๆ แบบแยกส่วน แต่มีลักษณะที่เป็นการบูรณาการสวัสดิการทุกด้านเข้าด้วยกัน

การที่กลุ่มอื่นแบ่งได้ดำเนินการสร้างสวัสดิการโดยผ่านกิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง จนเป็นที่ยอมรับว่าเป็นทางเลือกของชาวบ้านในการแสวงหาทางออกจากปัญหาที่เกิดขึ้นได้ถูกนำมาขยายแนวคิดสู่พื้นที่อื่น ๆ จึงเกิดเป็นเครือข่ายอื่นแบ่งที่เกิดการพึ่งพาอาศัยกัน และการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ สำหรับการดำรงชีวิตของชาวบ้านมีความเหมาะสมกับวิถีและบริบทของตนเอง ครอบครัว และชุมชน โดยที่การพึ่งพาอาศัยกันมีรากฐานมาจากการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในยุคดั้งเดิม แต่ลักษณะของการพึ่งพาอาศัยกันจะเป็นรูปแบบใหม่ที่มีการใช้ความรู้ และเงินเข้ามาเกี่ยวข้อง

แต่อย่างไรก็ตาม ในการให้นิยามความหมายของสวัสดิการในยุคแห่งเครือข่ายอื่นแบ่งนี้ ก็ไม่ได้ปรับเปลี่ยนความหมายอย่างสุดโต่งจากยุคแห่งความทันสมัย เพราะต้องยอมรับว่า “เงินยังมีความสำคัญในการดำรงชีวิต” (ธวัชชัย กุณวงศ์, สัมภาษณ์) เช่น ค่าใช้จ่ายในการศึกษาของบุตรหลาน ค่าใช้จ่ายในการจัดซื้อของอยู่ของกินที่ไม่สามารถผลิตขึ้นมาเองได้ และค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในกรณีเจ็บไข้ได้ป่วย เป็นต้น ดังนั้น นิยามความหมายของสวัสดิการในยุคแห่งความทันสมัยที่เห็นเงินเป็นใหญ่นั้น ยังต่อเนื่องจากยุคแห่งความทันสมัยยุคสมัยสุขแห่งเครือข่ายอื่นแบ่ง แต่มีลักษณะเบาบางลงโดยที่เงินไม่ใช่ตัวตั้งอีกต่อไป แต่เป็นองค์ประกอบหนึ่งในสวัสดิการยุคแห่งเครือข่ายอื่นแบ่ง ดังคำกล่าวที่ว่า “ปัญญานานหน้า เงินตามหลัง”

จากสภาพความเป็นไปของชาวบ้านที่หาทางออกร่วมกัน เกิดการรวมกลุ่ม และขยายเป็นเครือข่ายในที่สุดนั้น เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อการตัดสินใจของชาวบ้านเอง ดังนั้นการให้นิยามความหมายของสวัสดิการจึงถือว่าเป็น “การเรียนรู้ให้เกิดปัญญา” เป็นสาระสำคัญที่

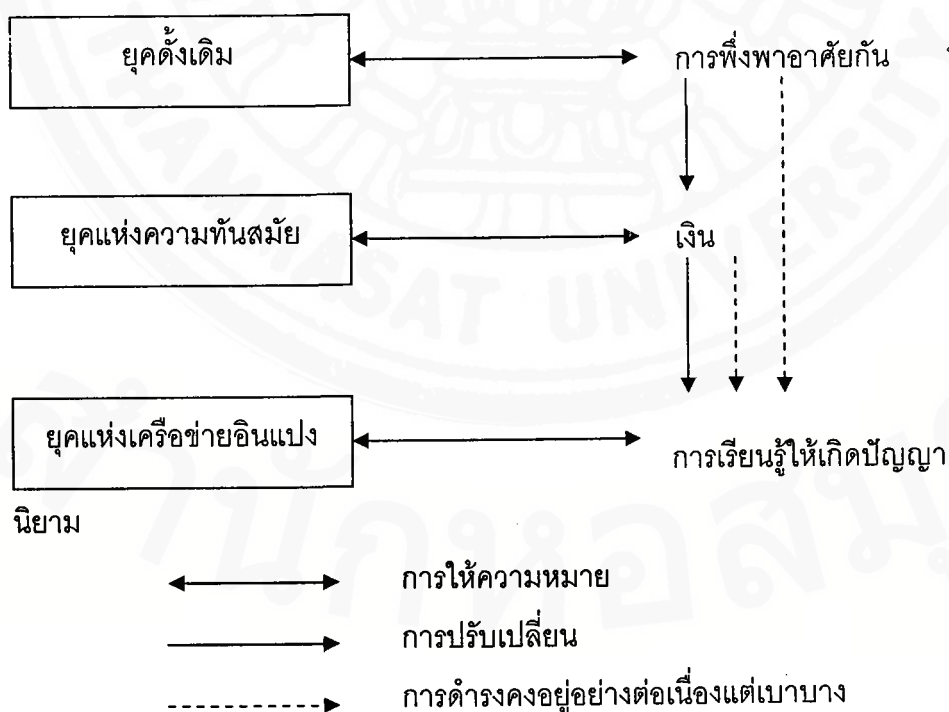
ทำให้เกิดกิจกรรมการดำเนินการต่าง ๆ แต่อย่างไรก็ตาม สวัสดิการในความหมายของการเรียนรู้ ยังเป็นการเรียนรู้ให้เกิดปัญญาเพื่อการดำรงชีวิตเท่านั้น ไม่ใช่การเรียนรู้ให้เกิดปัญญาในระดับของการหาทางหลุดพ้นจากวัฏฏะสงสารแห่งการเวียนว่ายตายเกิดตามหลักของพระพุทธศาสนา

ในขณะเดียวกัน ตามความหมายของสวัสดิการในเชิงกระบวนการที่เป็นการเรียนรู้ให้เกิดปัญญา เพื่อการดำรงชีวิตนั้น ยังก่อให้เกิดปรากฏความหมายของสวัสดิการที่เป็นรูปธรรมในรูปของกิจกรรมที่จะดำเนินการแบบเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงเป็นบูรณาการ ทั้งนี้ เนื่องจากการเรียนรู้ให้เกิดปัญญาได้สรรค์สร้างกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิต เพื่อให้ชีวิตประสบกับความ เป็นอยู่ที่ดีขึ้น อันเป็นความหมายในเชิงเป้าหมาย ดังนั้น ความหมายของสวัสดิการจึงครอบคลุม ความหมายของการเรียนรู้ และกิจกรรมที่เกิดขึ้น

กล่าวโดยสรุป การให้นิยามความหมายของสวัสดิการตามยุคสมัย ตั้งแต่ยุคดั้งเดิม ยุคแห่งความทันสมัย และยุคแห่งเครือข่ายอินแปง ได้เกิดการปรับเปลี่ยนการให้ความหมายตาม ยุคสมัยที่เกิดขึ้น พอสรุปการให้นิยามความหมายตามยุคสมัยได้ดังภาพที่ 5.2

ภาพที่ 5.2

การให้นิยามความหมายของสวัสดิการตามยุคสมัย

ที่มา: (การสังเคราะห์ของผู้ศึกษา)

จากการให้นิยามความหมายของสวัสดิการในยุคแห่งเครือข่ายอินแปงว่าเป็น การเรียนรู้ ให้เกิดปัญญาในระดับของการดำรงชีวิต เพื่อให้สมาชิกของเครือข่ายมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีนั้น เครือข่ายอินแปงได้ใช้การเรียนรู้ เพื่อเข้ามาจัดการความรู้ที่มีภายในชุมชนเครือข่าย โดยเฉพาะความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถือเป็นสวัสดิการชุมชนพื้นบ้าน รวมถึง ความรู้จากภายนอก เช่น เทคโนโลยีสมัยใหม่ เทคนิคการผลิตและการจัดการ ที่ถือได้ว่าเป็นความรู้ตามกระแสความทันสมัยที่ต้องการให้เกิดการสร้างรายได้ เพื่อการสะสมทุน และเมื่อเครือข่ายอินแปงนำแนวคิดดังกล่าวมาใช้ในการสร้างสวัสดิการของตนเอง จึงเรียกได้ว่าเป็นสวัสดิการชุมชนทันสมัย ในขณะที่เดียวกัน ความรู้ภายนอกที่เกิดจากรัฐได้เข้ามามีบทบาทในการจัดสวัสดิการให้กับชุมชนในรูปแบบของการให้บริการ การสงเคราะห์ และการจัดทำโครงการต่าง ๆ สำหรับชุมชน เรียกได้ว่าเป็นสวัสดิการสังคม โดยที่เครือข่ายอินแปงได้จัดการความรู้เหล่านั้น โดยการผสมผสานสวัสดิการทั้ง 3 ระดับ จนกระทั่งได้ก่อให้เกิดสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายอินแปงที่เชื่อมโยงเกี่ยวเนื่องสวัสดิการทุกด้านของชีวิตเข้าด้วยกัน

สวัสดิการชุมชนบูรณาการทุกด้านของชีวิต

จากการให้นิยามความหมายของสวัสดิการในแต่ละยุคสมัย ตั้งแต่ยุคดั้งเดิมที่เห็นว่าสวัสดิการ คือ การพึ่งพาอาศัยกัน มาถึงยุคแห่งความทันสมัยที่เห็นเงินเป็นใหญ่ จนถึงยุคแห่งเครือข่ายอินแปง ได้ให้ความหมายของสวัสดิการ เป็นการเรียนรู้ให้เกิดปัญญา โดยในยุคแห่งเครือข่ายอินแปงนี้ เครือข่ายอินแปงได้นำนิยามความหมายของสวัสดิการในยุคดั้งเดิม และยุคแห่งความทันสมัยมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดปัญญาในการสรรค์สร้างสวัสดิการชุมชนของตนเอง

ในยุคของเครือข่ายอินแปง ที่มีนิยามความหมายของสวัสดิการเป็นการเรียนรู้เพื่อให้เกิดปัญญาในระดับของการดำรงชีวิตนั้น เครือข่ายอินแปงได้มีจัดการการเรียนรู้ของตนเองขึ้น โดยอาศัยความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการสั่งสม สืบทอดมาตั้งแต่อดีตเป็นรากฐาน และมีการปรับตัวเรียนรู้ เพื่อจัดสร้างสวัสดิการของตนเองขึ้นมา เรียกได้ว่าเป็น สวัสดิการชุมชนพื้นบ้าน แต่ทั้งนี้ ก็ไม่ได้ปฏิเสธสวัสดิการชุมชนทันสมัยที่เกิดจากแนวคิดความทันสมัยที่เน้นการสะสมทุน ดังคำกล่าวที่ปรากฏในยุทธศาสตร์การพัฒนาเครือข่ายว่า “ยุทธศาสตร์การพัฒนาจากรากฐานทรัพยากร และภูมิปัญญาชุมชน ผสมผสานภูมิปัญญาสากล (ชุมทรัพย์) เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมพอเพียง” (บอร์ดประชาสัมพันธ์เครือข่ายอินแปง) แสดงให้เห็นว่า ความรู้ที่เครือข่าย

อินแปงนำมาใช้มีความหลากหลาย จึงทำให้การจัดสวัสดิการของเครือข่ายอินแปงมีลักษณะเป็น การบูรณาการความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น และภูมิปัญญาสากลจากภายนอกเข้าไว้ด้วยกัน

นอกจากนี้ ในการจัดสวัสดิการของเครือข่ายอินแปงยังได้พิจารณาองค์ประกอบของ ชีวิตเป็นตัวตั้ง ตั้งแต่การศึกษา สุขภาพ การทำงานและการมีรายได้ ที่อยู่อาศัย ความมั่นคงในชีวิต และการบริการสังคม โดยมีลักษณะของการบูรณาการองค์ประกอบทุกด้านเข้าด้วยกัน จึงทำให้ การจัดสวัสดิการของเครือข่ายอินแปงมีลักษณะเป็นการบูรณาการองค์ประกอบทุกด้านของชีวิตที่ มีความสัมพันธ์กัน โดยมองเป็นระบบของชีวิต ไม่ได้แยกส่วนขององค์ประกอบแต่ละด้านออก จากกัน

ในขณะเดียวกัน การที่เครือข่ายอินแปงสามารถจัดสวัสดิการชุมชนของตนเองแล้ว ยังยอมรับสวัสดิการสังคมที่รัฐเป็นผู้จัดให้ โดยเฉพาะสวัสดิการสังคมที่เป็นพื้นฐานแบบทั่วถึง (Universal Approach) เช่น สวัสดิการด้านการศึกษา และสาธารณสุข รวมถึงสวัสดิการที่เป็น โครงการต่าง ๆ ที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐ และหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรระหว่างประเทศ ซึ่งจากแนวทางการจัดการการเรียนรู้ดังกล่าวได้ก่อให้เกิดเป็นสวัสดิการ ชุมชนบูรณาการของเครือข่ายอินแปง ที่มีลักษณะเป็นสวัสดิการแบบพหุนิยมที่ผสมผสานกันของ สวัสดิการชุมชนพื้นบ้าน สวัสดิการชุมชนทันสมัย และสวัสดิการสังคม

การจัดสวัสดิการแบบพหุนิยม

จากการสรรค์สร้างสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายอินแปงที่เกิดขึ้น จะพบว่า มี ลักษณะเป็นการจัดสวัสดิการแบบพหุนิยม ทั้งนี้ เนื่องจากเครือข่ายอินแปงทำหน้าที่ และ รับผิดชอบจัดสวัสดิการของตนเองเป็นหลัก โดยใช้องค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นพื้นฐาน และอาศัยแนวคิดความเชื่อของการสร้างรายได้ เพื่อการสะสมทุนตามแนวทางการจัดสวัสดิการ ชุมชนทันสมัยเป็นองค์ประกอบ ในขณะเดียวกัน เครือข่ายอินแปงก็ยังพึ่งพารัฐที่ทำหน้าที่เป็นผู้จัด สวัสดิการสังคมอยู่ โดยเฉพาะการพึ่งพาโครงการต่าง ๆ ของรัฐในการดำเนินการขยายแนวคิดการ จัดสวัสดิการของเครือข่าย เนื่องจากเครือข่ายอินแปงไม่มีงบประมาณเป็นของตนเอง และกำลังคน ดำเนินการก็มีน้อย (วัชรภรณ์ กุดวงศ์แก้ว, สัมภาษณ์) รวมถึง สวัสดิการบางด้านที่เครือข่าย อินแปงไม่สามารถจัดได้อย่างเท่าเทียมกับสวัสดิการสังคม เช่น การจัดบริการรักษาสุขภาพที่ ประสบปัญหารุนแรง นอกจากนี้ สวัสดิการที่ถูกกำหนดบังคับเป็นกฎหมาย เช่น การศึกษาภาค

บังคับ เป็นต้น ทำให้รัฐยังแสดงบทบาทในการจัดสวัสดิการสังคมให้กับชุมชนไปพร้อม ๆ กับการจัดสวัสดิการโดยชุมชนเอง

การที่เครือข่ายอินแปงสามารถจัดสวัสดิการชุมชนบูรณาการของตนเองได้ ถือว่าเป็นการริ่หรือโครงสร้างในการจัดสวัสดิการชุมชนจากการที่ต้องพึ่งพาจากรัฐเพียงอย่างเดียวในยุคแห่งความทันสมัย มาสู่การจัดสวัสดิการด้วยตัวชุมชน เพื่อชุมชนเอง ซึ่ง มิดจ์เลย์ (Midgley, 1997, p. 154) เชื่อว่า การจัดสวัสดิการลักษณะเช่นนี้มีทางเลือกมากกว่า และมีความรู้สึกได้รับผิดชอบจากชุมชนมากกว่า จากลักษณะเฉพาะดังกล่าวทำให้เครือข่ายอินแปงสามารถให้นิยามความหมายของสวัสดิการชุมชนของตนเอง จนสร้างการยอมรับจากภายนอกได้มากขึ้น

จากแนวทางที่เครือข่ายอินแปงสามารถจัดสวัสดิการชุมชนบูรณาการของตนเองได้ด้วยตนเองมากขึ้นนั้น เป็นการลดบทบาทสวัสดิการสังคมที่กำหนดโดยภาครัฐให้มีความสำคัญน้อยลงบ้าง แต่ไม่ได้เป็นการเบียดขับสวัสดิการรัฐจนตกขอบ ไร้ความหมาย โดยที่สวัสดิการสังคมนั้นยังมีบทบาทสำคัญในฐานะที่สวัสดิการชุมชนยังก้าวเข้าไปไม่ถึง เช่น สวัสดิการด้านการรักษาพยาบาลในกรณีที่ประสบกับการเจ็บป่วยร้ายแรง เป็นต้น รวมถึงยังเป็นสวัสดิการสนับสนุนให้สวัสดิการชุมชนบูรณาการดำเนินการไปได้อย่างสมบูรณ์มากขึ้น เช่น การสนับสนุนเงินงบประมาณ เพื่อให้ชุมชนสามารถจัดสวัสดิการของตนเองได้

ในการสร้างสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายอินแปงไม่ได้เกิดขึ้นจากการต่อต้าน ล้มล้างโครงสร้างของระบบสังคมเดิม แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงการจัดสวัสดิการแบบค่อยเป็น ค่อยไปจากการพึ่งพิงสวัสดิการสังคม มาสู่การจัดสวัสดิการโดยชุมชนผ่านกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ดังเช่นข้อความของเครือข่ายอินแปงที่ปรากฏในเอกสารของสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ เรื่อง ปาชุมชนคนรากหญ้า (2547) ว่า “เดินที่ละก้าว กินข้าวที่ละคำ” ซึ่งจากแนวทางการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยดังกล่าว จึงไม่ใช่แนวคิดในการจัดสวัสดิการแบบปฏิรูปทั่วด้านของกลุ่มมาร์กซิสที่เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงที่จะทำให้คนยากจนส่วนใหญ่มีสวัสดิการที่ดีขึ้น มีเพียงทางเดียว คือ การปฏิวัติ เพื่อเปลี่ยนระบบกรรมสิทธิ์และระบบสังคมจากระบบทุนนิยมมาสู่ระบบสังคมนิยม

การที่รัฐยังมีความหมายในการจัดสวัสดิการอยู่ จึงเกิดข้อคำถามตามมาว่า รัฐมีบทบาทในการจัดสวัสดิการมากหรือน้อยระดับไหน ซึ่งหากรัฐไม่มีบทบาทในการจัดสวัสดิการเลย ก็อาจกล่าวได้ว่าเป็นแนวทางการจัดสวัสดิการตามแนวคิดเสรีนิยม ที่ให้ความสำคัญกับกลไกตลาดเป็นหลัก สำหรับแนวคิดเสรีนิยมใหม่ ให้ความสำคัญกับรัฐในฐานะผู้จัดสวัสดิการขั้นต่ำเท่านั้น แต่หากรัฐมีบทบาทในการจัดสวัสดิการอย่างมาก ก็กลายเป็นรัฐสวัสดิการไป สำหรับใน

กรณีของการจัดสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายอินแปงมีลักษณะที่ชุมชนเครือข่ายเข้ามาจัดการสวัสดิการของตนเอง โดยรัฐก็ไม่ได้ยุติการจัดการสวัสดิการสังคม แต่เข้ามาดูแลในระดับที่เหมาะสม และสวัสดิการบางด้านที่ยังต้องดำเนินการโดยรัฐ ซึ่ง กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์ (2547) กล่าวว่า ลักษณะของการจัดสวัสดิการดังกล่าว เป็นการจัดสวัสดิการแนวทางที่สาม ที่เกี่ยวข้องกับ ความคิดเรื่องการลดบทบาทของรัฐ การเน้นพลังของกลุ่มและชุมชน และการสร้างการเมืองทางเลือกและเชิงอัตลักษณ์ (Giddens, 2001 อ้างถึงใน กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์, 2547) โดยที่การจัดสวัสดิการของเครือข่ายอินแปงได้ผสมผสานสวัสดิการทั้ง 3 ระดับไว้ด้วยกัน คือ สวัสดิการชุมชนพื้นบ้าน สวัสดิการชุมชนทันสมัย และสวัสดิการสังคม ซึ่งจะได้ทำการศึกษาต่อไปว่าสวัสดิการสังคมที่จัดโดยรัฐจะมีบทบาทลดลงมากน้อยแค่ไหนจากยุคแห่งความทันสมัย และพลังอำนาจของเครือข่ายมีอย่างไร จนสามารถสร้างอัตลักษณ์ความเป็นตัวตนของเครือข่ายได้ ซึ่งสวัสดิการสังคมที่ดีของรัฐจะต้องเป็นการสนับสนุนเท่าที่จำเป็น และเกินกำลังของชุมชน แต่ต้องไม่ก่อให้เกิดการพึ่งพาด้วย

ในขณะเดียวกัน การจัดสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายอินแปงยังได้รับการสนับสนุนองค์กรเอกชนหลายแห่ง ประกอบด้วย มูลนิธิหมู่บ้าน สมาคมพัฒนาชนบทอีสาน เครือข่ายภูมิปัญญาไท โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ และโครงการพัฒนาอุตสาหกรรมชุมชน (เครือข่ายอินแปง, 2545) โดยที่การสนับสนุนจะมีหลากหลายรูปแบบ เช่น การให้งบประมาณสนับสนุน และการให้ความรู้ เป็นต้น โดยเฉพาะการให้ความรู้นั้น ยังมีสถาบันทางวิชาการหลายแห่งเข้ามามีบทบาทในการให้ความรู้กับเครือข่าย เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร สถาบันวิจัยและฝึกอบรมการเกษตรสกลนคร สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล มหาวิทยาลัยขอนแก่น และมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ดังนั้น ในการจัดสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายอินแปง จึงมีลักษณะของการจัดสวัสดิการแบบพหุนิยม ที่มีหลายภาคส่วนของสังคมเข้ามามีบทบาทในการจัดสวัสดิการในรูปแบบต่าง ๆ โดยมีชุมชนเครือข่ายเป็นผู้แสดงบทบาทหลักในการจัดสวัสดิการของตนเอง และมีสวัสดิการอื่น ๆ เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญมากน้อยต่างกัน

ข้อโต้แย้ง และข้อสนับสนุนของการจัดสวัสดิการแบบพหุนิยม

ในการจัดสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายอินแปงจะพบว่า มีลักษณะของการจัดสวัสดิการแบบพหุนิยมที่เกิดขึ้นจากการผสมผสานการจัดสวัสดิการของรัฐ องค์กรเอกชน สถาบัน

วิชาการ และชุมชน โดยมีชุมชนเป็นตัวตั้ง เพื่อแสวงหาทางออกในการจัดการตนเอง แต่อย่างไรก็ตาม การจัดสวัสดิการแบบพหุนิยมยังมีประเด็นข้อโต้แย้งว่า การเกิดขึ้นของสวัสดิการแบบพหุนิยมมาจากความเชื่อพื้นฐานว่า การจัดสวัสดิการของรัฐไม่สามารถแก้ไขปัญหาสังคมได้ และบางครั้งการจัดสวัสดิการของรัฐยังเป็นการเพิ่มปัญหาสังคมด้วย (Kvist and Torring, 1996, p.13) สำหรับกรณีการจัดสวัสดิการของเครือข่ายอินแปงนั้น ถ้าหากพิจารณาในยุคแห่งความทันสมัยสามารถกล่าวได้ว่า การจัดสวัสดิการของรัฐได้ก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับสังคมอย่างมาก เพราะชาวบ้านไม่สามารถพึ่งตนเองได้ ทำให้ชาวบ้านอ่อนปัญญา ต้องร้องขอ และรอรับความช่วยเหลือจากรัฐตลอดเวลา (ประหยัด โททุมพล, สัมภาษณ์) แต่ในยุคแห่งเครือข่ายอินแปง จะพบว่า การจัดสวัสดิการของเครือข่ายไม่ได้ปฏิเสธสวัสดิการสังคมจากรัฐ แต่ได้นำมาใช้ให้สอดคล้องกับสวัสดิการของเครือข่าย ทำให้สวัสดิการของรัฐไม่ได้ก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการของเครือข่าย ซึ่งในทางตรงกันข้ามเป็นการสนับสนุนให้การจัดสวัสดิการของเครือข่ายมีความสมบูรณ์มากขึ้น เช่น ในการจัดกิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับการผลิตพลังงานทดแทนจากสมุนไพรใช้ทางการแพทย์จากทุกส่วน โดยที่เครือข่ายจัดหาสถานที่ ภาคการเมืองระดับจังหวัดสนับสนุนค่าอาหาร และการเมืองภาคท้องถิ่นสนับสนุนค่าเดินทาง เป็นต้น “เครือข่ายใช้ทุกวิถีทางให้เกิดการจัดการเครือข่าย” (ธวัชชัย ภูณวงษ์, สัมภาษณ์) ดังนั้น การจัดสวัสดิการแบบพหุนิยมของเครือข่ายอินแปงจึงเป็นการผสมผสานสวัสดิการทุกระดับเข้าด้วยกัน

นอกจากนี้ กิลเบิร์ต (Gilbert, 2000, p. 417) ได้ตั้งข้อสังเกตว่าการจัดสวัสดิการแบบพหุนิยม เกิดขึ้นภายใต้สมมติฐาน 3 ข้อ ประกอบด้วย ข้อที่ 1 ภาคเอกชนมีการจัดสวัสดิการที่มีประสิทธิภาพกว่าภาครัฐ ข้อที่ 2 ภาครัฐส่วนท้องถิ่นสามารถจัดสวัสดิการได้ตรงตามความต้องการของชุมชนมากกว่ารัฐบาลกลาง และข้อที่ 3 ภาคชุมชนมีการจัดสวัสดิการที่มีประสิทธิภาพมากกว่าภาครัฐส่วนท้องถิ่น จากสมมติฐานของกิลเบิร์ตทั้ง 3 ข้อ จะพบว่าใช้หลักการเปรียบเทียบประสิทธิภาพ และความใกล้ชิดกับชุมชน ซึ่งหากพิจารณาโครงสร้างในการทำงานของรัฐที่มีสายการบังคับบัญชาตามลำดับชั้น (Hierarchy) และมีข้อจำกัดในเรื่องกฎ ระเบียบต่าง ๆ ย่อมมีผลต่อประสิทธิภาพในการจัดการ เนื่องจากมีผลทำให้เกิดความล่าช้าในการทำงานได้ สำหรับความใกล้ชิดกับชุมชน พบว่ารัฐบาลกลางมีที่ตั้งอยู่ห่างไกลจากชุมชน ย่อมไม่สามารถเข้าถึงชุมชนได้ดีเท่ากับภาครัฐส่วนท้องถิ่น ในขณะที่เดียวกัน ภาครัฐส่วนท้องถิ่นย่อมไม่รู้ถึงความต้องการได้ดีเท่ากับตัวของชุมชนเอง ดังนั้น หากเปรียบเทียบการจัดสวัสดิการแบบพหุนิยมโดยใช้หลักความมีประสิทธิภาพ และความใกล้ชิดกับชุมชนแล้ว รัฐควรเปิดโอกาสให้ชุมชนได้แสดงบทบาทในการจัดสวัสดิการของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดโพสท์โมเดิร์น ที่เห็นว่ารัฐไม่ควรเข้า

ไปจัดระบบสวัสดิการสังคมมากนัก แต่ควรปล่อยให้เป็นเรื่องของปัจเจกบุคคล ภาคเอกชน และ ภาคชุมชน (อภิญา เวชยชัย และ ศิริพร ยอดกมลศาสตร์, 2547, น. 40-42)

สวัสดิการชุมชนบูรณาการด้านต่าง ๆ ของเครือข่าย

สวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายอินแปงที่ได้มีการกำหนดประเด็นร่วมกันมีความหลากหลาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับศักยภาพของแต่ละชุมชนเครือข่ายว่าจะมีความรู้ด้านไหน จึงมีผลทำให้แต่ละชุมชนเครือข่ายมีการจัดสวัสดิการชุมชนบูรณาการในแต่ละด้านที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ การจัดสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายอินแปงในแต่ละชุมชนเครือข่ายก็จะมีลักษณะของการจัดการที่แตกต่างกันด้วย ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความพร้อมในการพัฒนา และการจัดการความรู้ของแต่ละชุมชนเครือข่าย โดยที่เครือข่ายอินแปงได้จัดให้มีการจัดทำแผนแม่บทชุมชนของแต่ละชุมชนเครือข่าย เพื่อร่วมกันเรียนรู้รากฐานชุมชน และสังคมโลก เพื่อสร้างนวัตกรรมใหม่ที่เหมาะสมกับชุมชนเอง นอกจากนี้ เครือข่ายอินแปงยังได้มีการสร้างกระบวนการที่ช่วยในการเชื่อมต่อชุมชนเครือข่ายให้มีประสิทธิภาพรวดเร็วขึ้น โดยการสร้างฐานข้อมูลการเชื่อมโยง และความร่วมมือ การสร้างความร่วมมือในการวิจัยทรัพยากร การสร้างมหาวิทยาลัยชีวิตอินแปงเพื่อตอบสนองการพึ่งตนเองและการส่งออกความรู้ และการสร้างสถาบันการเงินของชุมชน

แต่อย่างไรก็ตาม สวัสดิการชุมชนบูรณาการที่เกิดขึ้นจะมีรากฐานจากการเกษตรทั้งสิ้น โดยที่สถานการณ์รวมของสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายอินแปงที่ผู้ศึกษามีข้อค้นพบสามารถจัดกลุ่มของสวัสดิการเป็นด้านต่าง ๆ ได้ดังนี้

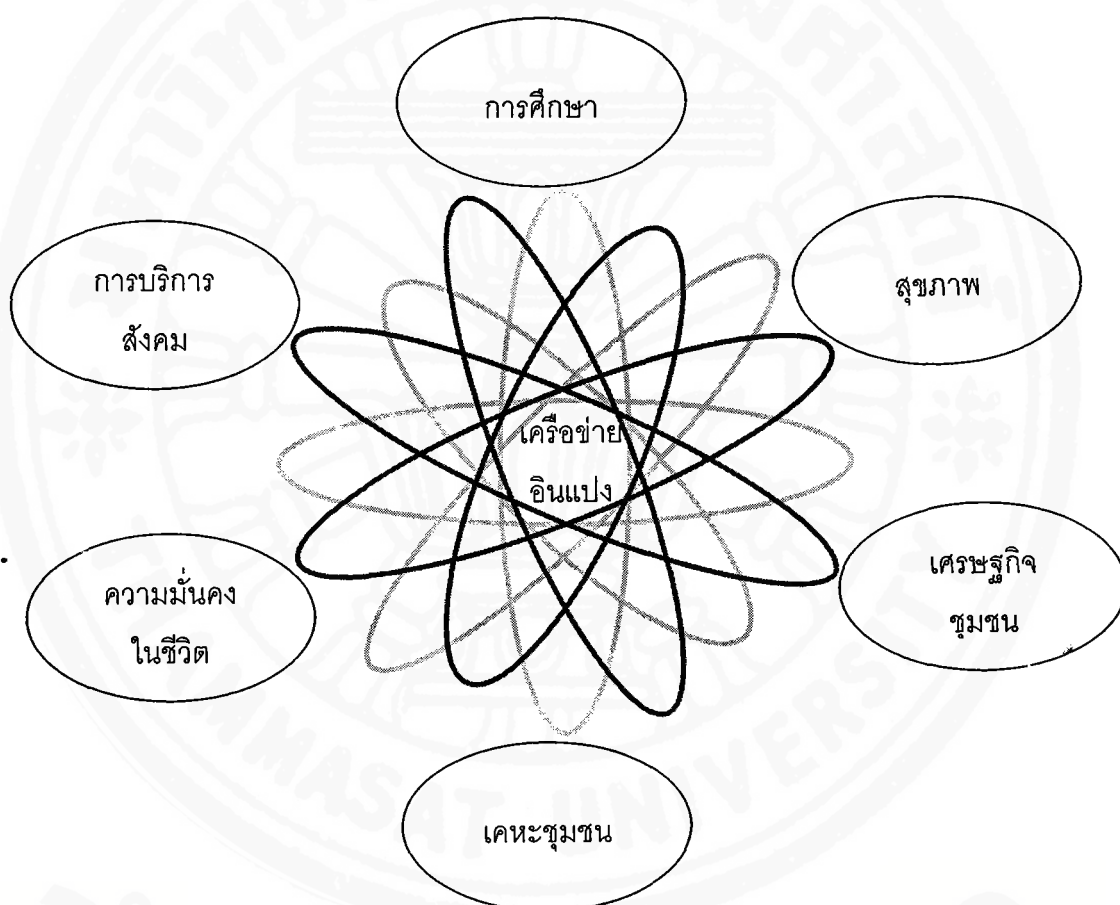
- 1) การศึกษา
- 2) สุขภาพ
- 3) เศรษฐกิจชุมชน
- 4) เศรษฐกิจชุมชน
- 5) ความมั่นคงในชีวิต
- 6) การบริการสังคม

โดยที่สวัสดิการชุมชนบูรณาการในแต่ละด้านจะมีลักษณะเชื่อมโยงที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิตไม่ได้แยกส่วนออกจากกัน แต่มีลักษณะเป็นไปเพื่อการดำรงชีวิตได้ในระดับที่พอเหมาะพอควร เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้าน โดยไม่แปลกแยกโดดเดี่ยวจากความทันสมัย แต่ผสมกลมกลืนทุกยุคทุกสมัยเข้าไว้ด้วยกัน ดังคำกล่าวของพ่อประหยัด โททุมพล

ที่ว่า “เก่าและใหม่ประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับวิถี” (การจัดรายการวิทยุสถานีวิทยุชุมชนคนภูพาน 95.75 เมกกะเฮิร์ต, 19 พ.ย. 47) สามารถแสดงความเชื่อมโยงของสวัสดิการชุมชนบูรณาการแต่ละด้านได้ดังภาพที่ 5.3

ภาพที่ 5.3

สวัสดิการชุมชนบูรณาการทุกด้านของเครือข่ายอินแปง

ที่มา: (การสังเคราะห์ของผู้ศึกษา)

องค์ประกอบของสวัสดิการชุมชนบูรณาการ

ในการศึกษาสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายอินแปงในแต่ละด้าน นอกเหนือจากการมีลักษณะเชื่อมโยงเป็นองค์รวมแล้ว ในแต่ละด้านยังประกอบด้วยรายละเอียดที่เป็นองค์ประกอบย่อย ๆ ประสานกันเป็นสวัสดิการในแต่ละด้านที่มีความเชื่อมโยงกัน โดยที่สวัสดิการชุมชนบูรณาการที่เกิดขึ้นในภาพรวมของเครือข่ายอินแปงจะมีฐานคิดพื้นฐานมาจากรฐานการเกษตรเป็นหลัก ทั้งนี้ เนื่องจากมีความสอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ตามวิถีชีวิตของชาวบ้านที่ทำเกษตรกรรมเพื่อการดำรงชีวิต จากการพึ่งพาอาศัยความสัมพันธ์กับธรรมชาติเป็นทุนเพื่อกำหนดแนวคิดในการจัดการชีวิตของตนเองให้เกิดความมั่นคง สามารถพึ่งตนเอง และพึ่งพาอาศัยกันได้ โดยที่องค์ประกอบของสวัสดิการชุมชนบูรณาการในแต่ละด้าน สามารถแสดงได้ดังภาพที่ 5.4

ภาพที่ 5.4

องค์ประกอบของสวัสดิการชุมชนบูรณาการ

ที่มา: (การสังเคราะห์ของผู้ศึกษา)

จากภาพที่ 5.4 จะพบว่า สวัสดิการชุมชนบูรณาการในแต่ละด้านมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงเป็นสายความสัมพันธ์ โดยมีฐานเกษตรเป็นแกนเชื่อมสวัสดิการที่หลากหลายให้ยึดโยงหากัน กลายเป็นชีวิตของเครือข่ายอินแปงที่มีผลสืบเนื่องไม่หยุดอยู่กับที่ ดังแสดงข้อค้นพบความเป็นไปของสวัสดิการชุมชนบูรณาการแต่ละด้านที่ผสมผสานทับซ้อนของสวัสดิการทั้ง 3 ระดับ คือ สวัสดิการชุมชนพื้นบ้าน สวัสดิการชุมชนทันสมัย และสวัสดิการสังคม ดังนี้

1. การศึกษา

สวัสดิการชุมชนบูรณาการด้านการศึกษาศของเครือข่ายอินแปงที่เกิดขึ้นมีลักษณะผสมผสานระหว่างสวัสดิการสังคมที่รัฐจัดระบบการศึกษาในโรงเรียน สวัสดิการชุมชนพื้นบ้านที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น และสวัสดิการชุมชนทันสมัย

พัฒนาการของสวัสดิการชุมชนด้านการศึกษา

ในยุคดั้งเดิม สวัสดิการชุมชนด้านการศึกษามีลักษณะเป็นสวัสดิการชุมชนพื้นบ้านที่มีการเรียนรู้ ถ่ายทอดภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตที่หาอยู่หากิน เพื่อนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตโดยอาศัยธรรมชาติและการเกษตรเป็นหลัก จากคนรุ่นหนึ่ง โดยเฉพาะจากผู้เฒ่าที่เป็นผู้รู้ของชุมชน ลงมาสู่ชนอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งเป็นรุ่นหลัง แต่หลังจากนั้นเมื่อกระแสการพัฒนาตามแนวทางระบบทุนนิยมได้ถูกนำมาใช้แพร่หลายมากขึ้น การศึกษาแบบยุคดั้งเดิมเหล่านั้นได้ขาดหายไป การจัดการศึกษากลายเป็นหน้าที่สำคัญของรัฐที่จะต้องจัดให้กับประชาชนโดยเฉพาะการศึกษาในระดับพื้นฐานกระจายไปตามเขตการปกครองระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับจังหวัด จนถึงระดับหมู่บ้าน ทำให้การศึกษามีลักษณะเป็นสวัสดิการสังคมที่ถูกกำหนดสร้างขึ้นจากภาครัฐ โดยเฉพาะการศึกษาภาคบังคับ ในขณะที่เดียวกันจากสภาพความเป็นไปของการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน ตามวิถีแห่งทุนนิยมมีความจำเป็นต้องหันไปศึกษาหาความรู้จากภายนอกแทน แต่ผลที่เกิดขึ้น ได้ก่อให้เกิดปัญหาให้กับชาวบ้านตามมา จนไม่สามารถหาทางออกด้วยตนเองได้ ทำให้ชาวบ้านมีการรวมกลุ่ม เพื่อร่วมมือกันฟื้นฟู รื้อฟื้นการศึกษาดั้งเดิมกลับมา จัดสร้างสวัสดิการทางด้านการศึกษาของชุมชนขึ้นมาเอง โดยผนวกความรู้สมัยใหม่เข้ากับองค์ความรู้เดิมที่เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านให้เหมาะสม สร้างเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับชาวบ้านให้มีทางเลือกในการดำเนินชีวิตที่หลากหลายมากขึ้นนอกเหนือจากทิศทางที่ถูกกำหนดจากภาครัฐ

การศึกษาในระบบ

ตัวแบบสวัสดิการชุมชนบูรณาการด้านการศึกษาศของเครือข่ายอินแปง จะพบว่ามี การจัดการศึกษาในระบบ โดยผ่านสวัสดิการสังคมที่รัฐจัดการศึกษาในโรงเรียน ตั้งแต่ระดับ การศึกษาภาคบังคับ จนถึงระดับปริญญา โดยเฉพาะการศึกษาภาคบังคับที่มีกฎหมายเป็น

ข้อกำหนดกฎเกณฑ์ไว้ ซึ่งเป็นการสร้างความเท่าเทียมกันผ่านระบบการศึกษา (Tracy and Tracy, 2000, p. 333) แต่หากพิจารณาในแง่มุมตรงข้าม จะพบว่ารัฐสร้างความชอบธรรมในการเข้าไปมีบทบาทในการ จัดการศึกษาของชุมชนอย่างตรงไปตรงมา

เครือข่ายอินแปงไม่ได้ปฏิเสธการให้การศึกษากับบุตรหลานในระบบโรงเรียน “สมาชิกอินแปงส่วนใหญ่ยังอยากให้ลูกหลานเรียนหนังสือ แต่มองเรื่องมหาวิทยาลัยชีวิตมากขึ้น ไม่ให้ทั้งฐานเดิม เดิมทิ้งไปเลย เข้ามาอยู่กับชุมชนไม่ได้” (วัชรภรณ์ กุดวงศ์แก้ว, สัมภาษณ์) โดยสมาชิกเครือข่ายอินแปงจะส่งบุตรหลานเข้าศึกษาในโรงเรียนใกล้บ้านที่รัฐจัดตั้งไว้ให้ ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการดูแลใกล้ชิด แต่หลังจากจบการศึกษาภาคบังคับแล้วไม่มีข้อกำหนดใด ๆ ที่จะบังคับให้บุตรหลานต้องศึกษาในระดับที่สูงขึ้น ผู้นำเครือข่ายอินแปงบางคนยังส่งบุตรหลานเข้าศึกษาในระดับที่สูงขึ้นจากการศึกษาภาคบังคับ โดยส่งเข้าไปศึกษาในสถาบันการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ระดับอนุปริญญา และระดับปริญญาตรี ในขณะที่ผู้นำบางคนไม่ส่งบุตรหลานไปศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น โดยให้กลับมาอยู่ที่ครอบครัว ทั้งนี้เพราะไม่เชื่อมั่นในการศึกษาตามระบบโรงเรียนโดยมีความเชื่อว่าการศึกษาในระบบโรงเรียนจะทำให้บุตรหลานขาดความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ต้องเคลื่อนย้ายตัวเองไปสู่ตลาดแรงงานในระบบทุนนิยม นอกจากนี้ คุเบเน (Cuban quoted in Tracy and Tracy, 2000, p. 339) ได้กล่าวถึงระบบการศึกษานี้ ทำให้ ผู้ที่ศึกษาขาดความสามารถในการคิดวิเคราะห์ และขาดการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่ จากความไม่เชื่อมั่นในระบบการศึกษานี้เอง ผู้นำบางคนของเครือข่ายอินแปงจึงให้บุตรหลานศึกษาเรียนรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านตามแนวทางการคิดความเชื่อของเครือข่ายอินแปง เพื่อให้สามารถดำเนินวิถีชีวิตของตนเองได้ โดยการหาอยู่หากินกับธรรมชาติที่เป็นภูมิปัญญามาตั้งแต่อดีต

แต่อย่างไรก็ตาม การที่ผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายอินแปงไม่ส่งบุตรหลานเข้าไปศึกษาในระบบภายหลังจากจบการศึกษาภาคบังคับแล้ว ก็ยังมีจำนวนน้อย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับตัวบุตรหลานว่ามีความประสงค์ในการศึกษาต่อด้วยหรือไม่ ดังเช่นบุตรหลานของผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายต้องการทำงานในเครือข่าย จึงไม่ประสงค์ที่จะศึกษาต่อ เป็นต้น แสดงให้เห็นว่าสวัสดิการชุมชนด้านการศึกษาหลังจากการศึกษาภาคบังคับจึงมีลักษณะที่มีทางเลือกมากขึ้น

การศึกษานอกระบบ

สำหรับการศึกษานอกระบบ เครือข่ายอินแปงได้จัดการศึกษาโดยอาศัยภูมิปัญญาพื้นบ้านที่มีจากผู้รู้ที่เป็นผู้เฒ่าผู้แก่ของชุมชน เพื่อสรรค์สร้างสวัสดิการชุมชนของตนเองขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม ในการจัดการศึกษาก็ไม่ได้หมายความว่าต้องย้อนกลับไปเป็นเหมือนอดีต แต่ได้นำแนวทางตามความทันสมัยเข้ามาผสมผสาน โดยเฉพาะความรู้ในการสร้างรายได้เพื่อการสะสม

ทุน โดยผ่านการฝึกอบรม การศึกษาดูงานนอกสถานที่ และการให้ความรู้ของส่วนราชการ กลายเป็นความรู้ในระบบ ซึ่งมุ่งหวังให้สมาชิกเครือข่ายอินแปงมีความรู้เพื่อการสร้างรายได้ของตนเอง เครือข่ายอินแปงได้นำความรู้เหล่านั้นมาปรับให้เหมาะสมสอดคล้องกับภูมิปัญญาพื้นบ้าน ที่มี ดังคำกล่าวของพ่อประยัด โททุมพล ที่เป็นผู้นำเครือข่ายคนสำคัญคนหนึ่งว่า “เก่าใหม่ต้องประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับวิถี” โดยที่เครือข่ายอินแปงได้นำภูมิปัญญาในด้านการเกษตรมาเป็นฐานชีวิต เพื่อสร้างเป็นแหล่งอาหาร และรายได้ เมื่อมีรายได้ระดับหนึ่งที่เพียงพอ จะก่อให้เกิดกลุ่มการออมทรัพย์ที่เน้นการลงทุนตามมา แต่หากชุมชนเครือข่ายโดยังไม่มีความมั่นคงด้านรายได้ การเกิดกลุ่มออมทรัพย์ก็ยังไม่สามารถนำมาใช้ได้ สวัสดิการชุมชนที่เกิดขึ้นจึงเป็นไปตามลักษณะที่เหมาะสมกับวิถีความเป็นไปของชุมชนเครือข่าย

นอกจากนี้ เครือข่ายอินแปงยังได้มีการเรียนรู้จากผู้เข้ามาศึกษาดูงานที่เครือข่าย อินแปง ซึ่งถือได้ว่าเป็นการศึกษานอกระบบเช่นกัน เพราะผู้ที่เข้ามาศึกษาดูงานก็เปรียบเสมือนผู้รู้จากภายนอก โดยที่เครือข่ายอินแปงได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ร่วมกับผู้รู้เหล่านี้ เป็นการสร้างความรู้ใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นตามไปด้วย

การศึกษาตามอัธยาศัย

นอกจากนี้ในปัจจุบันเครือข่ายอินแปงยังได้สร้างหลักสูตรมหาวิทยาลัยชีวิตของตนเองให้เป็นสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน โดยมุ่งเน้นให้ผู้คนทุกเพศ ทุกวัยที่สนใจ โดยเฉพาะชาวบ้านที่ต้องการหาทางออกในการจัดการชีวิต และเป็นทางเลือกให้กับการดำเนินชีวิต ได้มีโอกาสเข้าไปสัมผัสกับแหล่งเรียนรู้ของเครือข่ายที่เกิดขึ้น จากการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องบนแนวคิดหลักการของอินแปงที่ค้นพบร่วมกันให้สามารถซึมซับความรู้ และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติ โดยไม่ได้คำนึงถึงใบรับรอง หรือใบประกาศนียบัตรใด ๆ ทั้งสิ้น โดยที่เครือข่ายอินแปงได้กำหนดหลักสูตรการเรียนรู้ไว้หลายหลักสูตร ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระยะเวลาของผู้ที่สนใจว่าจะมีเวลาว่างเพียงใด ตลอดจนงบประมาณที่ใช้

เครือข่ายอินแปงได้มีการกำหนดหลักสูตร โดยใช้เวลาดังแต่ 1 วัน จนถึง 5 วัน สำหรับหลักสูตรที่กำหนดขึ้น ไม่ได้เป็นหลักสูตรที่กำหนดขึ้นตายตัว แต่มีความยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนให้เกิดความเหมาะสมตามความต้องการของผู้ที่สนใจภายใต้ศักยภาพของเครือข่ายอินแปง เช่น การจัดหลักสูตรการทำของใช้ในครัวเรือนสำหรับแม่บ้าน หลักสูตรการทำปุ๋ยชีวภาพ หลักสูตรเกษตรสำมะปี และหลักสูตรวิสาหกิจชุมชน เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม ในการจัดหลักสูตรเพื่อให้การศึกษากับผู้สนใจนั้น เครือข่ายอินแปงได้ยึดหลักการเชิงประจักษ์นิยม คือ การทำให้ผู้ที่สนใจได้สัมผัสจริงเชิงประจักษ์กับตนเอง โดยในหลักสูตรจะกำหนดให้ผู้สนใจได้เข้าไปเรียนรู้จาก

แหล่งเรียนรู้จริง ทั้งที่ศูนย์ต้นแบบอินแปลงที่บ้านบัว และแหล่งเรียนรู้ที่ผู้นำอินแปลงในชุมชนพื้นที่อื่น ๆ ที่ได้ดำเนินการโดยผ่านประสบการณ์มาแล้วมากมาย

โดยสรุปเนื้อหาของทุกหลักสูตรที่เครือข่ายอินแปลงกำหนดขึ้นจะประกอบด้วย การให้แนวคิด ความเชื่อของเครือข่ายอินแปลงจากผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่าย การเข้าไปสัมผัสกับธรรมชาติ แหล่งเรียนรู้ เช่น การเดินป่าศึกษาธรรมชาติ การเพาะพันธุ์พืชพื้นบ้าน การแปรรูปผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ และเป้าหมายประการสำคัญ คือ การสร้างความสัมพันธ์ต่อกัน ตามภาษาพื้นบ้าน เรียกว่า “การผูกเสี่ยว” เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และการสร้างสายสัมพันธ์ระหว่างผู้ที่เข้ามาศึกษาด้วยตนเอง และผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่าย ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้ผู้ที่เข้ามาศึกษาได้พัฒนาตนเองมากขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ วิทยากร เชียงกูล (2544) ได้เสนอทางรอดของประเทศไทย โดยต้องวางกรอบความคิดใหม่เกี่ยวกับการศึกษาให้มีการส่งเสริมการเรียนรู้ และการพัฒนาศักยภาพตนเองอย่างเต็มที่ เพื่อช่วยให้มนุษย์เข้าใจชีวิตและโลกมากขึ้น รู้จักการใช้ชีวิตร่วมกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในสังคม

หลังจากนั้น ผู้ที่เข้ามาศึกษาจะมีการสรุปทบทวนเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติต่อไป และหลังจากที่ผู้เข้ามาศึกษาได้ผ่านการศึกษาตามหลักสูตรของเครือข่ายแล้ว เครือข่ายอินแปลงจะมีการติดตามผลการดำเนินการตามที่ได้รับการศึกษาตามหลักสูตรต่อไปเป็นระยะ ๆ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการขยายการศึกษา เรียนรู้ร่วมกัน ทำให้สามารถพัฒนา และสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นได้ พร้อมทั้งในที่สุดเกิดเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกัน และมีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เช่น โครงการยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จังหวัดสกลนคร มีการจัดฝึกอบรมให้ความรู้ของเครือข่ายอินแปลงให้กับชาวบ้านที่มีความสนใจ โดยเฉพาะชาวบ้านจากบ้านท่าศิลา ได้เข้ามาร่วมรับการอบรม หลังจากนั้นจึงนำความรู้ที่ได้รับกลับไปทดลองปฏิบัติ จนสามารถพัฒนาองค์ความรู้ สร้างสวัสดิการของตนเอง และกลายเป็นเครือข่ายอินแปลงในระยะต่อมา จากลักษณะของการขยายการศึกษาดังกล่าวทำให้สวัสดิการชุมชนบูรณาการทางด้านการศึกษาของเครือข่ายอินแปลงมีลักษณะเป็นการศึกษาตลอดชีวิต ที่ทุกคนมีโอกาสที่จะได้รับการศึกษาเรียนรู้เพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง

เด็กอัถถิ่น : การสืบทอดแนวคิดความเชื่อ

ในขณะเดียวกัน สวัสดิการชุมชนบูรณาการด้านการศึกษาของเครือข่ายอินแปลง ได้ถูกนำเข้าไปเชื่อมโยงความรู้จากแหล่งเรียนรู้ของชุมชน ให้สอดคล้องประสานกับการจัดการศึกษาในระบบที่เป็นสวัสดิการสังคม โดยการสร้างกลุ่มกิจกรรมเด็กอัถถิ่นขึ้น กิจกรรมเด็กอัถถิ่นที่เกิดขึ้นเป็นการนำองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านเข้าไปสอดแทรกเป็นบทเรียนหนึ่งของเด็กที่กำลัง

เรียนในระบบโรงเรียน โดยเด็กอีกถิ่นจะได้รับการเรียนรู้จากผู้นำเครือข่ายพาไปสัมผัสสรรพสิ่งที่ เป็นจริงจากธรรมชาติ มีการสำรวจสภาพความเป็นไปของป่าธรรมชาติ ว่ามีแหล่งน้ำ ลำธาร แมลง นานาชนิด สัตว์ป่า เช่น การศึกษาเรื่องแย้ของกลุ่มเด็กอีกถิ่นตำบลนาม่อง ซึ่งแย้เป็นสัตว์เลื้อย คลานที่มีลักษณะคล้ายกิ้งก่า ทำให้เด็ก ๆ ได้เรียนรู้ธรรมชาติของแย้ว่ามีความสามารถในการ พยายามการเกิดฝนตกได้ล่วงหน้า จากการสังเกตพฤติกรรมของแย้ก่อนที่ฝนจะตก โดยที่แย้จะใช้ ดินมาปิดบริเวณปากทางเข้ารู เพื่อไม่ให้น้ำฝนเข้าไปในรู นอกจากนี้ เด็ก ๆ ยังได้เรียนรู้พันธุ์ไม้ที่ เป็นประโยชน์สำหรับการดำรงชีวิต ประเภทอาหาร ไม้ใช้สอย และสมุนไพร เมื่อเด็กได้เห็นคุณค่า ของธรรมชาติว่ามีคุณประโยชน์มากมายแล้ว โอกาสที่จะซึมซับเกิดมีความรู้สึกรัก และหวงแหน ธรรมชาติเหล่านั้นก็มีมากขึ้น ตลอดจนเด็ก ๆ ยังสามารถคิดค้นกิจกรรมของตนเองที่เป็นประโยชน์ กับตนเองได้โดยอิสระจากองค์ความรู้ที่ได้รับจากแหล่งเรียนรู้ของชุมชน เช่น การเพาะกล้าไม้ไว้ ขาย การรณรงค์รักษาและอนุรักษ์ป่าโดยการไม่ทิ้งขยะในป่าชุมชน การทำหัตถกรรม การทอดผ้า ย้อมสีธรรมชาติ และการสรรค์สร้างผลิตภัณฑ์จากป่า เป็นต้น ทำให้กิจกรรมเด็กอีกถิ่นกลายเป็นกุศโล บายสำคัญในการสร้างการสืบต่อแนวคิดในการดูแลรักษาป่าธรรมชาติให้มีความยั่งยืนสืบต่อไป ชั่วลูกชั่วหลานได้ ซึ่งในปัจจุบันมีกลุ่มเด็กอีกถิ่น ครอบคลุมชุมชนเครือข่าย 19 ตำบล จำนวน 381 คน ได้แก่

- 1) เด็กอีกถิ่นบ้านบัว 20 คน
- 2) เด็กอีกถิ่น ตำบลกุดแฮด 50 คน
- 3) เด็กอีกถิ่น ตำบลกุดไฮ 20 คน
- 4) กลุ่มเด็กเลี้ยงแย้ ตำบลนาม่อง 10 คน
- 5) กลุ่มเด็กกับการอนุรักษ์ธรรมชาติบ้านหนองสำน ตำบลโคกภู 10 คน
- 6) ชมรมเด็กอีกถิ่น อำเภอนิคมน้ำอูน 10 คน
- 7) ชมรมเด็กอีกถิ่น ตำบลพังขว้าง 10 คน
- 8) เด็กอีกถิ่น ตำบลโพธิ์ไพศาล 15 คน
- 9) กลุ่มเยาวชนอีกถิ่น ตำบลแวง 5 คน
- 10) กลุ่มเด็กกับการทำเรื่องหัตถกรรม ตำบลบ้านดอน 10 คน
- 11) เด็กอีกถิ่น ตำบลเหล่าโพนค้อ 15 คน
- 12) กลุ่มเยาวชนอีกถิ่นกับการศึกษาปฏิกิริยาภาพ ตำบลท่าศิลา 50 คน
- 13) เด็กอีกถิ่นกับการทำของใช้ ตำบลโพนงาม 30 คน
- 14) เด็กอีกถิ่นเกษตรพอเพียง ตำบลบ่อแก้ว 20 คน

- 15) กลุ่มเด็กรักป่า อนุรักษ์ป่าชุมชน ตำบลม่วง 20 คน
- 16) เด็กชักติดกับการอนุรักษ์ทรัพยากร ตำบลกกตูม 20 คน
- 17) เด็กชักติดกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน ตำบลพังแดง 10 คน
- 18) กลุ่มเด็กทอผ้าย้อมสีธรรมชาติ ตำบลหนองแคน 30 คน
- 19) กลุ่มเด็กทำไม้กวาด ตำบลนาทัน 26 คน

อย่างไรก็ตาม การเกิดขึ้นของกลุ่มเด็กชักติดจะต้องได้รับการสนับสนุนจากครูในโรงเรียนที่มีความเข้าใจแนวคิด ความเชื่อของเครือข่ายอินแปง และต้องเอาใจใส่ดูแล มีความใกล้ชิดกับกลุ่มเด็ก ๆ อย่างมาก จึงจะทำให้กลุ่มเด็กชักติดสามารถจัดการกลุ่มได้ ดังตัวอย่างกลุ่มเด็กชักติดบ้านบัวได้รับการเอาใจใส่ดูแลอย่างดีจากครูโรงเรียนบ้านบัวที่มีความรู้ความเข้าใจถึงการสืบทอดแนวคิดความเชื่อตามแนวทางของเครือข่ายอินแปง โดยการพาเด็กไปเรียนรู้วัฒนธรรม ประเพณีในหมู่บ้าน การไปศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับการธรรมชาติและ การอบรมหลักสูตรต่าง ๆ จากภายนอก เช่น การอบรมการอ่านภาษาโบราณจากโบราณเพื่อการอนุรักษ์การแพทย์พื้นบ้าน เป็นต้น นอกจากนี้ ผู้ปกครองของเด็กก็ต้องมีความเข้าใจในแนวคิดความเชื่อของเครือข่ายอินแปง เช่นกัน จึงจะไม่เกิดการต่อต้านการทำกิจกรรมของเด็กชักติด

ในการจัดกิจกรรมเด็กชักติด ที่มีเป้าหมายเพื่อการสืบทอดแนวคิดความเชื่อของเครือข่ายอินแปงให้มีความยั่งยืนผ่านกาลเวลาแห่งยุคสมัยนั้น ในสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นหลังจากที่จัดกิจกรรมนี้แล้ว กลุ่มเด็กชักติดแต่ละชุมชนเครือข่ายก็มีความเข้าใจ และรับรู้ถึงความงดงามของธรรมชาติทั้งในแง่ภูมิของชุมชน และภูมิปัญญาของชาวบ้าน แต่การที่กลุ่มเด็กชักติดเหล่านี้เมื่อจบการศึกษาภาคบังคับแล้ว จะอยู่กับชุมชนต่อไปหรือไม่ เป็นคำถามที่น่าสนใจ เนื่องจากในระยะเวลาที่ผ่านมา กลุ่มเด็กชักติดได้ถูกกระแสสังคมภายนอกดูดกลืนไปสู่สังคมภายนอกจำนวนมาก แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าเด็กชักติดคนใดมีความเข้มแข็ง และมุ่งมั่นเพื่อชุมชนอย่างเพียงพอ ก็จะดำรงตนอยู่ในชุมชนได้ ดังเช่นผู้ประสานงานหลายคนของเครือข่ายที่เติบโตมาจากเด็กชักติด

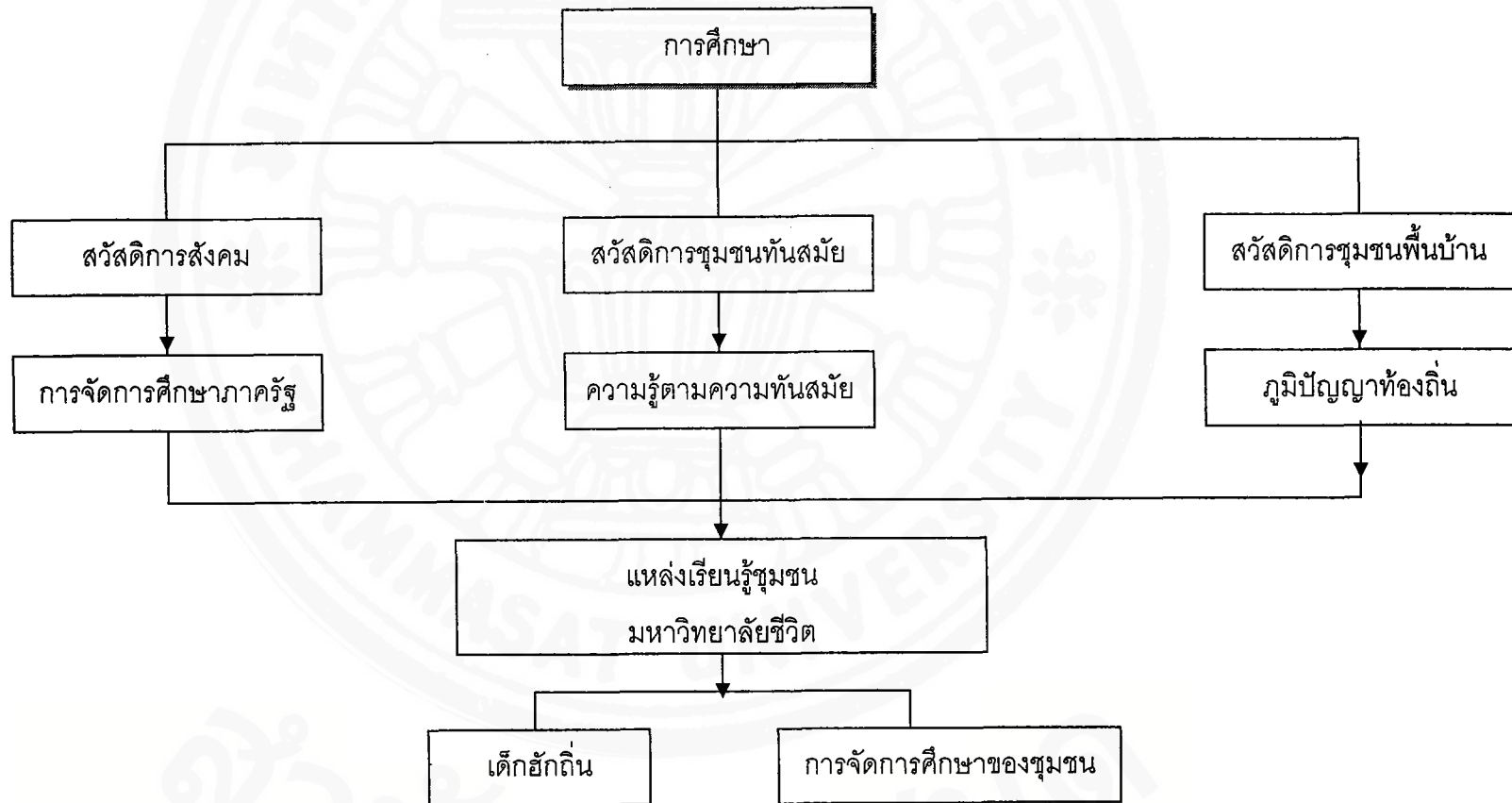
การเชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้กับการศึกษาในระบบ

ในปัจจุบันสวัสดิการชุมชนบูรณาการทางด้านการศึกษาของเครือข่ายอินแปงได้ถูกนำมาเชื่อมโยงเข้ากับการศึกษาในระบบ โดยมีสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาได้เข้ามามีบทบาทกำหนดให้แหล่งเรียนรู้ของเครือข่ายอินแปงเป็นศูนย์การเรียนรู้แก่นักศึกษาในหลากหลายวิชา เช่น รายวิชาเกษตรลุ่มน้ำปี เกษตรอินทรีย์ การจัดการกลุ่มออมทรัพย์ วิชากิจกรรมชุมชน และการสร้างอาชีพหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นต้น ทำให้เครือข่ายอินแปงมีส่วนร่วมในการจัด

การศึกษาในระบบอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม แทนการเป็นเพียงผู้สนับสนุนการศึกษาภายนอกในฐานะแหล่งศึกษาดูงานเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตาม ในการจัดการศึกษาของเครือข่ายอินแปงตามแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ยังอยู่ในระยะเริ่มต้น จึงยังไม่เห็นผลในเชิงประจักษ์ต่อผู้เข้ารับการศึกษาก็เชื่อมั่นได้ระดับหนึ่งว่า การเรียนรู้ตามแนวทางของเครือข่ายอินแปงสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ตามที่ผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายได้ปฏิบัติมาแล้ว

กล่าวโดยสรุป จากการดำเนินการของเครือข่ายอินแปงที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา จะพบว่าเครือข่ายอินแปงได้ให้นิยามความหมายของสวัสดิการชุมชนทางด้านการศึกษาเป็นของตนเอง โดยการบูรณาการผสมผสานสวัสดิการทั้ง 3 ระดับเข้าไว้ด้วยกัน แต่เน้นให้ความสำคัญกับสวัสดิการชุมชนพื้นบ้านที่เป็นภูมิปัญญาในฐานะที่เป็นพื้นฐานของการถูกนำมาวิจัย ชีวขยายผล ร่วมกับแนวคิดของสวัสดิการชุมชนทันสมัยที่เป็นองค์ความรู้สมัยใหม่ เพื่อทำให้เกิดการศึกษาที่เป็นรูปธรรม ในขณะเดียวกัน รัฐทำหน้าที่ในการจัดสวัสดิการสังคม เพื่อให้การศึกษากับลูกหลานในชั้นพื้นฐาน และขยายขอบเขตสู่การศึกษาในระดับอุดมศึกษา โดยที่เครือข่ายอินแปงได้สร้างแหล่งเรียนรู้ที่มีความชัดเจนเป็นรูปธรรมจากการบูรณาการความรู้ภายใน และภายนอกนำมาปรับปรุงให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตเพื่อให้ความรู้เหล่านั้น ถูกนำมาใช้เป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับสมาชิกของเครือข่าย และผู้ที่สนใจ โดยเฉพาะชาวบ้านที่กำลังแสวงหาทางออกให้กับชีวิตตามความทันสมัย นอกจากนี้ เครือข่ายอินแปงยังได้ผสมผสานสวัสดิการสังคมผ่านลูกหลานที่กำลังศึกษาในระบบโรงเรียนที่รัฐจัดให้ โดยใช้กิจกรรมเด็กอภัยเป็นกลไกสำคัญเพื่อสืบต่อองค์ความรู้ และแนวคิดของเครือข่าย นอกจากนี้ยังได้ขยายองค์ความรู้ให้แพร่กระจายไปสู่ระบบการศึกษาในระบบในระดับที่สูงขึ้น ทั้งนี้สามารถแสดงได้ดังภาพที่ 5.5

ภาพที่ 5.5
 สวัสดิการชุมชนบูรณาการด้านการศึกษา

ที่มา: (การสังเคราะห์ของผู้ศึกษา)

2. สุขภาพ

สวัสดิการชุมชนบูรณาการทางด้านสุขภาพของเครือข่ายอินแปงได้ถูกพัฒนาขึ้นหลังจากยุคแห่งความทันสมัยได้ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ อันเนื่องมาจากการปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวโดยใช้สารเคมี โดยที่ในยุคแห่งเครือข่ายอินแปง สุขภาพได้กลายเป็นจุดเน้นที่สำคัญ เนื่องจากการดำเนินกิจกรรมที่เป็นสวัสดิการของเครือข่ายอินแปงได้ถูกโยงเข้าหาสุขภาพเป็นสำคัญ (ธวัชชัย กุณวณิช, สัมภาษณ์) โดยเครือข่ายอินแปงได้สร้างความตระหนักผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันว่า สุขภาพมีส่วนสำคัญต่อชีวิต จึงต้องได้รับการเอาใจใส่ ดูแล และป้องกันตั้งแต่เริ่มต้นการผลิต กล่าวคือ ผลผลิตทางด้านอาหารที่จะใช้บริโภคต้องปราศจากสารพิษ โดยที่ในกระบวนการผลิตจะต้องไม่มีการใช้สารเคมี หากมีการใช้ปุ๋ยต้องเป็นปุ๋ยชีวภาพ จึงจะทำให้ผลิตผลด้านอาหารที่เกิดขึ้นเป็นอาหารที่ไร้สารเคมี สามารถใช้ป้องกันสุขภาพของชาวบ้านเองได้ จึงเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันภายในจากฐานการเกษตร

ในการดูแลสุขภาพที่เครือข่ายสามารถจัดการได้ เกิดขึ้นในกรณีเกิดการเจ็บป่วยที่ไม่รุนแรงมากนัก อันเนื่องมาจากวิถีชีวิตของชาวบ้าน เช่น การปวดเมื่อยตามร่างกายจากการทำงานนั้น เครือข่ายอินแปงได้สร้างกระบวนการพึ่งตนเองทางด้านการรักษาตนเอง จากภูมิปัญญาพื้นบ้านที่เป็นสวัสดิการดั้งเดิมของชาวบ้าน โดยการฟื้นฟู และพัฒนาการแพทย์พื้นบ้านขึ้นมา เป็นการแพทย์ทางเลือกให้เป็นที่ยอมรับร่วมกันในเครือข่ายว่าสามารถใช้ป้องกัน ดูแล และรักษาสุขภาพด้วยตนเองได้

การแพทย์พื้นบ้าน: สวัสดิการชุมชนพื้นบ้าน

การแพทย์พื้นบ้านที่เครือข่ายอินแปงได้นำมาใช้ในการป้องกัน ดูแล และรักษาโรคของชาวบ้านได้ประกอบด้วย

1. การนวดแผนโบราณ เครือข่ายอินแปงได้นำภูมิปัญญาการนวดที่มีมาแต่โบราณ มาทำการฟื้นฟู และพัฒนาขึ้น โดยนำมาใช้ในการรักษาอาการปวดเมื่อย อันเป็นโรคที่เกิดจากการทำงาน โดยเฉพาะเกษตรกรจะมีช่วงของการเจ็บป่วยหลังฤดูเก็บเกี่ยว เช่น การปวดหลังจากการก้ม การยกแบกของจากการทำเกษตรกรรม เป็นต้น

2. การใช้สมุนไพร จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบ้านที่มีองค์ความรู้ทางด้านพืชสมุนไพรที่สามารถนำมาพัฒนาแปรรูปสมุนไพร เพื่อใช้บำรุง และรักษาสุขภาพได้ ทำให้สามารถลดการพึ่งพาแผนปัจจุบันลงไปได้บ้าง ซึ่งปัจจุบันกระทรวงสาธารณสุขได้ให้การยอมรับสมุนไพรบางชนิดเป็นยาสามัญประจำบ้านแล้ว เช่น ฟ้าทะลายโจร และขมิ้นชัน เป็นต้น จึงเป็น

การสร้างเชื่อมั่นอีกทางหนึ่งให้กับผู้ใช้สมุนไพร โดยสรรพคุณของสมุนไพรแต่ละชนิดก็จะมี ความแตกต่างกัน (คำปุ่น กุตวงศ์แก้ว, สัมภาษณ์) เช่น

- 1) ฟ้าทะลายโจร มีสรรพคุณ ใช้แก้ไข้ ร้อนใน เจ็บคอ และท้องเสีย
- 2) ขมิ้นชัน ใช้แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ โรคกระเพาะ
- 3) โทงเทง ใช้แก้เบาหวาน แก้มดลูกอักเสบ ลำไส้อักเสบ
- 4) โดไม่รู้ล้ม ใช้บำรุงร่างกาย บำรุงกำลัง ช่วยเจริญอาหาร
- 5) ส้มโอมง ใช้ลดไขมันในเม็ดเลือด กัดเสมหะ
- 6) สมอไทย ใช้แก้ไอ เป็นยาระบายอ่อน ๆ ขับเสมหะ และเป็นยาอายุวัฒนะ
- 7) หัวแห้วหมู เป็นยาอายุวัฒนะ แก้ท้องอืดท้องเฟ้อ
- 8) ลูกใต้ใบ ใช้บำรุงไต ขับปัสสาวะ

นอกจากนี้ ชาวบ้านยังมีภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับฤดูกาลที่จะจัดเก็บสมุนไพรว่าจะเก็บในช่วงไหนจึงจะสามารถนำมาแปรรูปได้ดี เช่น ช่วงเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ เก็บ ขมิ้นชัน ว่าน และพืชที่เป็นหัว เดือนพฤษภาคม-มิถุนายน เก็บฟ้าทะลายโจร โทงเทง ไม้ใต้ใบ และ โดไม่รู้ล้ม ช่วงเดือนเมษายน เก็บดอกจาน และช่วงเดือนตุลาคม-พฤศจิกายน เก็บสมอไทย มะขามป้อม และแห้วหมู เป็นต้น ซึ่งจากองค์ความรู้ดังกล่าว ทำให้เครือข่ายต้องมีการวางแผนในการแปรรูปสมุนไพรและจัดเก็บให้เกิดความเหมาะสมตามฤดูกาล

เครือข่ายอินแปงได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านั้นมาใช้ในการสร้างทางเลือกในการบำรุงรักษาสุขภาพให้กับสมาชิกและชาวบ้านทั่วไป สามารถใช้สมุนไพรที่นำมาแปรรูปเป็นสมุนไพรที่เครือข่ายอินแปงจัดทำขึ้น รวมถึงเครือข่ายอินแปงยังได้ส่งเสริมให้สมาชิกปลูกสมุนไพรไว้ใช้ในครอบครัว และสร้างความตระหนักให้เห็นความสำคัญของสมุนไพรโดยผ่านเวทีการเรียนรู้ต่าง ๆ

หมอพื้นบ้านประเภทอื่น ๆ เครือข่ายอินแปงได้พยายามรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านการรักษาโรคเฉพาะทาง โดยติดประกาศชื่อหมอพื้นบ้านที่รักษาโรคเฉพาะทางให้ชุมชนได้รับรู้ เช่น ที่ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพตำบลกุดโง้ง ได้มีป้ายประชาสัมพันธ์หมอพื้นบ้านประเภทต่าง ๆ ประกอบด้วย หมอรักษาผู้หญิงตกขาว หมอรักษาธาตุลม-ปฏาตุ หมอเป่า-จุด หมอเสี่ยง หมอ สะเดาะเลือด และหมอเหยียบปากบิตเบี้ยว แต่จากข้อมูลที่ได้รับมาพบว่าผู้ใช้บริการน้อย ทั้งนี้เนื่องจาก ความสะดวกในการเข้าถึงการใช้บริการการแพทย์แผนปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับ ผลการศึกษาผลกระทบโครงการ 30 บาทรักษาทุกโรคต่อระบบการแพทย์พื้นบ้านที่บ้านโนนหอม ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ของ ชนินทร์ วะสินนท์ (2545) พบว่า การที่

ชาวบ้านหันไปใช้บริการแพทย์แผนปัจจุบันแทน เนื่องจากความได้เปรียบของระบบแพทย์แผนปัจจุบันในเรื่องของค่าใช้จ่าย และความสะดวกในการเข้าถึงการให้บริการ แต่อย่างไรก็ตาม การประชาสัมพันธ์หมอพื้นบ้านประเภทต่าง ๆ ก็ถือได้ว่าเป็นการสื่อสารให้เห็นถึงความคงอยู่ของการแพทย์พื้นบ้านไว้ได้ระดับหนึ่ง

การให้กำลังใจ : เครื่องมือการจัดการสุขภาพ

นอกจากนี้ เครือข่ายอินแปงยังมีการจัดการสุขภาพโดยอาศัยความสัมพันธ์ที่มี การช่วยเหลือเกื้อกูลกันของสมาชิกในเครือข่าย โดยเฉพาะในกรณีที่ผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายมี ปัญหาทางด้านสุขภาพอย่างรุนแรง ผู้นำการเรียนรู้ในเครือข่ายคนอื่น ๆ จะเดินทางไปเยี่ยมเยียน เพื่อเป็นการให้กำลังใจแก่กัน โดยมีหมอยุทธ (ยงยุทธ ตริณชกร) ซึ่งเป็นผู้มีความรู้เรื่องการแพทย์ ตะวันออกเกี่ยวกับการรักษาด้วยพลังแม่เหล็กเป็นอย่างดี และมีความใกล้ชิดกับเครือข่ายอินแปง เป็นผู้ทำหน้าที่เชื่อมความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้นำการเรียนรู้ รวมถึงสมาชิกคนอื่น ๆ ให้มีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นมากขึ้น เช่น กรณีที่ผู้นำการเรียนรู้คนหนึ่งของชุมชนเครือข่าย ตำบลทรายมูลมีอาการเจ็บป่วยรุนแรง ผู้นำการเรียนรู้จากชุมชนเครือข่ายหลายแห่งได้เดินทางไปให้กำลังใจกัน พร้อมทั้ง มีการนำยาที่เป็นสมุนไพรติดไม้ติดมือไปฝากกัน ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า เครือข่ายอินแปงได้อาศัยความสัมพันธ์ระหว่างกันของคนในเครือข่ายผ่านการให้กำลังใจแก่กัน เข้ามาเป็นเครื่องมือในการจัดการสุขภาพ

การแปรรูปสมุนไพร

ในขณะเดียวกันเครือข่ายอินแปงได้พัฒนานำแนวคิดในการสร้างสวัสดิการตาม ความทันสมัยที่มีจุดมุ่งหมายในการสะสมทุน โดยจัดทำเป็นวิสาหกิจชุมชนการแปรรูปสมุนไพร เริ่มจากการนำสวัสดิการชุมชนพื้นบ้านที่เป็นองค์ความรู้ทางด้านสมุนไพรที่หายไปพร้อม ๆ กับป่าที่ หายไป นำกลับมา โดยการฟื้นฟูขึ้นหลังจากเครือข่ายอินแปงได้ทำการส่งเสริมการทำเกษตร ส้มมะปี่แล้ว ได้ก่อให้เกิดการปลูกพืชสมุนไพรที่หลากหลายและมีจำนวนเพิ่มขึ้น แนวทางต่อมา เครือข่ายอินแปงเห็นว่าควรทำการแปรรูปเพื่อให้เกิดความสะดวกในการบริโภค แทนวิธีการเดิมที่ ส่วนใหญ่ต้องใช้การต้ม และเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสมุนไพรที่ปลูก ในระยะต่อมาก็ได้ จัดสร้างโรงงานแปรรูปสมุนไพรขึ้น และกลายเป็นวิสาหกิจชุมชนที่ช่วยเหลือกันในชุมชน โดย ก่อให้เกิดประโยชน์หลายประการได้แก่

- 1) การสร้างรายได้ให้กับสมาชิกเครือข่ายที่ปลูกพืชสมุนไพร
- 2) การสร้างรายได้ให้กับลูกหลานของสมาชิกเครือข่ายที่เข้ามาทำงานในโรงงาน
- 3) ผลกำไรที่เป็นเงินปันผลให้กับสมาชิกในเครือข่ายที่เป็นผู้ถือหุ้น

4) ผลในการประหยัดค่าใช้จ่ายจากการใช้ยาทางการแพทย์แผนปัจจุบัน

โดยที่ผลโดยตรงที่เกิดขึ้นกับสมาชิกเครือข่ายก็คือการสร้างรายได้ให้กับสมาชิกที่ปลูกสมุนไพรสามารถขายผลผลิตให้กับโรงงาน และลูกหลานของสมาชิกเครือข่ายที่เข้ามาทำงานในโรงงานแปรรูปสมุนไพร แต่อย่างไรก็ตาม ผลกำไรที่เกิดขึ้นยังมีไม่มากนัก เช่นในกรณีชุมชนเครือข่ายบ้านบัวประสบกับปัญหาความสูญเสียจากการจัดเก็บวัตถุดิบที่ยังได้ดีพอ จึงทำให้วัตถุดิบเสียหายไปบางส่วน เป็นต้น

ความหลากหลายของสวัสดิการชุมชนด้านสุขภาพ

นอกจากนี้ เครือข่ายอินแปงยังได้สรรค์สร้างกิจกรรมที่เกี่ยวกับสุขภาพชุมชนอีกหลายประการ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับศักยภาพของแต่ละชุมชนเครือข่าย ประกอบด้วย วัฒนธรรมดั้งเดิม เช่นวัฒนธรรมการดื่มน้ำร้อนร่วมกัน เป็นต้น ภูมิปัญญาดั้งเดิม กระบวนการเรียนรู้ การนำแนวคิดของการจัดสวัสดิการสังคมมาใช้ และความสามารถของผู้นำการเรียนรู้ โดยที่กิจกรรมที่เกี่ยวกับสุขภาพชุมชน ได้แก่

- 1) การสร้างกองทุนยาและเวชภัณฑ์ ตำบลขมิ้น
- 2) กองทุนร่านและน้ำมันร่าน ตำบลโพธิ์ไพศาล
- 3) การแช่น้ำร้อน ตำบลบ้านแป้น
- 4) การบริการน้ำดื่มสมุนไพรเพื่อสุขภาพ ตำบลทรายมูล
- 5) ชมรมผู้สูงอายุเพื่อการดูแลสุขภาพ และการนวดประคบด้วยน้ำมันมะพร้าว

กลั่นจากพลังแสงอาทิตย์ ตำบลบ้านถ่อน

- 6) การออกกำลังกาย ตำบลหนองลาด ตำบลเวง และตำบลบ่อแก้ว

จากการที่เครือข่ายอินแปงได้นำสวัสดิการพื้นบ้านที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างสวัสดิการของชุมชน สามารถต่อยอดผสมผสานร่วมกับสวัสดิการทันสมัยที่เน้นการสร้างรายได้เพื่อการสะสมทุน จัดทำวิสาหกิจชุมชนการแปรรูปสมุนไพรเพื่อชุมชน

ศูนย์จัดการสุขภาพชุมชน

ในปี พ.ศ.2547 เครือข่ายอินแปงยังได้รับการสนับสนุนการจัดการสุขภาพของตนเองจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวิธีคิด และวิธีปฏิบัติจัดตั้งเป็นศูนย์จัดการสุขภาพชุมชนขึ้น เพื่อดำเนินการทางด้านสุขภาพให้เป็นรูปธรรม โดยใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมเป็นพื้นฐาน และสร้างกระบวนการจัดการใหม่

การจัดตั้งศูนย์จัดการสุขภาพชุมชนของเครือข่ายอินแปงในปี พ.ศ.2547 ได้มีการจัดตั้งครอบคลุมชุมชนเครือข่าย 22 ตำบล ได้แก่ ตำบลพังขว้าง ตำบลโพธิ์ไพศาล ตำบลบ้านแป้น ตำบลเหล่าโพนค้อ ตำบลกุดบาก ตำบลบะฮี ตำบลต้นผึ้ง ตำบลโพนงาม ตำบลกุดไห ตำบลโคกภู ตำบลนาซอ ตำบลคำตากล้า ตำบลบ่อแก้ว ตำบลทุ่งแก ตำบลวัฒนา ตำบลวาริชภูมิ ตำบลทรายมูล ตำบลหนองปลิง ตำบลบะยาว ตำบลนาทัน ตำบลดงหลวง และตำบลบะได และในปี พ.ศ.2548 เครือข่ายอินแปงยังได้รับการสนับสนุนโครงการต่อเนื่องในพื้นที่เครือข่ายอื่น ๆ ต่อไปอีก 22 ตำบล โดยที่เครือข่ายอินแปงได้กำหนดแนวทางการดำเนินการร่วมกัน ผ่านเวทีการประชุมของผู้นำเครือข่าย โดยตกลงให้ชุมชนเครือข่ายอินแปง 22 ตำบล ที่ได้ดำเนินการแล้วในปี พ.ศ.2547 เป็นพี่เลี้ยงให้กับชุมชนเครือข่าย 22 ตำบลที่จะเริ่มดำเนินการในปี พ.ศ.2548 ซึ่งแนวทางการดำเนินการดังกล่าว เป็นการสร้างความสัมพันธ์ในเครือข่ายให้มีความการยึดโยงกันอย่างแน่นหนา มากขึ้นโดยผ่านโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากภายนอก

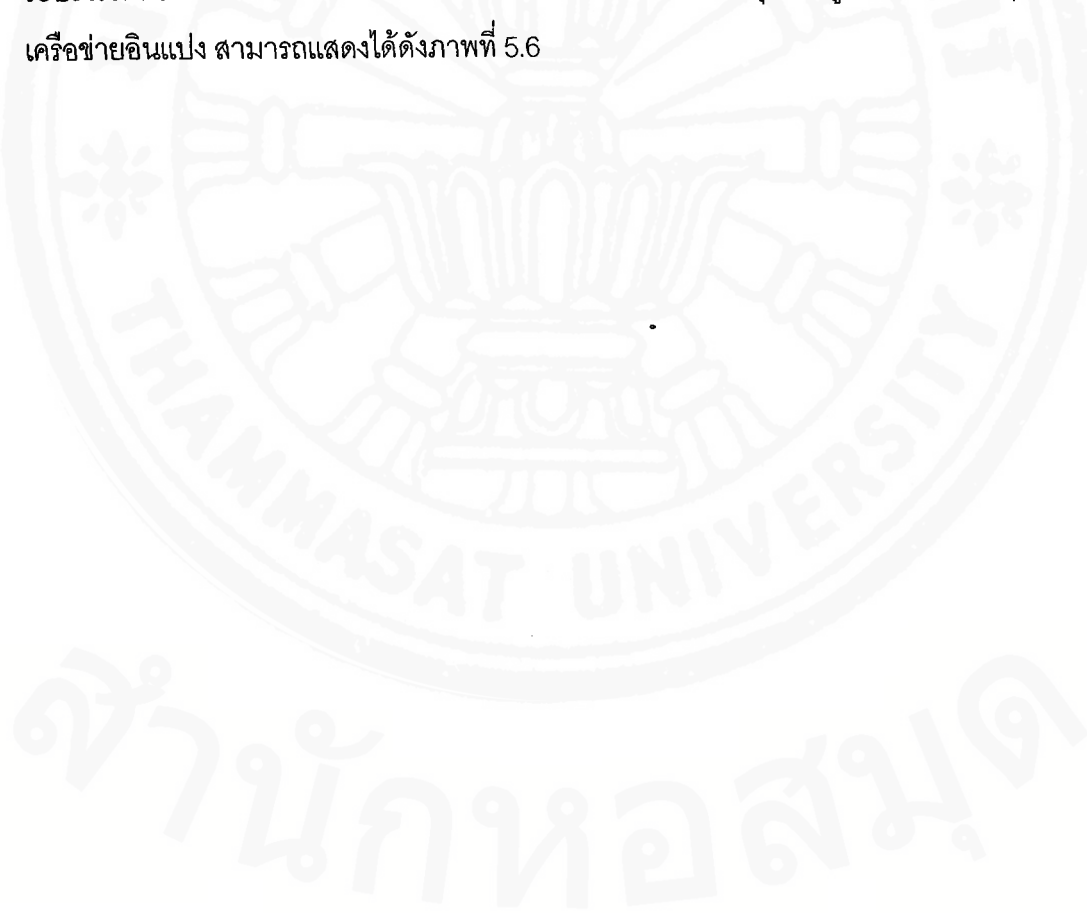
จากการจัดสร้างศูนย์จัดการสุขภาพชุมชนขึ้น ถึงแม้ว่าในระยะเริ่มแรกจะจัดสร้างเพื่อเป็นการแพทย์ทางเลือก ช่วยเหลือให้กับชาวบ้านที่เจ็บป่วยจากการทำนาทำไร่ก็ตาม แต่ก็ได้สร้างรายได้ให้กับสมาชิกในเครือข่ายที่เป็นหมอนพื้นบ้านประเภทต่าง ๆ โดยเฉพาะหมอนวดแผนโบราณเช่น การนวดแผนโบราณของชุมชนเครือข่ายอินแปงที่บ้านบัว กำหนดค่าบริการจำนวน 100 บาท สำหรับการนวดทั้งตัว 10 กระบวนท่า สำหรับชุมชนเครือข่าย ตำบลกุดไหไม่ได้กำหนดค่าบริการการนวดที่แน่นอนไว้ แต่เป็นที่รู้กันทั่วไปว่า แล้วแต่ผู้รับบริการจะให้ตามศรัทธาพอใจ (คำเพ็ญ ช่วงทิพย์, สัมภาษณ์) ในขณะที่มีการกำหนดการรับบริการอบสมุนไพรคนละ 20 บาท/ครั้ง โดยใช้ตุ๋บที่ทำจากสังกะสีให้ผู้ใช้บริการเข้าไปอยู่ภายในได้ และมีท่อต่อเข้าไปภายใน เพื่อให้ไอของสมุนไพรที่เกิดจากการต้มด้านนอกเข้าไปภายในได้ ในขณะที่ การอบสมุนไพรของชุมชนเครือข่ายที่บ้านบัว กำหนดค่าบริการไว้ครั้งละ 40 บาท โดยใช้ตุ๋บที่ทำจากวัสดุธรรมชาติ คือ นำไม้ไผ่มาสานเป็นโครงลักษณะคล้ายกระโจมสี่เหลี่ยมขนาดที่คนเข้าไปอยู่ภายในได้ และนำดินเหนียวผสมกับมูลสัตว์ประเภทวัว-ควาย มาพอกไว้โดยรอบด้านนอก เพื่อไม่ให้อากาศเข้าไปด้านใน สำหรับด้านในมีที่นั่งที่สานด้วยไม้ไผ่เช่นกัน และด้านล่างของที่นั่งจะมีเตาไฟเพื่อนำสมุนไพรมาต้มให้เกิดไอ กระจายอยู่ภายในตุ๋บ โดยที่ตุ๋บลักษณะดังกล่าวมีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีมาแต่อดีต มาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างสวัสดิการแบบทันสมัยเพื่อการบำรุงรักษาสุขภาพ และก่อให้เกิดการสร้างรายได้ให้กับเครือข่ายตามมาได้

สวัสดิการสังคมทางด้านสุขภาพ

อย่างไรก็ตาม สวัสดิการในด้านการรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วย เครือข่ายอินแปง ไม่ได้ปฏิเสธสวัสดิการสังคมทางด้านสุขภาพที่จัดการโดยรัฐ โดยเฉพาะการเจ็บป่วยด้วยโรคที่รุนแรง สมาชิกของเครือข่ายอินแปงยังใช้บริการการรักษาพยาบาลจากโครงการ 30 บาท รักษาทุกโรค โดยผ่านสถานบริการของรัฐ ได้แก่ สถานีอนามัย และโรงพยาบาล แต่สำหรับโรคที่ไม่มี ความรุนแรง เช่น การเจ็บป่วยเล็กน้อยที่เกิดจากการทำงาน เครือข่ายอินแปงได้สร้างสวัสดิการ ของตนเองจากการปรึกษาร่วมกัน โดยการเรียนรู้ พื้นฟู อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับ สมุนไพร และการแพทย์พื้นบ้านให้นำมาใช้ในการดูแล รักษาโรคที่ไม่รุนแรง และโรคเรื้อรังที่ไม่รับ รักษาจากการแพทย์แผนปัจจุบัน

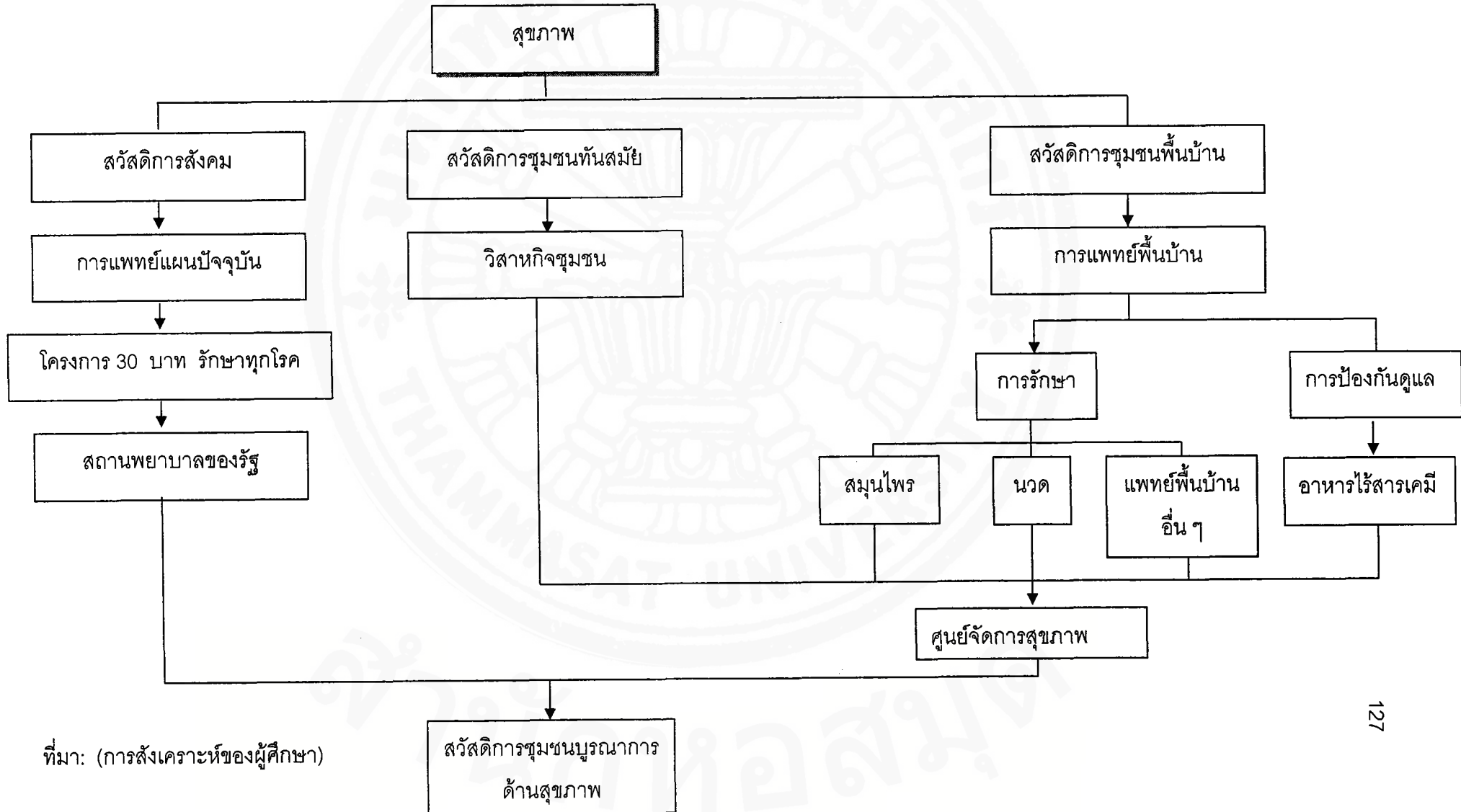
การที่รัฐบาลได้กำหนดนโยบายการประกันสุขภาพถ้วนหน้า ภายใต้โครงการ 30 บาท รักษาทุกโรค โดยสร้างระบบบริการ และคุ้มครองสุขภาพ เพื่อให้ชาวบ้านมีสุขภาพดีถ้วนหน้า และเป็นการลดค่าใช้จ่ายในการรักษาสุขภาพ พร้อมทั้งเป็นการสร้างหลักประกัน และโอกาสในการ เข้าถึงบริการทางการแพทย์ที่ได้มาตรฐานเท่าเทียมกัน โดยที่การดำเนินนโยบายดังกล่าว ทำให้ สมาชิกเครือข่ายอินแปงมีโอกาสเข้าถึงสวัสดิการสังคมด้านสุขภาพได้ง่ายขึ้น โดยไม่ต้องกังวลเรื่อง ค่าใช้จ่ายมาก แต่อย่างไรก็ตาม อาจทำให้เกิดผลในทางตรงข้ามได้เช่นกัน ซึ่งทิตมัสส์ (Titmuss, 1974 quoted in Midgley, 2000, p. 4) กล่าวว่า การดำเนินนโยบายสังคม เพื่อให้ประชาชนเข้าถึง สวัสดิการนั้น อาจเป็นสาเหตุทำให้เกิดปัญหาตามมา โดยที่ไม่สามารถสร้างความเป็นอยู่ที่ดีให้กับ ประชาชนได้ แต่กลับเป็นการตอกย้ำถึงการถูกควบคุม และตกอยู่ในวัฏจักรของการพึ่งพิงรัฐ (Midgley, 2000, p. 4) โดยที่นโยบาย 30 บาท รักษาทุกโรค ทำให้อาจส่งผลให้ชาวบ้านลดการพึ่งพา ตนเองในด้านสุขภาพ กล่าวคือ เมื่อเกิดการอาการเจ็บป่วยเพียงเล็กน้อย ก็จะเลือกใช้บริการทาง การแพทย์จากสถานบริการของรัฐทันที เนื่องจากมีความสะดวกในการเข้าถึง และเสียค่าใช้จ่ายใน การรักษาไม่มาก แต่ในกรณีของเครือข่ายอินแปง จะพบว่า เครือข่ายอินแปงได้สร้างสวัสดิการชุมชน ด้านสุขภาพของตนเองขึ้นมาได้ในระดับหนึ่ง โดยผ่านการแพทย์พื้นบ้าน ภายใต้การพึ่งพาตนเอง ภายในเครือข่าย ในขณะที่ สวัสดิการสังคมของรัฐก็ยังคงมีความจำเป็นอยู่ โดยเฉพาะในกรณีที่ สวัสดิการชุมชนไม่สามารถจัดการได้ เช่น กรณีการเจ็บป่วยรุนแรง และการเจ็บป่วยแบบปัจจุบันทันด่วนจากอุบัติเหตุ เป็นต้น ดังคำกล่าวของรัชชัย ภูณวงษ์ เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2548 ที่ว่า “กรณี เจ็บป่วยเล็กน้อย จะใช้การรักษาแบบพื้นบ้าน แบบทางเลือก ส่วนเจ็บป่วยปัจจุบันทันด่วน จะส่ง โรงพยาบาล หมอหมอดทางรักษา ขั้นสุดท้ายพวกเฮดส์ มะเร็ง ก็หันกลับมาใช้บริการการแพทย์ พื้นบ้าน”

กล่าวโดยสรุป สวัสดิการด้านสุขภาพที่เครือข่ายอินแปงดำเนินการได้บูรณาการสวัสดิการทั้ง 3 ระดับ มาใช้ให้เหมาะสมกับวิถีชีวิต โดยใช้สวัสดิการชุมชนพื้นบ้านเป็นตัวตั้ง ผสมผสานกับสวัสดิการชุมชนทันสมัยที่มุ่งเน้นการสะสมทุน เพื่อการพึ่งพาตนเองภายในชุมชน และเครือข่าย พร้อมทั้งไม่ได้ปฏิเสธสวัสดิการสังคมที่รัฐจัดให้ โดยเฉพาะในกรณีที่เกิดขอบเขตความสามารถของเครือข่ายที่จะจัดการได้ เช่น ในกรณีเจ็บป่วยรุนแรง ก็ยังมีความจำเป็นต้องใช้สถานบริการของรัฐ แต่อย่างไรก็ตาม ความสมบูรณ์ของการสร้างสวัสดิการชุมชนแบบบูรณาการในแต่ละพื้นที่ของเครือข่ายอินแปงจะมีแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับความพร้อมของแต่ละพื้นที่ บางพื้นที่อาจมีความพร้อมมาก สามารถพึ่งพาสวัสดิการชุมชนบูรณาการทางด้านสุขภาพของตนเองได้ในระดับสูง เช่น เครือข่ายตำบลบะยาว มีการจัดการสุขภาพชุมชนได้ดี จากการที่สามารถแปรรูปสมุนไพรใช้ในชุมชน ตลอดจนมีหมอยาที่มีความชำนาญให้บริการสุขภาพในชุมชน ในขณะที่บางพื้นที่ยังอยู่ในระยะเริ่มต้นของการดำเนินการก็มี ทั้งนี้รูปแบบของสวัสดิการชุมชนบูรณาการด้านสุขภาพของเครือข่ายอินแปง สามารถแสดงได้ดังภาพที่ 5.6

ภาพที่ 5.6

สวัสดิการชุมชนบูรณาการด้านสุขภาพ

3. เศรษฐกิจชุมชน

ในยุคแห่งความทันสมัย เศรษฐกิจชุมชนจากการมีรายได้ของชาวบ้านเกิดขึ้นจากการดำเนินการตามการแนวคิดแห่งความทันสมัยตามกระแสการพัฒนาหลักที่รัฐจัดการขึ้นโดยเน้นการสร้างรายได้เป็นสำคัญ ซึ่งชาวบ้านจะทำทุกวิถีทางเพื่อการเพิ่มผลผลิตสำหรับการขาย แต่ผลที่ตามมากลับทำให้ชาวบ้านเป็นหนี้เป็นสินจำนวนมาก จนหาทางออกไม่ได้

หลังจากนั้นในยุคแห่งเครือข่ายอินแปง การเกิดขึ้นของสวัสดิการชุมชนบูรณาการด้านการมีรายได้ของเครือข่ายอินแปงได้ผสมผสานสวัสดิการทั้ง 3 ระดับเข้าด้วยกัน ถึงแม้ว่า การเกิดขึ้นของการจัดสวัสดิการของเครือข่ายจะไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อเป็นการสร้างรายได้ก็ตาม แต่หลังจากที่เครือข่ายอินแปงสามารถสร้างความมั่นคงทางด้านปัจจัย 4 จากฐานการเกษตรแล้ว และมีผลผลิตส่วนเกินตามมา ประกอบกับ การมีรายได้ยังมีความจำเป็นในการดำเนินชีวิตในสภาพสังคมปัจจุบัน จึงมีผลทำให้สวัสดิการด้านการมีรายได้มีความสำคัญเช่นกัน

สวัสดิการชุมชนพื้นบ้าน : ฐานในการสร้างรายได้

เครือข่ายอินแปงได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถือว่าเป็นสวัสดิการชุมชนพื้นบ้านมาใช้เป็นฐานในการสร้างรายได้ โดยนำแนวทางการทำเกษตรสำมะปี และการยกป่ามาไว้สวน มาเป็นรากฐานการดำเนินการ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวได้ก่อให้เกิดการสร้างฐานทางด้านปัจจัย 4 ให้กับการดำรงชีวิต และเมื่อผลผลิตที่ได้รับมีจำนวนมากเพียงพอกับความต้องการสำหรับการดำรงชีวิตของตนเอง และครอบครัวแล้ว หากมีจำนวนผลผลิตส่วนเกินเกิดขึ้นก็สามารถนำไปขายเป็นการสร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัวได้ ซึ่งเป็นไปตามปรัชญาที่เครือข่ายสร้างขึ้นร่วมกันว่า “ปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก เหลือแล้วขาย” (ประหยัด โททุมพล, สัมภาษณ์) โดยที่การขายผลผลิตส่วนเกินนี้เป็นการสร้างรายได้ตลอดทั้งปีให้กับสมาชิกของเครือข่าย แต่ทั้งนี้ ก็ขึ้นอยู่กับการมีวิธีการจัดการการผลิตที่ดีด้วย

นอกเหนือจากการสร้างรายได้จากผลผลิตส่วนเกินแล้ว เครือข่ายอินแปงมีแนวทางในการสร้างรายได้โดยการทำปศุสัตว์เลี้ยงวัว ควาย ไว้เพื่อขาย ในกรณีที่มีความจำเป็นต้องใช้เงินเป็นก้อนใหญ่ ๆ ทั้งนี้เนื่องจากตลาดมีความต้องการสูง เมื่อใดก็ตามที่ผู้เลี้ยงแสดงเจตจำนงว่าต้องการขาย จะมีพ่อค้ามารับซื้อถึงที่โดยให้ราคาตามขนาด ตัวละประมาณ 12,000-15,000 บาท สมาชิกของเครือข่ายอินแปงจึงเรียก วัว-ควาย ที่เลี้ยงไว้ว่าเป็น “ธนาคารของครอบครัว” เพราะมีการสะสมมูลค่าเพิ่มจากวัยเจริญเติบโตจนถึงวัยโตเต็มวัย หากมีการดูแลอย่างดี มูลค่าก็จะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และถ้ายังไม่ได้ขายก็ถือว่าเป็นสินทรัพย์ที่สำคัญของสมาชิกในเครือข่ายอินแปงในการทำรายได้ในอนาคต โดยเฉพาะในชุมชนเครือข่ายอินแปงมีการทำปศุสัตว์จนเป็นที่ยอมรับเป็นแหล่ง

เรียนรู้ของเครือข่าย คือ ตำบลแวง อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนครโดยมีพ่อสุพัฒน์ คุณนาม เป็นผู้นำเครือข่ายที่มีความรู้ในการจัดการปศุสัตว์อย่างดี เช่น การเป็นโรคของวัว-ควาย จะรักษาอย่างไร การเลือกพ่อพันธุ์แม่พันธุ์จะมีลักษณะอย่างไร เป็นต้น

การสร้างรายได้และลดรายจ่ายจากวิสาหกิจชุมชน

สำหรับแนวคิดของการจัดสวัสดิการชุมชนทันสมัย ที่มุ่งเน้นการสร้างรายได้ เพื่อให้เกิดการสะสมทุน เครือข่ายอินแปงได้นำแนวทางในการทำวิสาหกิจชุมชนที่ให้ความสำคัญกับการพึ่งพาตนเอง และช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน สำหรับการสร้างรายได้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน เพื่อนำมาสู่การแปรรูปผลผลิต เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิตขั้นต้นที่เคยถูกมองว่าไม่มีมูลค่าให้มีมูลค่าเพิ่มขึ้น เช่น ผลไม้พื้นบ้านประเภทหมากเฒ่าที่ถูกแมลง นก หนู มาเจาะกิน และปล่อยให้ร่วงหล่นได้ต้นเป็นจำนวนมาก เพราะเกินความต้องการสำหรับการบริโภคของชาวบ้านแล้ว เครือข่ายอินแปงจึงได้ร่วมปรึกษารื้อหรือ ผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ทำการศึกษาถึงผลผลิตขั้นต้นของเครือข่ายว่ามีสิ่งใดที่สามารถนำมาสู่การเพิ่มมูลค่าได้ จึงเกิดแนวคิดการแปรรูปผลไม้พื้นบ้านขึ้นมาหลายประเภท จนเกิดการก่อร่างสร้างตัวเป็นวิสาหกิจชุมชนต่อมา สอดคล้องกับผลการศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งธุรกิจชุมชนของ ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2542) ที่เกิดขึ้นตามแนวทาง “หนึ่งครัวเรือน สองวิธีการผลิต” กล่าวคือ วิธีการผลิตแรกของครัวเรือน เน้นการให้ครัวเรือนผลิตอาหารได้เพียงพอต่อความต้องการ วิธีการผลิตที่สอง คือ การให้ครัวเรือนสร้างส่วนเกิน โดยการเพิ่มผลผลิตให้มากขึ้น อย่างไรก็ตาม ในกรณีของเครือข่ายอินแปง จะพบว่า การเกิดขึ้นของวิธีการผลิตที่สองของเครือข่ายอินแปงจะมีลักษณะของการเกิดขึ้นโดยไม่ได้ตั้งใจมากกว่า

การเกิดขึ้นของวิสาหกิจชุมชนของเครือข่ายอินแปงจะพบว่า เกิดมาจากคนในเครือข่ายโดยแท้ จากการร่วมปรึกษารื้อ เพื่อการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิตขั้นต้นของสมาชิกเครือข่าย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ยงยุทธ ตรีสุขกร (2545) ที่เห็นว่า “วิสาหกิจชุมชนที่แท้จริงจะต้องมีลักษณะเป็นพัฒนาการของการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน แล้วสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ขึ้นมา เพื่อแก้ปัญหาของตนเองจนได้ผลดี” นอกจากนี้ เครือข่ายอินแปงยังได้มีการนำแนวคิดในการแปรรูปมาใช้ในการแปรรูปผลผลิตอีกหลายชนิด เช่น การแปรรูปสมุนไพร สุรากลั่นพื้นบ้าน การสร้างโรงสีข้าว การสร้างโรงงานปุ๋ยชีวภาพ การทำผงบัว และการทำของใช้ในครัวเรือน โดยที่ผลจากการแปรรูปเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดผลผลิตเพื่อการขายหมุนเวียนอยู่ในตลาดชุมชนเครือข่าย และเป็นการสร้างรายได้ให้กับสมาชิกในเครือข่ายอินแปง ถึงแม้ว่าเป้าหมายเบื้องต้นของเครือข่ายอินแปงจะไม่ได้คำนึงถึงรายได้เป็นเป้าหมายหลักก็ตาม

สำหรับการลดรายจ่ายของสมาชิกเครือข่ายอินแปงที่เกิดจากการทำวิสาหกิจชุมชน นั้น สมาชิกสามารถลดค่าใช้จ่ายจากการซื้อผลผลิตจากภายนอก โดยหันมาใช้ผลผลิตที่เกิดจาก วิสาหกิจชุมชน เช่น การใช้น้ำผลไม้พื้นบ้านแปรรูปในงานประเพณีต่าง ๆ แทนการใช้น้ำอัดลม และ การดื่มสุราพื้นบ้านที่เครือข่ายผลิตขึ้นเองสำหรับการเลี้ยงสังสรรค์ในเทศกาลต่าง ๆ เป็นต้น จากการ ที่สมาชิกสามารถลดการใช้จ่ายสำหรับซื้อผลผลิตจากภายนอกลงไปได้บ้าง ย่อมทำให้เงินมีการ หมุนเวียนอยู่ภายในเครือข่ายเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ แสดงให้เห็นว่า ตลาดชุมชนภายในเครือข่ายมี ความสำคัญต่อการทำวิสาหกิจชุมชนอย่างยิ่ง

ความหลากหลายของสวัสดิการชุมชนบูรณาการด้านเศรษฐกิจชุมชน

จากการนำแนวคิดของการจัดสวัสดิการชุมชนทันสมัยมาใช้ โดยมีสวัสดิการชุมชน พื้นบ้านเป็นฐานที่สำคัญ สำหรับการดำเนินการ ได้ก่อให้เกิดรูปแบบของการสร้างรายได้ของ เครือข่ายหลายประเภทในหลายชุมชนเครือข่าย ประกอบด้วย

- 1) การแปรรูปน้ำผลไม้พื้นบ้าน และ ไวน์ ที่ตำบลกุดบาก ตำบลสร้างค้อ ตำบล โคกภู ตำบลโพธิ์ไพศาล ตำบลทรายมูล ตำบลวาริชภูมิ
- 2) การแปรรูปสมุนไพร ที่ตำบลกุดบาก ตำบลอุ่มจาน ตำบลโพธิ์ไพศาล ตำบลแร่ ตำบลโนนสะอาด ตำบลเจริญศิลป์ และตำบลม่วง
- 3) สุรากลั่นพื้นบ้าน ที่ตำบลกุดบาก ตำบลเหล่าปอแดง ตำบลโพธิ์ไพศาล ตำบล เหล่าโพนค้อ ตำบลแร่ และตำบลบ้านเหล่า
- 4) โรงสีข้าว ที่ตำบลกุดบาก ตำบลกุดไฮ ตำบลคอนสวรรค์ และตำบลคำตากล้า
- 5) โรงงานปุ๋ยชีวภาพ ที่ตำบลกุดไฮ ตำบลนาม่อง ตำบลโคกภู ตำบลสุวรรณคาม ตำบลพังขว้าง ตำบลบ้านแป้น ตำบลทรายมูล ตำบลแวง ตำบลบ้านถ่อน ตำบลทุ่งแก ตำบลวัฒนา ตำบลคำบ่อ ตำบลวาริชภูมิ ตำบลนาโน ตำบลต้นผึ้ง ตำบลแร่ ตำบลคอนสวรรค์ ตำบลโนนสะอาด ตำบลบ่อแก้ว และตำบลบะยาว
- 6) การทอผ้า ที่ตำบลกุดบาก ตำบลกุดไฮ ตำบลนาม่อง ตำบลโคกภู ตำบล สุวรรณคาม ตำบลหนองปลิง ตำบลหนองบัวบาน ตำบลนิคมน้ำจืด ตำบลพังขว้าง ตำบลขมิ้น ตำบล โคกก่อง ตำบลอุ่มจาน ตำบลโพธิ์ไพศาล ตำบลบ้านแป้น ตำบลนาตงพัฒนา ตำบลทรายมูล ตำบล ทุ่งแก ตำบลวัฒนา ตำบลพันนา ตำบลบะฮี ตำบลไร่ ตำบลคอนสวรรค์ ตำบลนาซอ ตำบลคำตากล้า ตำบลนาแต่ ตำบลบ่อแก้ว ตำบลหนองกิ้ง ตำบลหนองแคน ตำบลผาสุข ตำบลหนองกุงทับม้า ตำบลดินจี่ และตำบลนาบอน
- 7) การทำผงนัว ที่ตำบลโคกภู

8) การทำของใช้ในครัวเรือน เช่น น้ำยาล้างจาน สบู่ แชมพู ที่ตำบลกุดบาก ตำบลกุดไฮ ตำบลนาม่อง ตำบลสร้างค้อ ตำบลหลุบเลา ตำบลหนองบัวบาน ตำบลพังขว้าง ตำบลขมิ้น ตำบล ห้วยยาง ตำบลม่วงลาย ตำบลเหล่าปอแดง ตำบลหนองลาด ตำบลอุ่มจาน ตำบลโพธิ์ไพศาล ตำบลนาเพียง ตำบลบ้านแป้น ตำบลนาตงวัฒนา ตำบลทรายมูล ตำบลบ้านถ่อน ตำบลทุ่งแก ตำบลบงใต้ ตำบลเหล่าโพนค้อ ตำบลแมตนาทม ตำบลท่าศิลา ตำบลวัฒนา ตำบลปทุมวาปี ตำบลคำบ่อ ตำบลวาริชภูมิ ตำบลบะฮี ตำบลนาใน ตำบลไร่ ตำบลนาหัวบ่อ ตำบลม่วงไข่ ตำบลต้นผึ้ง ตำบลนาซอ ตำบลคอนสวรรค์ ตำบลกุดเรือคำ ตำบลบ้านเหล่า ตำบลโพนงาม ตำบลคำตากกล้า ตำบลนาแต่ ตำบลโนนสะอาด ตำบลบ่อแก้ว ตำบลดงเหนือ ตำบลม่วง ตำบลกกตูม ตำบลพังแดง ตำบลดงหลวง ตำบลหนองแคน ตำบลหนองหญ้าไซ ตำบลผาสุข ตำบลวังสามหมอ ตำบลหนองกุงทับม้า ตำบลบะยาว และตำบลนาบอน

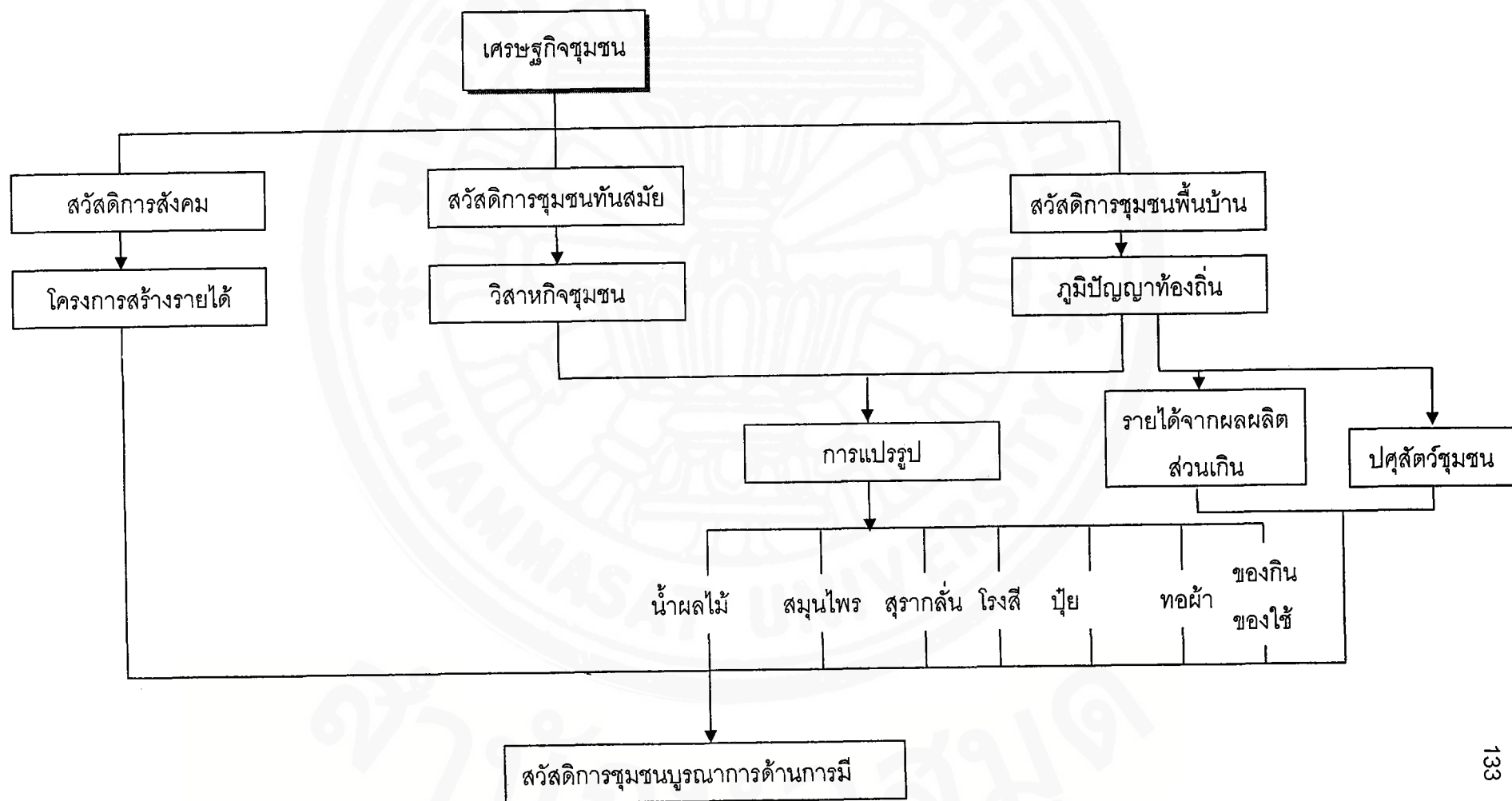
สวัสดิการสังคมด้านเศรษฐกิจชุมชน

นอกเหนือจากการที่เครือข่ายอินแปงนำแนวทางของการจัดสวัสดิการชุมชนทันสมัย และสวัสดิการชุมชนพื้นบ้านมาใช้ในการจัดการสวัสดิการชุมชนของตนเองแล้ว เครือข่ายอินแปงยังได้นำสวัสดิการสังคมที่จัดโดยภาครัฐ เข้ามาผสมผสานเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับบริบทของเครือข่าย อินแปงในแต่ละชุมชนเครือข่าย โดยที่สวัสดิการสังคมที่จัดโดยภาครัฐจะเป็นโครงการที่มีเป้าหมายเพื่อการสร้างรายได้ให้กับชาวบ้าน แต่ทั้งนี้วิธีการที่แตกต่างกันขึ้นกับว่าจะหน่วยงานใด เช่น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จะมีหน่วยงานสหกรณ์เข้ามาทำการส่งเสริมให้มีการจัดตั้งสหกรณ์ร้านค้า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ได้แก่ สำนักงานการเกษตรได้ส่งเสริมการปลูกพืชเพื่อสร้างรายได้ ในขณะที่กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมก็ได้จัดให้มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณลักษณะเป็นมาตรฐาน รวมถึงกรมโรงงาน กระทรวงอุตสาหกรรมได้เข้ามามีบทบาทในการกำกับดูแลโรงงานของเครือข่ายให้ได้มาตรฐาน เป็นต้น โดยที่เครือข่ายอินแปงมิได้ปฏิเสธโครงการที่รัฐจัดให้ แต่การตัดสินใจที่นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไปหรือไม่ขึ้น ขึ้นอยู่กับการพิจารณาหารือร่วมกันของเครือข่ายอินแปง ทั้งนี้เนื่องจากในอดีตก่อนที่เครือข่ายอินแปงจะก่อกำเนิดขึ้น การจัดการตามโครงการที่รัฐจัดให้มีขึ้นมิได้เกิดจากความต้องการที่แท้จริงของชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านไม่ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการคิด ชาวบ้านจึงไม่เกิดความรัก และความผูกพันในกิจกรรมตามโครงการที่เกิดขึ้น ผลที่ตามมาจึงทำให้โครงการต่าง ๆ ของรัฐไม่มีความยั่งยืน ยกตัวอย่างเช่น การจัดตั้งสหกรณ์ร้านค้าของบ้านบัว ตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก ได้ล้มเลิกกิจการไป หรือแม้แต่สหกรณ์ร้านค้าที่บ้านกุดแฮด ตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร จะดำรงอยู่แต่ก็ได้กลายเป็นกิจการของบุคคลไปแล้ว นอกจากนี้โครงการที่เป็นนโยบายสำคัญของรัฐบาลบางโครงการก็ยังส่งเสริมให้เกิดการพึ่งพิงตลาดภายนอก

เช่น โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ที่รัฐส่งเสริมให้เกิดการสร้างรายได้จากการขายผลิตภัณฑ์สู่ภายนอกชุมชน ซึ่งไม่สอดคล้องกับแนวคิดความเชื่อของเครือข่ายอินแปงที่เน้นการพึ่งพาตนเอง และพึ่งพาอาศัยกันภายในชุมชน และผลที่เกิดขึ้นยังเป็นการทำลายวงจรการช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชนด้วย เนื่องจาก ผลิตภัณฑ์มีราคาสูงขึ้นจากต้นทุนการบรรจุหีบห่อ ทำให้ชุมชนไม่มีกำลังซื้อที่เพียงพอ จึงต้องหวังพึ่งพาจากตลาดภายนอกเป็นหลัก (วัชรภรณ์ กุศลวงศ์แก้ว, สัมภาษณ์) แต่อย่างไรก็ตาม พื้นที่ชุมชนเครือข่ายบางแห่งก็มีความเข้มแข็งเช่นกัน เช่น สหกรณ์ร้านค้าที่ตำบลหนองปลิง อำเภอนิคมน้ำอุ่น จังหวัดสงขลา มีการจัดการต่อยอดจากรัฐโดยผ่านการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกในเครือข่ายอินแปงก็สามารถสร้างผลตอบแทนในรูปของรายได้เป็นจำนวนมาก หรือแม้กระทั่งผลิตภัณฑ์ข้าวฮางตามโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของอำเภอวาริชภูมิ ก็สามารถสร้างรายได้เป็นจำนวนมากเช่นกัน

กล่าวโดยสรุป สวัสดิการทางด้านเศรษฐกิจชุมชนของเครือข่ายอินแปงจึงเป็นสวัสดิการที่เกิดขึ้นจากการผสมผสานสวัสดิการชุมชนพื้นบ้าน สวัสดิการชุมชนทันสมัย และสวัสดิการสังคม โดยมีสวัสดิการชุมชนทันสมัยเป็นตัวตั้งว่าจะมีการสร้างรายได้อย่างไร และมีสวัสดิการชุมชนพื้นบ้านเป็นฐานในการสร้างรายได้ รวมถึงใช้สวัสดิการสังคมเป็นเพียงตัวเสริมจนเกิดเป็นสวัสดิการชุมชน บูรณาการของเครือข่ายอินแปงที่สามารถสร้างรายได้ให้กับเครือข่ายได้ แต่อย่างไรก็ตาม ในการสร้างรายได้ของเครือข่ายก็ขึ้นอยู่กับชุมชนเครือข่ายแต่ละแห่งของเครือข่ายว่ามีความพร้อมในระดับใด และยังขึ้นอยู่กับช่วงระยะเวลาของการดำเนินการ หากการดำเนินอยู่ในช่วงระยะเริ่มต้นก็ต้องมีการปรับตัว เรียนรู้ สังเกตประสบการณ์ก่อนจึงจะเกิดความก้าวหน้า และประสบความสำเร็จต่อไปได้ ทั้งนี้สามารถแสดงสวัสดิการชุมชนบูรณาการด้านเศรษฐกิจชุมชนของเครือข่ายอินแปง ได้ดังภาพที่ 5.7

ภาพที่ 5.7
 สวัสดิการชุมชนบูรณาการด้านเศรษฐกิจชุมชน

ที่มา: (การสังเคราะห์ของผู้ศึกษา)

4. เคหะชุมชน

ในยุคแห่งความทันสมัย ทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะป่าไม้ได้ถูกทำลายไปอย่างมากทั้งนี้เพื่อสนองการสร้างรายได้ให้ได้มาก ๆ ส่งผลทำให้แหล่งที่อยู่อาศัยที่กินของชาวบ้านที่มีมาในยุคดั้งเดิมได้จางหายไป จนเกิดปัญหาตามมาอย่างมากมาย ดังคำกล่าวของพ่อประหยัด โททุมพลที่ว่า “เมื่อก่อนเป็นหนี้ ไม่มีกิน” แต่ในยุคแห่งเครือข่ายอินแปง เครือข่ายอินแปงได้มีการจัดสวัสดิการชุมชนบูรณาการด้านเคหะชุมชนของเครือข่ายขึ้น “ปัจจุบันมีกิน ไม่เป็นหนี้” ซึ่งเป็นการผสมผสานสวัสดิการทั้ง 3 ระดับ โดยใช้สวัสดิการชุมชนพื้นบ้านที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดจากวิถีชีวิตที่มีความใกล้ชิดกับป่าจนเกิดการเรียนรู้ สัมผัส เป็นองค์ความรู้ในการดำเนินชีวิตร่วมกับป่าได้

การสร้างป่าบ้าน

เครือข่ายอินแปงได้นำองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับป่าเหล่านั้นมาสร้างแนววิถีปฏิบัติร่วมกัน เพื่อสร้างป่าบ้าน ซึ่งเครือข่ายอินแปงใช้คำพื้นบ้านที่สื่อให้เห็นถึงการปฏิบัติว่า “สร้างป่าแปงเมือง” โดยการนำพันธุ์ไม้ที่มีความใกล้ชิดกับชาวบ้าน เช่น ผลไม้พื้นบ้าน ไม้ใช้สอย ผักพื้นบ้าน และสมุนไพร ออกจากป่ามาปลูกไว้ในบริเวณบ้าน ทำให้เครือข่ายอินแปงสามารถแสวงหาประโยชน์จากป่าในบริเวณบ้านได้อย่างสะดวกสบายโดยไม่มีความจำเป็นต้องเดินทางไปแสวงหาจากป่า (ธวัชชัย กุณวงศ์, สัมภาษณ์) ซึ่งมีความยากลำบากกว่า ประกอบกับการแสวงหาในบริเวณป่าก็หายากมากขึ้น เนื่องจากอาณาบริเวณป่ามีจำนวนลดลง อันเป็นผลจากการทำลายทรัพยากรธรรมชาติตามกระแสโลกาภิวัตน์ ดังนั้น เครือข่ายอินแปงจึงสามารถสร้างทรัพยากร เพื่อการจัดการสวัสดิการของตนได้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นองค์ความรู้เรื่องป่า จนสามารถสร้างป่าบ้านไว้รองรับสวัสดิการในด้านต่าง ๆ ในอนาคตได้ สอดคล้องกับแนวคิดของ ฮอฟฟ์ และ แมคนัตส์ (Hoff and McNutt, 2000, p. 464) เห็นว่าทรัพยากรมีผลโดยตรงต่อสภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ และมีบทบาทในทางเศรษฐกิจด้วย ซึ่งเครือข่ายอินแปงได้ใช้ฐานของทรัพยากรในการสร้างสวัสดิการสำหรับสมาชิกของเครือข่าย และก่อให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจได้ระดับหนึ่งทีเดียวพอสำหรับการดำรงชีวิต โดยเฉพาะความมั่นคงของผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่าย

ในขณะเดียวกัน เมื่อป่าบ้านถูกสร้างขึ้น ได้ส่งผลให้ป่าชุมชนที่มีจำนวนลดลงไปมากแล้วนั้น ถูกรบกวนน้อยลง หรือไม่ถูกรบกวนเลย ถ้าหากว่าชาวบ้านสามารถสร้างป่าบ้านเป็นของตนเองได้อย่างสมบูรณ์เพียงพอสำหรับการหาอยู่หากิน

ปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างป่าบ้าน

อย่างไรก็ตาม ขณะนี้แนวทางของเครือข่ายอินแปลงในการสร้างป่าบ้านก็ยังไม่สามารถสร้างความยอมรับให้กับชาวบ้านได้ทุกคน ทั้งนี้ เนื่องจากปัจจัยหลายประการ เช่น ความเชื่อดั้งเดิมของชาวบ้าน ยกตัวอย่างเช่น เครือข่ายอินแปลง ตำบลดงหลวง อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร มีประสบการณ์ความเชื่อดั้งเดิมว่า อย่าเชื่อใครจนกว่าจะมีความแน่ใจว่าไม่ถูกหลอกลวง เพราะในอดีตเคยมีความเชื่อลัทธิคอมมิวนิสต์มาแล้ว ก็ไม่ได้ทำให้ชาวบ้านดำรงชีวิตอยู่ในสภาพที่ดีขึ้น ดังคำกล่าวของพ่อวี เชื่อคำสวด ที่ว่า “ความเชื่อในอดีตที่ว่าผกค.มีอุดมการณ์สุดท้ายก็ล้มเหลว ผู้นำยังยอมมอบตัว จึงต้องวิเคราะห์สถานการณ์ ไม่อย่างนั้นตายหมด” ดังนั้นการจะเชื่อแนวคิดของใครจึงต้องมั่นใจในผลที่เกิดขึ้นว่าทำให้ตนเอง ครอบครัว และชุมชนดีขึ้น นอกจากนี้ ลักษณะนิสัยของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ก็มีผลเช่นกัน ยกตัวอย่างเช่น กลุ่มชาติพันธุ์ไทลาวมีลักษณะนิสัยที่มีการตัดสินใจเร็ว ไม่มีการรีรอ การกระทำใด ๆ ก็มีความรวดเร็วตามไปด้วย ในขณะที่กลุ่มชาติพันธุ์กะเลิงจะไม่ค่อยชอบการเปลี่ยนแปลง การกระทำใด ๆ ก็รีรอจนกว่าจะแน่ใจว่าไม่มีความเสียหายเกิดขึ้น เป็นต้น ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้มีผลต่อการสร้างสวัสดิการป่าบ้านที่เกิดขึ้น

การจัดการป่าชุมชน

อย่างไรก็ตาม แนวคิดเรื่องเคหะชุมชนของเครือข่ายอินแปลงได้ถูกยอมรับจากผู้นำและสมาชิกเครือข่ายจนสามารถสร้างป่าบ้านให้เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับชาวบ้านทั่วไปได้ ดังนั้นป่าชุมชนที่กำหนดไว้ให้เป็นของชุมชน มีการจัดวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายเพื่อการฟื้นฟู และดูแลป่าไม้ โดยเน้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ (พูนทิพย์ ประจันพล, 2547) จึงมีแนวโน้มที่ปรากฏให้เห็นถึงความฟื้นตัวกลับมาเป็นแหล่งหาอยู่หากินของชาวบ้านได้ เช่น ป่าชุมชนที่ชุมชนเครือข่ายอินแปลงบ้านกุดแฮด ตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร มีการจัดการดูแลป่าไม้นายทุนหรือคนต่างถิ่นเข้าไปแสวงหาผลประโยชน์ลักษณะของการทำลาย โดยชุมชนเครือข่ายอินแปลงที่บ้านกุดแฮด ตำบลกุดบาก ภายใต้การนำของผู้ใหญ่สง่า จำวงศ์ลา มีการตั้งกรรมการขึ้นมาจัดการดูแลป่าชุมชน ซึ่งจะต้องเป็นบุคคลที่มีความเสียสละอย่างสูง เนื่องจากภารกิจนี้ไม่มีค่าตอบแทนที่เป็นตัวเงิน แต่ให้ผลในเชิงคุณค่าของการรักษาป่าร่วมกัน นอกจากนี้ยังมีการกำหนดแผนปฏิบัติการที่ชัดเจน ตั้งแต่การลาดตระเวนเพื่อป้องกันไม่ให้ใครเข้าไปทำลายป่า รวมถึง การออกกฎระเบียบป่าชุมชนขึ้นมาเองเพื่อถือปฏิบัติร่วมกัน เช่น ชาวบ้านต่างถิ่นที่จะเข้าไปหาของป่าในบริเวณป่าชุมชนบ้านกุดแฮดต้องเสียค่าใช้จ่ายคนละ 10 บาท และต้องไม่นำอุปกรณ์เครื่องมือที่สามารถใช้ทำลายป่าเข้าไปด้วย เป็นต้น การดำเนินการดังกล่าวทำให้

ป่าชุมชนกลายเป็นเคหะของชุมชนที่ต้องร่วมช่วยกันดูแลรักษาและอนุรักษ์ไว้ สามารถสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านเป็นจำนวนมาก “แต่ละปีสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านไม่น้อย ถ้ามองแต่ละคนที่ขึ้นไปปลักคำ ลงมาขายได้ม้อละสี่ ห้าร้อย บางรายได้เป็นพัน ช่วงที่ผมทำอนุรักษ์ ชาวบ้านบางคนซื้อฮอดวัว ฮอดควายได้” (สง่า จำวงศ์ลา, สัมภาษณ์) นอกจากนี้ชุมชนเครือข่ายอินแปงบ้านกุดแฮด ยังได้มีการส่งเสริมสร้างจิตสำนึกให้เกิดความรักหวงแหนป่า โดยการร่วมปลูกป่าในงานพิธีในวันสำคัญของชาติ เช่น การปลูกป่าวันพ่อ วันแม่ รวมถึงการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ตลอดจนความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา โดยนำมาผสมผสานกันผ่านพิธีการบวชป่า โดยการนำผ้าเหลืองมาพันรอบต้นไม้ที่มีขนาดใหญ่ ๆ เหมือนกับการห่มจีวรของพระสงฆ์ ทั้งนี้ เพื่อไม่ให้มีใครเข้าไปทำลายตัดต้นไม้ เป็นการอนุรักษ์ป่าให้คงสภาพความอุดมสมบูรณ์ไว้ ซึ่งการอนุรักษ์ป่าไม่ให้เกิดการทำลายจะมีผลต่อการดำรงคงอยู่ของป่ามากกว่าการปลูกป่า ทั้งนี้ เนื่องจากการปลูกป่าโดยทั่วไปจะใช้กล้าไม้ที่เพาะขึ้นจากสภาพแวดล้อมที่ไม่ได้เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ทำให้กล้าไม้ที่นำไปปลูกในป่าธรรมชาติมีสภาพการเติบโตช้า และถ้าปลูกไม่ตรงกับฤดูฝนก็จะทำให้อัตราการอยู่รอดมีน้อย (สง่า จำวงศ์ลา, สัมภาษณ์)

สำหรับในชุมชนเครือข่ายอินแปงบ้านบัว ได้มีนวัตน์ธรรมความเชื่อที่มีต่อศาสนา และสิ่งเหนือธรรมชาติ มาใช้เพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนใน 3 ลักษณะ คือ ป่าปู่ตา ป่าช้า และป่าวัดหรือป่าธรณีสงฆ์ ชุมชนเครือข่ายอินแปงได้ร่วมกับชาวบ้านในการดูแลรักษาป่าทั้ง 3 ลักษณะให้มีสภาพคงอยู่โดยเฉพาะป่าปู่ตา เป็นป่าที่สิ่งสถิตยของบรรพบุรุษของชาวบ้านบ้านบัวที่ได้ล่วงลับไปแล้ว ชาวบ้านบัวเชื่อว่าบรรพบุรุษเหล่านี้จะคอยปกป้องรักษาหมู่บ้านให้มีความสงบเย็น ชาวบ้านจึงร่วมกันอนุรักษ์ป่าปู่ตานี้ไว้ โดยสร้างศาลปู่ตาไว้ในบริเวณป่า เพื่อให้ชาวบ้านได้เข้าไปสักการะโดยที่ชาวบ้านจะทำพิธีเลี้ยงผีปู่ตาในวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี นอกจากนี้ชาวบ้านบัวยังได้มีการอนุรักษ์ผืนป่าที่ใช้เป็นที่เผาศพผู้ตายในบริเวณป่าช้า รวมถึงป่าวัดที่อยู่รอบบริเวณวัดให้เป็นที่สงบร่มรื่นสำหรับการภาวนาปฏิบัติของพระสงฆ์ สอดคล้องกับผลการศึกษาการจัดการทรัพยากรสวนรวมของชาวกระเหรี่ยงของ กุลวดี บุญภินนท์ (2540) ว่าเกิดจากความจริงจังใน จิตวิญญาณของธรรมชาติ วิญญาณบรรพบุรุษ และพุทธศาสนา ก่อให้เกิดจารีตในการจัดการทรัพยากร ซึ่งจากเหตุผลดังกล่าว ทำให้ชุมชนเครือข่ายอินแปงที่บ้านบัวสามารถร่วมมือกับชาวบ้านในการเข้าไปจัดการป่าชุมชนได้ ในขณะที่ชุมชนเครือข่ายอินแปงบางแห่งไม่สามารถเข้าไปจัดการป่าชุมชนได้อย่างเข้มข้น โดยที่ชาวบ้านบางกลุ่มจากภายนอกชุมชนที่ไม่เห็นความสำคัญของป่าชุมชนก็ยังเข้าไปแสวงหาในลักษณะการทำลายอยู่ เช่น ชุมชนเครือข่ายอินแปงที่ตำบลนาทัน (ประนอม วรรณรัตน์, สัมภาษณ์, 9 ม.ค.2548)

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ในการจัดการป่าชุมชนของเครือข่ายอินแปงได้ผสมผสานวิธีการที่หลากหลาย ได้แก่ การผูกโยงความสัมพันธ์การจัดการป่าชุมชนให้เข้ากับ การเคารพกฎ กติกาต่อการอยู่ร่วมกันในธรรมชาติ กิจกรรมในวันสำคัญของชาติ ความศรัทธาต่อพุทธศาสนา และความเชื่อต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ทั้งนี้ เพื่อดูแล พื้นฟู รักษา และอนุรักษ์ป่าชุมชนให้ยั่งยืนต่อไป

ความหลากหลายพื้นที่ของป่าชุมชน

นอกจากนี้ในชุมชนเครือข่ายอื่น ๆ ของเครือข่ายอินแปงยังได้มีการศึกษา อนุรักษ์ และฟื้นฟูป่าที่เป็นทรัพยากรของชุมชน โดยในปีพ.ศ.2547 เครือข่ายอินแปงได้รับงบประมาณ สนับสนุนจากสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ จัดทำโครงการขนาดเล็กของชุมชนในการจัดการป่าของชุมชนเครือข่ายหลายแห่ง ประกอบด้วย

- 1) ป่าโคกค้ายาง ตำบลบ้านม่วง อำเภอบ้านม่วง จำนวน 500 ไร่
- 2) ป่าชุมชนโคกแสง ตำบลคูสะคาม อำเภอมโนรมย์ จำนวน 300 ไร่
- 3) ป่าภูเพ็ก ตำบลนาหว้า อำเภอพรรณานิคม จำนวน 300 ไร่
- 4) ป่าโคกหนองแขว ตำบลไร่ อำเภอพรรณานิคม จำนวน 196 ไร่
- 5) ป่าทำเลเลี้ยงสัตว์ ตำบลกุดไฮ อำเภอกุดบาก จำนวน 496 ไร่
- 6) ป่าโคกหนองบัว ตำบลโพธิ์ไพศาล อำเภอกุสุมาลย์ จำนวน 400 ไร่
- 7) ป่าชุมชนภูท่าช้าง บ้านดินจี่ อำเภอคำม่วง จำนวน 2,500 ไร่
- 8) ป่าชุมชนภูเพ็ก ตำบลนาหว้า อำเภอพรรณานิคม จำนวน 300 ไร่
- 9) ป่าชุมชนภูไก่อี้อยู่และภูเพ็ก ตำบลฝั่งแดง อำเภอดงหลวง จำนวน 4,200 ไร่
- 10) ป่าภูถ้ำใหญ่ ตำบลนาทัน อำเภอคำม่วง จำนวน 2,000 ไร่
- 11) ป่าปู้ตาและป่าสาธารณะบ้านบัว ตำบลกุดบาก จำนวน 95 ไร่

เครือข่ายอินแปงได้พยายามจัดเวทีการเรียนรู้ให้ชาวบ้านเกิดความตระหนักในการรักษาป่า โดยเฉพาะป่าชุมชนให้เป็นสวัสดิการของชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ป่าชุมชน กลายเป็นแหล่งที่สามารถแสวงหาความจำเป็นในการดำรงชีวิต และสร้างรายได้ให้กับชุมชนได้

พลังงานในชุมชน

สำหรับสวัสดิการชุมชนพื้นบ้านที่เครือข่ายอินแปงได้พยายามสร้างขึ้น คือ การสร้างพลังงานในชุมชน โดยใช้วัสดุที่ได้จากบ้านป่าและป่าชุมชน โดยเฉพาะพื้นที่หรือถ่านที่ชาวบ้านมีความจำเป็นต้องใช้สำหรับการหุงต้มทำอาหารสำหรับการบริโภค ถึงแม้ว่าการพัฒนา กิจกรรมนี้จะมีน้อยกว่ากิจกรรมอื่น ๆ ของเครือข่ายอินแปง (ธวัชชัย ฤณวงศ์, สัมภาษณ์) แต่อย่างไรก็ตาม เครือข่ายอินแปงได้รวบรวมภูมิปัญญาด้านพันธุ์ไม้ว่าพันธุ์ไม้ประเภทใดมีความ

เหมาะสมในการทำฟันและถ่าน นอกจากนี้ ในกระบวนการทำถ่านนั้น ภูมิปัญญาของชาวบ้านยังค้นพบกระบวนการทำให้เกิดน้ำส้มไม้ ที่มีสรรพคุณในการใช้กันแมลงที่จะเข้าไปรบกวนทำลายต้นไม้ได้ ดังนั้น เครือข่ายอินแปงจึงนำภูมิปัญญาดั้งเดิมเหล่านี้มาใช้ประโยชน์ในการสร้างพลังงานชุมชน และได้ น้ำส้มไม้ที่เป็นผลพลอยได้จากกระบวนการสร้างพลังงานในชุมชน ทำให้เครือข่ายอินแปงมีเคหะชุมชนที่เป็นป่าบ้าน และป่าชุมชนที่มีพลังงานในชุมชนไว้ใช้งานได้

ชุมชนสเตย์

ในขณะเดียวกันเครือข่ายอินแปงได้นำแนวคิดของการจัดสวัสดิการชุมชนทันสมัยที่มุ่งเน้นการสร้างรายได้ เพื่อการสะสมทุนมาใช้ร่วมกับสวัสดิการชุมชนพื้นบ้านทางด้านเคหะชุมชนที่มีป่าบ้านและป่าวัด โดยมีพลังงานชุมชนไว้ใช้งาน จัดทำเป็นชุมชนสเตย์เพื่อให้ผู้สนใจดูงานใช้เป็นที่พัก โดยเก็บค่าใช้จ่ายในราคาที่เขาของบ้านสามารถดำรงอยู่ได้ และมีรายได้ระดับหนึ่งสำหรับการใช้จ่ายในการดำรงชีวิตได้ แต่อย่างไรก็ตาม ต้นทุนสำหรับการจัดชุมชนสเตย์มีจำนวนไม่มากนัก เนื่องจากสมาชิกเครือข่ายสามารถจัดหา และทำอาหารได้จากผลผลิตที่หาได้จากป่าบ้าน เช่น ผักพื้นบ้านประเภทต่าง ๆ ไข่ต้มแดง แมลง ปลา และไก่ ดังนั้น ต้นทุนที่ต้องจ่ายเป็นตัวเงินในการจัดทำอาหารเลี้ยงผู้มาพักค้างแรมเพื่อศึกษาดูงานจึงมีน้อย โดยที่ยังมีความจำเป็นจะต้องซื้อวัตถุดิบบางอย่างที่สมาชิกเครือข่ายไม่สามารถทำได้เอง เช่น กะปิ เกลือ น้ำตาล และน้ำมันพืช เป็นต้น แต่สำหรับเกลืออาจใช้น้ำปลาร้าแทนได้

จากการที่สมาชิกเครือข่ายอินแปงสามารถจัดการป่าบ้าน และป่าชุมชนให้เป็นชุมชน สเตย์ถึงแม้ว่า การจัดสวัสดิการด้านนี้ยังไม่สามารถดำเนินการได้ เนื่องจากปัจจุบันเครือข่าย อินแปงดำเนินการได้เพียงเป็นลักษณะของครอบครัวสเตย์ โดยให้ครอบครัวใดครอบครัวหนึ่งเป็นผู้ดูแลจัดที่พักค้างแรมให้กับผู้ที่สนใจได้เข้ามาสัมผัสแหล่งเรียนรู้ในเชิงประจักษ์ ในขณะที่สมาชิกในชุมชนเครือข่ายยังไม่ได้มีบทบาทมีส่วนร่วมเข้ามาดูแล ซึ่งถ้าหากเป็นลักษณะของชุมชนสเตย์แล้ว สมาชิกในชุมชนเครือข่ายจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการดูแลด้วย เช่น เมื่อเจ้าของแหล่งเรียนรู้จัดที่พักให้แล้ว สมาชิกในชุมชนที่มีความรู้ด้านการวางแผนโบราณอาจเข้ามาให้บริการ หรือมีอาหารพื้นบ้านนำมาให้บริการร่วมด้วย เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามการจัดครอบครัวสเตย์ก็ยังคงเป็นการสร้างรายได้ให้กับสมาชิกได้ระดับหนึ่งไว้สำหรับการใช้จ่ายเพื่อการซื้อหาสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต ตลอดจนหากมีเงินเหลือก็สามารถนำไปออมได้ โดยรายได้ที่สมาชิกเครือข่ายอินแปงจัดที่พักค้างแรมให้ผู้มาศึกษาดูงานนั้น จะมีการกระจายให้ครอบคลุมกับสมาชิกเครือข่ายโดยเฉพาะผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายที่มีความพร้อมของป่าบ้าน จึงเป็นการกระจายรายได้ให้กับสมาชิกอย่างทั่วถึง สำหรับรายจ่ายของผู้มาพักได้ถูกกำหนดขึ้นเป็นอัตราที่

แน่นอน โดยกำหนดค่าอาหารมื้อละ 50 บาท และค่าที่พักคืนละ 30 บาท/คน ทำให้สมาชิกเครือข่ายมีรายได้เฉลี่ยเดือนละ 2,000-3,000 บาท ขึ้นอยู่กับจำนวนผู้มาศึกษาดูงาน ซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

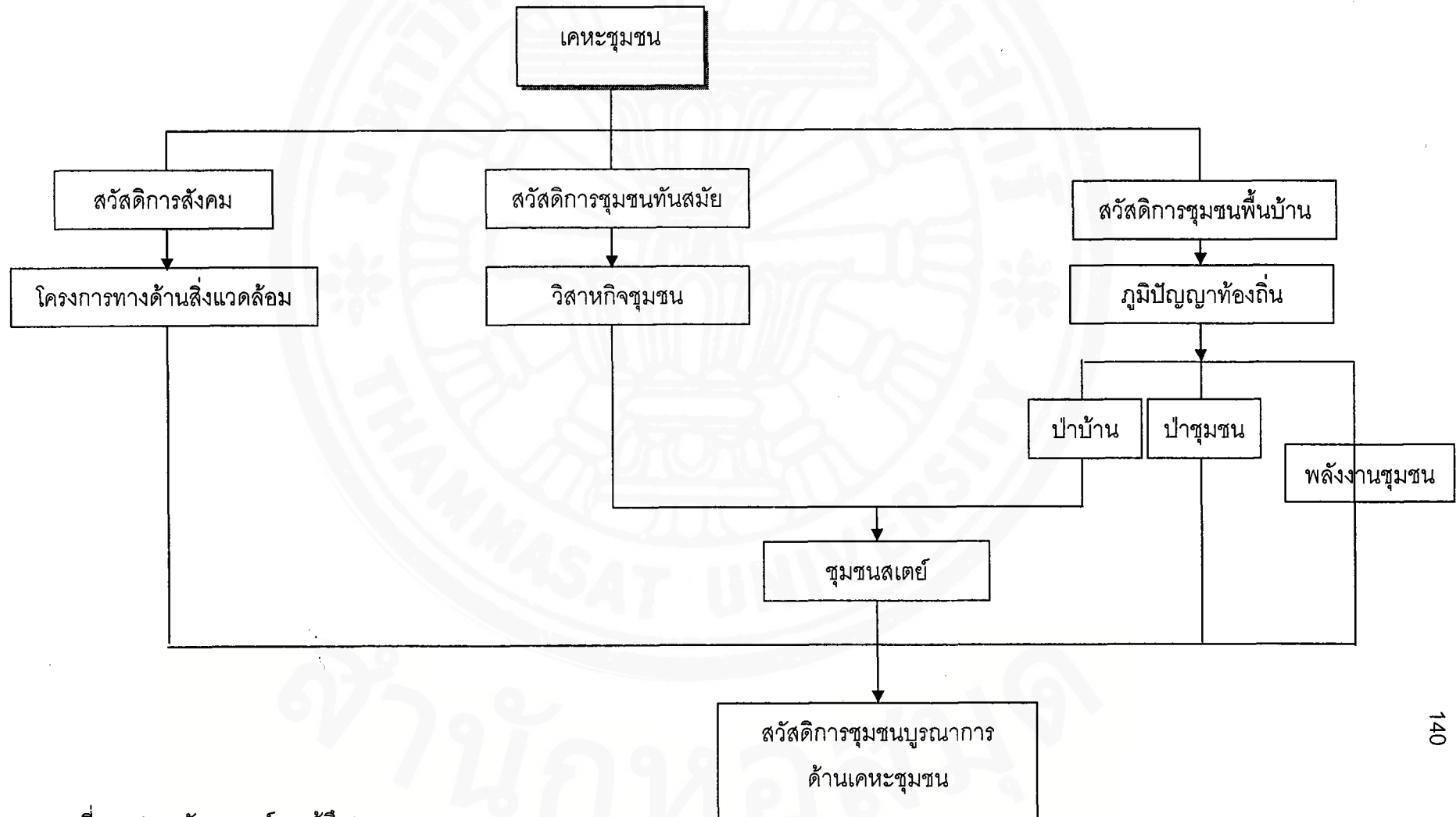
สวัสดิการสังคมด้านเคหะชุมชน

สำหรับสวัสดิการชุมชนบูรณาการด้านเคหะชุมชนของเครือข่ายอินแปง ยังได้นำสวัสดิการสังคมที่รัฐจัดให้ โดยเฉพาะโครงการต่าง ๆ ที่รัฐจัดขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ในการอนุรักษ์ป่า เช่น โครงการทางด้านสิ่งแวดล้อมที่สนับสนุนให้เกิดการดูแลรักษาป่าชุมชนให้มีความยั่งยืน โดยจัดสรรงบประมาณผ่านหน่วยงานของรัฐในท้องถิ่นให้จัดกิจกรรมการรักษาป่า รวมถึงในปัจจุบันภายใต้การบริหารจังหวัดแบบบูรณาการโดยผู้ว่าราชการจังหวัดได้กำหนดยุทธศาสตร์การเพิ่มขึ้นของป่าไม้ โดยจัดงบประมาณสำหรับการปลูกป่าให้มีจำนวนเพิ่มขึ้น เช่น การปลูกป่าบริเวณชุมชนเครือข่ายบ้านกุดแฮด ตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก ที่ชุมชนเครือข่ายอินแปงมีการจัดการป่าชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ได้แก่ การตั้งกรรมการดูแลตระเวนป่าชุมชน การกำหนดกฎระเบียบในการให้ป่าชุมชน และการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าชุมชนให้กับชาวบ้าน ดังนั้น การที่กำหนดการปลูกป่าบริเวณชุมชนเครือข่ายบ้านกุดแฮด จึงเป็นการผสมผสานสวัสดิการของชุมชน กับสวัสดิการสังคมเข้าด้วยกัน เพราะหากรัฐไปกำหนดปลูกป่าในบริเวณอื่น อาจไม่มีใครเข้าไปดูแลป่าชุมชน จึงอาจขาดความยั่งยืนของป่าได้ แต่อย่างไรก็ตาม โครงการของรัฐบางกรณีก็มีผลต่อการทำลายเคหะชุมชนได้เช่นกัน เช่น เทศบาลตำบลบ้านม่วงได้นำขยะมาทิ้งและเผาในบริเวณป่าโคกคำยาง ทำให้ป่าชุมชนถูกทำลายลงไปได้

กล่าวโดยสรุป การที่เครือข่ายอินแปงนำแนวทางการสร้างป่าบ้าน ป่าชุมชน และพลังงานชุมชนนั้น กล่าวได้ว่าเป็นการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นสวัสดิการชุมชนพื้นบ้าน มาจัดเป็นพื้นฐานในการสร้างรายได้ตามแนวคิดของสวัสดิการชุมชนทันสมัย โดยไม่ปฏิเสธแนวทางสนับสนุนของสวัสดิการสังคม จึงจัดได้ว่าเครือข่ายอินแปงได้จัดสวัสดิการชุมชนบูรณาการด้านเคหะชุมชนของตนเองขึ้นโดยผสมผสานสวัสดิการทั้ง 3 ระดับ โดยมีชีวิตเป็นตัวตั้ง เพื่อให้มีความพร้อมในด้านปัจจัย 4 ดังแสดงได้ตามภาพที่ 5.8

ภาพที่ 5.8

สวัสดิการชุมชนบูรณาการด้านเคหะชุมชน

ที่มา: (การสังเคราะห์ของผู้ศึกษา)

5. ความมั่นคงของชีวิต

ความมั่นคงของชีวิตในยุคแห่งความทันสมัยเกิดขึ้นจากการรื้อสวัสดิการสังคมที่จัดโดยภาครัฐในระดับภาพรวมเป็นส่วนใหญ่ โดยรัฐเอาแต่สูตรสำเร็จมาให้ ซึ่งเป็นการฝึกให้ชาวบ้านอ่อนปัญญา และอ่อนสุขภาพ (ประหยัด โททุมพล, สัมภาษณ์) แต่ในยุคแห่งเครือข่ายอินเทอร์เน็ต สวัสดิการด้านความมั่นคงในชีวิตที่เครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้ร่วมกับสรรค์สร้างขึ้น มีเป้าหมายให้สมาชิกเครือข่ายมีความมั่นใจว่า จะได้รับการช่วยเหลือจากการพึ่งพาอาศัยกัน เครือข่าย หากเมื่อใดก็ตามที่สมาชิกเครือข่ายเกิดปัญหาที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ แต่อย่างน้อยก็มีเงินจำนวนหนึ่งที่เป็นหลักประกันความเสี่ยง หรือในกรณีที่มีความจำเป็นต้องใช้เงินเพื่อดำเนินการกิจกรรมชีวิต

มาตรฐานชีวิตของเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

เครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้อาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นสวัสดิการดั้งเดิมของชาวบ้านมาใช้ในการสร้างชีวิตให้กับครอบครัวมีความมั่นคงโดยเน้นความพอเพียงผ่านฐานการเกษตรในลักษณะของการทำเกษตรล้าสมัย เพื่อให้ตนเอง และครอบครัวมีสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตทางด้านอาหารก่อน และเป็นการลดรายจ่ายของตนเองและครอบครัวลงไป โดยผู้ที่เข้ามาเป็นสมาชิกเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในระยะเริ่มแรกนั้น มีเงื่อนไขที่จะต้องสร้างฐานทางด้านอาหารก่อน ประกอบด้วยการปลูกพืช สมุนไพร ผักหลาย ๆ ชนิดไว้ในผืนดินบริเวณบ้าน โดยเครือข่ายอินเทอร์เน็ตสร้างตัวชีวิตของตนเองขึ้น กำหนดเกณฑ์มาตรฐานกลางเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตได้ตามตารางที่ 5.1 ดังนี้

ตารางที่ 5.1

มาตรฐานชีวิตของเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

ระดับสมาชิก	ผัก (ชนิด)	ไม้ผล (ชนิด)	ไม้ใช้สอย (ชนิด)	สมุนไพร (ชนิด)	สัตว์ (ชนิด)	ของใช้ (ชนิด)	แปรรูป (ชนิด)
สมาชิก	10	10	10	5	5	3	5
ผู้นำ	20	20	20	10	8	5	5
ครูต้นแบบ	30	30	30	20	12	10	5

ที่มา: (ประหยัด โททุมพล, สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ตาม การกำหนดมาตรฐานพื้นฐานชีวิตของเครือข่ายอินแปง ก็ไม่ใช่สูตรสำเร็จตายตัว แต่ขึ้นอยู่กับแต่ละชุมชนเครือข่ายว่ามีกำหนดให้เหมาะสมกับพื้นที่ของตนอย่างไร เช่นที่ชุมชนเครือข่ายอินแปง ตำบลลูกต้อ มีการกำหนดเงื่อนไขในการปลูกผักหอม 10 ต้น มะเขือ 2 ต้น พริก 2 ต้น อ้อย 2 กอ กล้วย 2 ต้น ข่า 2 กอ และตะไคร้ 2 กอ พร้อมทั้งเลี้ยงไก่ 10 ตัว (คำพิญช่วงทิพย์, สัมภาษณ์) โดยนำไปเป็นเงื่อนไขผูกโยงกับการจะเข้ามาสมัครเป็นสมาชิกเครือข่ายอินแปง จึงถือได้ว่าเป็นกุศโลบายเบื้องต้นที่สำคัญในการสร้างความตระหนักให้ชาวบ้านเห็นความจำเป็นของการทำเกษตรสำมะปีเพื่ออยู่เพื่อกิน สามารถลดรายจ่ายในการซื้ออยู่ซื้อกิน และเป็นเงื่อนไขของการเข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่าย

ตามแนวความคิดในการทำเกษตรสำมะปีของเครือข่ายอินแปงได้ให้ความสำคัญกับการอยู่การกินเป็นพื้นฐาน โดยอาศัยความเข้าใจในความเป็นธรรมชาติของป่าที่มีการพึ่งพาอาศัยกันของต้นไม้หลากหลายชนิดที่ดำรงอยู่ในป่า ดังนั้น ในแนวคิดของเครือข่ายอินแปงจึงได้มีการปลูกพืชในมิติของความหลากหลายชนิด ทั้งนี้ เพื่อให้มีอยู่มีกินได้ทั้งปี และในมิติของการปลูกพืชหลายระดับ ตั้งแต่ไม้ระดับบนที่มีความสูงปกคลุมช่วยในการบังแสง และมีรากยาวทำหน้าที่ยึดเกาะเม็ดดิน ไม้ระดับกลางช่วยลดแรงชะล้างของฝน และไม้ระดับล่างที่แยกเป็นไม้บนดิน และไม้ใต้ดิน ทำหน้าที่ช่วยรักษาความชื้นของผิวดิน ทำให้การทำเกษตรสำมะปีตามแนวคิดความเชื่อของเครือข่ายอินแปงก่อให้เกิดความหลากหลายของพันธุ์ไม้นานาชนิดที่สามารถใช้เป็นไม้ใช้สอย พืชผักที่ใช้บริโภค ตลอดจน พืชสมุนไพรประเภทต่าง ๆ

หลังจากการทำเกษตรสำมะปีจนกระทั่งมีผลผลิตเพียงพอสำหรับการบริโภคแล้ว ก็สามารถนำมาขายสร้างรายได้ให้กับสมาชิกเครือข่ายได้ ในขณะเดียวกันเครือข่ายอินแปงยังได้ใช้แนวทางการยกป่ามาไว้สวน เพื่อสร้างสวนสวัสดิการชีวิต ที่เจ้าของสามารถแสวงหาประโยชน์ได้ทั้งที่เป็นอาหาร ยารักษาโรค พลังงาน รวมถึงการใช้สอยในอนาคตหลังจากที่การเติบโตของต้นไม้ได้ขนาดที่เหมาะสมแล้ว กลายเป็นสวัสดิการในอนาคตของลูกหลานต่อไป ดังคำกล่าวของพ่อวีเชื้อคำสัด เมื่อวันที่ 17 ธ.ค. 2547 ที่ว่า "การกินคืออยู่ดี ไม่ได้พูดเรื่องรวย แต่อยากอะไรก็ได้กิน มียารักษาโรคก่อนไปโรงพยาบาล" เป็นต้น

การมีรายได้ จากการออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการ

ในขณะเดียวกันในการสร้างรายได้เพื่อการสะสมทุนตามแนวคิดของสวัสดิการชุมชนทันสมัยที่มีการจัดทำวิสาหกิจชุมชนโดยการแปรรูปผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นจากบ้านป่า เรียกได้ว่าเป็น สวนสวัสดิการ (ธวัชชัย กุณวณิช, สัมภาษณ์) และการทำเกษตรสำมะปี เช่น การ แปรรูปผลไม้พื้นบ้าน การแปรรูปสมุนไพร เป็นต้น จากรายได้ดังกล่าวที่เกิดขึ้นได้กลายเป็นสวัสดิการ

สะสมของสมาชิกเครือข่าย เครือข่ายอินแปงจึงมีการกำหนดแนวทางในการสร้างความมั่นคงในชีวิตร่วมกัน โดยตั้งกองทุนออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการ เพื่อให้สมาชิกเครือข่ายอินแปงนำเงินมาออมร่วมกันสำหรับสร้างสวัสดิการให้กับสมาชิกทุกคน โดยที่ชุมชนเครือข่ายอินแปง 77 ตำบล ได้มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้น มีเงินทุนหมุนเวียน ตั้งแต่ต่ำสุด 2,740 บาท จนถึงสูงสุด 4,500,000 บาท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระยะเวลาของการดำเนินการ และการจัดการกองทุน ทำให้เครือข่าย อินแปงมีเงินทุนหมุนเวียนรวมถึง 23,437,416 บาท มีสมาชิก 10,410 คน ครอบคลุมชุมชนเครือข่าย 77 ตำบล ในขณะที่มีชุมชนเครือข่ายเพียง 6 ตำบลเท่านั้นที่ยังไม่มีการจัดตั้งกองทุน ออมทรัพย์ ได้แก่ ตำบลหุบเหาะ ตำบลโคกก่อง ตำบลนาตงพัฒนา ตำบลคูสะคาม ตำบลอินทร์แปลง และตำบลพอกน้อย

สำหรับการจัดการกองทุนออมทรัพย์แต่ละชุมชนเครือข่ายก็จะมีแตกต่างกัน ยกตัวอย่างเช่น จำนวนการออมของชุมชนเครือข่ายอินแปง บ้านบัว กำหนดให้สมาชิกเครือข่ายนำเงินมาออมร่วมกันคนละ 10 บาท ในขณะที่ชุมชนเครือข่ายอินแปง ตำบลกุดไฮ กำหนดให้สมาชิกออมอย่างน้อยคนละ 20 บาท และชุมชนเครือข่ายอินแปง อำเภอภูพาน กำหนดให้สมาชิกออมไม่เกินคนละ 100 บาท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพร้อม และข้อตกลงร่วมกันของสมาชิกเครือข่ายแต่ละชุมชนเครือข่าย โดยที่เงินไม่ใช่ตัวตั้ง แต่มีเป้าหมายเพื่อให้สมาชิกเครือข่ายได้มีโอกาสมาพบปะ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถ่ายทอดประสบการณ์และปัญหาร่วมกัน กลายเป็นการสร้างพื้นที่ให้สมาชิกได้มารับทราบความเป็นไปของเครือข่าย และเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกได้แสดงความห่วงหาอาทร และให้กำลังใจต่อกัน ซึ่ง เสรี พงศ์พิศ (2544) เห็นว่า ถึงแม้มีเงิน ก็ไม่อาจสร้างกองทุนนี้ได้ เพราะกองทุนนี้ไม่ใช่สถาบันการเงินเหมือนสถาบันการเงินทั่วไป แต่เป็นกองทุนที่รวมเอา “ทุกสิ่งทุกอย่าง” มาไว้ด้วยกัน เพื่อแบ่งปันกัน เพื่อให้เป็นเครื่องมือทำให้อยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็นเป็นสุข

โดยที่ความเป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่ เสรี พงศ์พิศ กล่าวถึงนั้น เครือข่ายอินแปงได้รวมเอาความเชื่ออาทรต่อกัน เช่น กำหนดให้มีการยึดหยุ่นในการชำระคืนเงินกู้ได้ตามศักยภาพของแต่ละคน และการให้นำเงินออมของสมาชิกคนอื่นมาสมทบค่านวนวงเงินที่ของกู้ได้ นอกจากนี้ยังรวมถึงการควบคุมทางสังคมในการจัดการดูแลกันเองในชุมชนเครือข่ายเพื่อให้สมาชิกมีการใช้คืนเงินกู้ให้กองทุน เพราะหากสมาชิกคนใดกู้ยืมไปแล้ว ไม่ชำระคืนตามกำหนดเวลาที่ตกลงกันไว้ ก็จะมีการติดตามสอบถามสภาพความเป็นไปโดยผู้นำหรือสมาชิกในเครือข่าย ทั้งนี้ เพื่อเป็นการช่วยเหลือ และหาทางออกร่วมกันต่อไป หรือไม่ก็ถูกเพ่งเล็งจากสมาชิกคนอื่น ๆ และจะมีปัญหาในการขอกู้จากกองทุนครั้งต่อ ๆ ไป ดังนั้น การจัดการกองทุนออมทรัพย์ของเครือข่าย

อินแบ่งจึงเป็นการสร้างคุณค่าให้สมาชิกมีวินัยในการจัดการตนเอง เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาในการใช้สวัสดิการกองทุนออมทรัพย์ในอนาคต

สวัสดิการจากการออมทรัพย์

ในการกำหนดสวัสดิการที่สมาชิกชุมชนเครือข่ายแต่ละแห่งจะมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับข้อตกลงของแต่ละชุมชนเครือข่าย แต่อย่างไรก็ตามสวัสดิการที่เกิดขึ้นจะมีลักษณะในภาพรวมที่เหมือนกัน ได้แก่ การให้กู้ยืมในกรณีที่สมาชิกมีความต้องการใช้เงิน เช่น ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการดำรงชีวิต การซื้อปัจจัยการผลิต และการขยายการผลิต เป็นต้น โดยมีอัตราดอกเบี้ยที่ใกล้เคียงกันเฉลี่ยร้อยละ 1-2 ต่อเดือน ซึ่งการกู้จากนายทุนจะมีดอกเบี้ยสูงกว่านี้มาก รวมถึงชาวบ้านมีความสะดวก และรวดเร็วในการกู้ที่สามารถกู้ได้ภายในวันเดียว โดยไม่มีกระบวนการยุ่งยากเหมือนกับการกู้จากสถาบันการเงินของรัฐ และเอกชนอื่น ๆ และไม่มีปัญหาในการเข้าถึงแหล่งทุนที่มีการจัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชน ของชุมชน

ในขณะที่เครือข่ายอินแบ่งบางชุมชนเครือข่ายได้มีการจัดสวัสดิการนอกเหนือการให้กู้ยืมอีกหลายลักษณะ โดยเฉพาะการให้สวัสดิการค่ารักษาพยาบาล ทั้งนี้ เนื่องจากสมาชิกเห็นว่า ตนเองขาดศักดิ์ศรี เวลาเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาล จะไม่ได้รับการดูแลเท่าที่ควร สมาชิกเครือข่ายจึงคิดเรื่องการจัดสวัสดิการเพื่อการรักษาพยาบาลขึ้น เพื่อทำตนเองให้มีศักดิ์ศรี ถึงแม้ว่าจะเป็นเงินไม่มาก แต่ก็มีความสามารถสร้างความเข้าใจ เกิดความฮักแพงแบ่งปัน ก่อให้เกิดความสามัคคี เกิดเป็นพลังที่จะร่วมกันขจัดปัญหา (จำรัส โททุมพล, 2547) ยกตัวอย่างเช่น ชุมชนเครือข่ายอินแบ่งที่บ้านบัวได้จัดสวัสดิการค่ารักษาพยาบาลให้กับสมาชิกที่เข้ารับการรักษาพยาบาลเป็นคนไข้ในจำนวน 500 บาท/ครั้ง/ปี หมายความว่า ใน 1 ปี สมาชิกจะได้สวัสดิการเป็นเงิน 500 บาทเพียงครั้งเดียว ถึงแม้ว่าจะเข้ารับการรักษาพยาบาลหลายครั้งก็ตาม และมีการจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกในกรณีเสียชีวิต จำนวน 1,000 บาท สำหรับชุมชนเครือข่ายอินแบ่งที่บ้านหนองสโน ตำบลกุดบาก จัดสวัสดิการค่ารักษาพยาบาล จำนวน 1,000 บาท/ครั้ง/ปี และในกรณีเสียชีวิตได้รับสวัสดิการ จำนวน 2,000 บาท ในขณะที่ชุมชนเครือข่ายอินแบ่ง อำเภอภูพาน จัดสวัสดิการให้ผู้สูงอายุที่บำเพ็ญประโยชน์ช่วยเหลือสังคม เด็ก และผู้พิการ จำนวน 200 บาท/เดือน ถึงแม้จะเป็นจำนวนไม่มาก แต่ก็ถือได้ว่าเครือข่ายอินแบ่งได้จัดสร้างสวัสดิการของตนเองขึ้นมาด้วยตนเองนอกเหนือจากสวัสดิการสังคมที่ได้รับจากรัฐ

สวัสดิการสังคมทางด้านความมั่นคงของชีวิต

สำหรับสวัสดิการทางด้านความมั่นคงของชีวิตสำหรับเครือข่ายอินแบ่งยังมีสวัสดิการสังคมที่รัฐจัดให้ โดยเฉพาะการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านละ 1 ล้านบาท เครือข่ายอินแบ่งแต่

ละชุมชนเครือข่ายไม่ได้ปฏิเสธสวัสดิการดังกล่าว แต่ได้นำมาผสมผสานกับสวัสดิการที่เครือข่ายได้ดำเนินการไปแล้ว โดยนำเงินที่ได้รับจากรัฐเข้าไปรวมกับกองทุนออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการ รวมไปถึงเงินที่เครือข่ายได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก เช่น เงินกองทุนเมฆ 5 จากสำนักงานกองทุนเพื่อสังคม สำหรับการจัดสวัสดิการเร่งด่วนเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบความเดือดร้อนตกอยู่ในภาวะยากลำบาก หรือแม้กระทั่งเงินที่เหลือจากการดำเนินการตามโครงการของรัฐจนบรรลุวัตถุประสงค์แล้ว เครือข่ายอินแปงได้นำมากระจายจัดสรรลงในแต่ละชุมชนเครือข่าย เพื่อจะได้มีการจัดการเงินให้มีจำนวนพอพูน สามารถช่วยเหลือสมาชิกในเครือข่ายได้ด้วยตนเอง

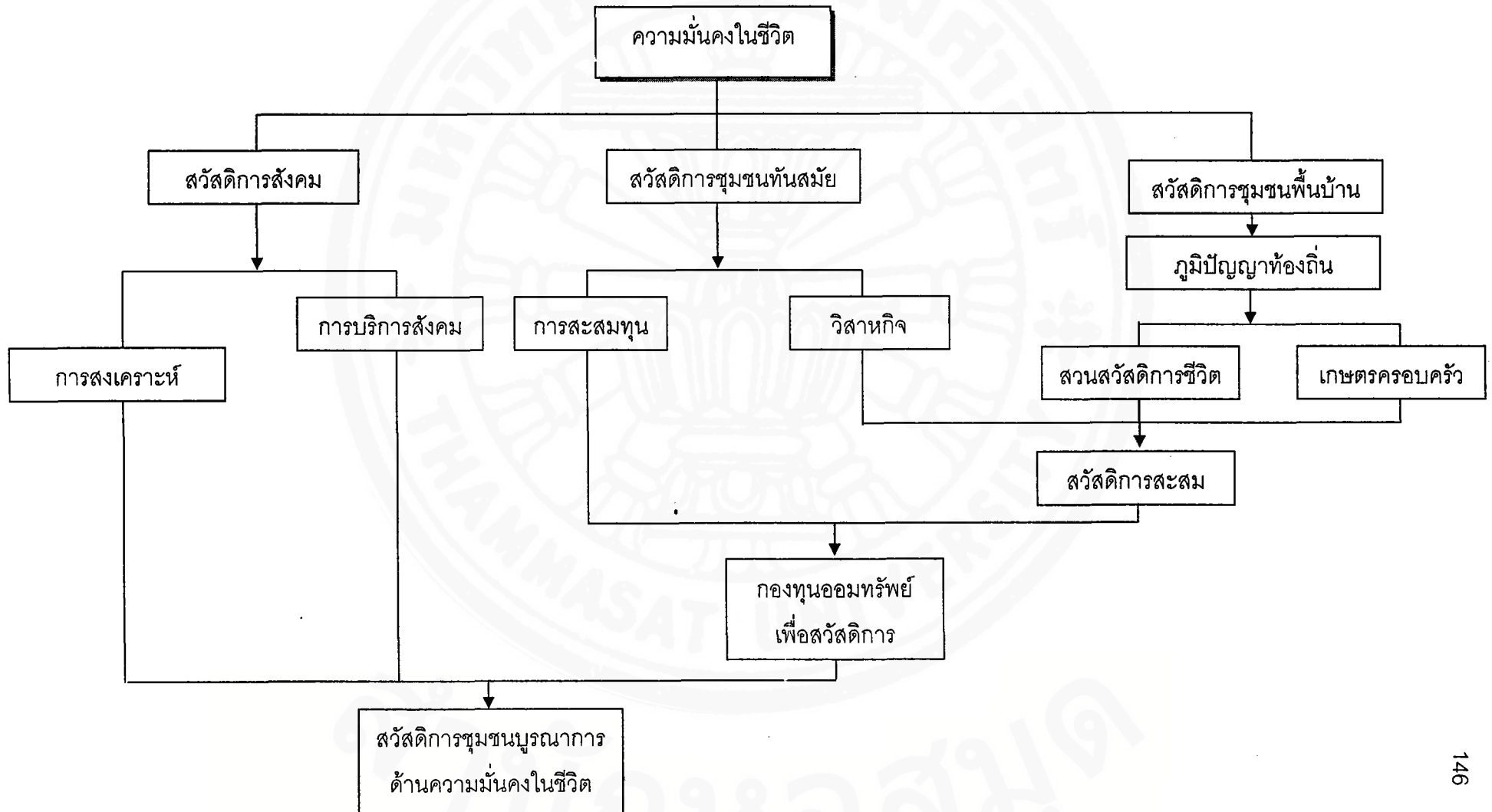
นอกจากนี้ สวัสดิการสังคมยังมีการจัดในรูปแบบของการสงเคราะห์แบบให้เปล่าสำหรับผู้ประสบภัยพิบัติ เช่น อัคคีภัย วาตภัย นอกจากนี้ผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งได้รับเงินสงเคราะห์เป็นค่าใช้จ่ายในการดำรงชีพ แต่มีจำนวนไม่มาก เนื่องจากงบประมาณสนับสนุนจากรัฐมีจำนวนน้อย โดยแต่ละหมู่บ้านจะมีผู้สูงอายุได้รับเงินสงเคราะห์ประมาณ 1-2 คน ต่อหมู่บ้านเท่านั้น

สำหรับสวัสดิการสังคมที่เป็นบริการจากรัฐ เช่น การบริการทางสาธารณสุข การบริการทางการศึกษา สมาชิกเครือข่ายอินแปงไม่ได้ปฏิเสธสวัสดิการสังคมที่เป็นบริการเหล่านี้ แต่ได้ผสมผสานสวัสดิการเหล่านั้นให้เกิดความเหมาะสมกับบริบทเครือข่ายอินแปงในแต่ละชุมชนเครือข่ายที่มีความเข้มข้นในแต่ละด้านที่แตกต่างกัน

กล่าวโดยสรุป จากสวัสดิการทางด้านความมั่นคงที่เครือข่ายอินแปงได้สรรค์สร้างขึ้น จะพบว่ามีลักษณะผสมผสานสวัสดิการชุมชนพื้นบ้าน สวัสดิการชุมชนทันสมัย และสวัสดิการสังคม จนกลายเป็นสวัสดิการชุมชนบูรณาการของตนเอง ที่สามารถสร้างความมั่นคงให้กับชีวิตของสมาชิกเครือข่ายอินแปงได้ ทั้งนี้ สามารถแสดงได้ดังภาพที่ 5.9

ภาพที่ 5.9

สวัสดิการชุมชนบูรณาความมั่นคงในชีวิต

ที่มา: (การสังเคราะห์ของผู้ศึกษา)

6. การบริการสังคม

ในยุคแห่งความทันสมัย หรือแม้กระทั่งในยุคก่อร่างสร้างตัวของเครือข่ายอินแปง จะพบว่ายังไม่มีการจัดสวัสดิการในด้านการบริการสังคม แต่เมื่อเครือข่ายอินแปงมีการจัดการตนเองจนสามารถสร้างแหล่งเรียนรู้ในเชิงประจักษ์ได้แล้ว เครือข่ายอินแปงจึงได้มีการจัดสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายในด้านการบริการสังคมนี้มีลักษณะที่เครือข่ายอินแปงนำสวัสดิการทั้ง 3 ระดับ คือ สวัสดิการสังคม สวัสดิการชุมชนทันสมัย และสวัสดิการชุมชนพื้นบ้านมาผสมผสานกัน โดยลักษณะของการบริการสังคม จะมีลักษณะทั้งที่เป็นการรับ เพื่อการพัฒนา และปรับปรุงให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชนเครือข่าย อันนำไปสู่ การให้บริการความรู้ต่อไป

การรับบริการความรู้

ในการรับความรู้ นั้น เครือข่ายอินแปงได้รับบริการจากองค์กรภายนอก ได้แก่ องค์กรของรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันการศึกษา โดยที่ความรู้ที่เครือข่ายอินแปงได้รับ โดยเฉพาะจากองค์กรของรัฐ จะเป็นความรู้ในแต่ละด้านที่เป็นเฉพาะทางตามหน้าที่ความรับผิดชอบขององค์กรของรัฐแต่ละแห่ง เช่น หน่วยงานทางเกษตร ได้แก่ สำนักงานเกษตรจังหวัด ก็จะมีความรู้ทางด้านการเกษตรเป็นหลัก หน่วยงานทางด้านอุตสาหกรรม ได้แก่ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม และอุตสาหกรรมจังหวัด ก็จะมีความรู้ที่เกี่ยวกับการจัดการโรงงานอุตสาหกรรม ในขณะที่หน่วยงานที่มีความรู้เกี่ยวกับการจัดการน้ำ ได้แก่ สำนักงานปฏิรูปที่ดิน ก็จะทำให้ความรู้ที่เกี่ยวกับการสร้าง และพัฒนาแหล่งน้ำสำหรับการทำการเกษตร เช่น ระบบน้ำหยด และการขุดสระ เป็นต้น โดยที่ความรู้ของหน่วยงานรัฐจะมีลักษณะแยกส่วนแต่ละด้าน ไม่เป็นองค์ความรู้แบบบูรณาการเหมือนกับความรู้ที่เกิดจากวิถีชีวิตของชาวบ้านที่มีลักษณะเป็นองค์รวมเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับชีวิตในทุกมิติ

อย่างไรก็ตามเครือข่ายอินแปงได้นำความรู้เฉพาะด้านจากภาครัฐเหล่านั้น มาผสมผสานเข้ากับการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน เพราะชาวบ้านทำตามรัฐ ชาวบ้านทำไม่เป็น (ประหยัด โททุมพล, สัมภาษณ์) เช่น การทำวิสาหกิจชุมชน เพื่อสร้างรายได้ให้กับสมาชิก จากการทำโรงงานกลั่นสุราที่บ้านให้ได้มาตรฐานอุตสาหกรรมตามแบบที่รัฐกำหนด ต้องเป็นสถานที่มิดชิด ไม่ให้มีสิ่งใดมารบกวน และต้องไม่ก่อให้เกิดการรบกวนภายนอก ซึ่งไม่ใช่เป็นแนวทางของชาวบ้าน ที่คิดถึงเรื่องต้นทุน และความเรียบง่ายมากกว่า ดังนั้น ชาวบ้านจึงต้องเรียนรู้ และนำมาปรับใช้ให้เข้ากับวิถีของชาวบ้าน โดยนำวัสดุเป็นตาข่ายพลาสติกที่หาได้จากท้องตลาดมาปิดให้มิดชิดขึ้น นอกจากนี้ เครือข่ายอินแปงยังได้นำความรู้สมัยใหม่มาใช้ผสมผสานเข้ากับสวัสดิการ

พื้นบ้าน เช่น มีการนำเครื่องจักรมาทำการแปรรูปสุรากลั่นพื้นบ้าน แทนการกลั่นโดยวิธีดั้งเดิม หรือ แม้กระทั่ง การนำเครื่องมือมาใช้ในการอบ และบด เพื่อการแปรรูปสมุนไพร

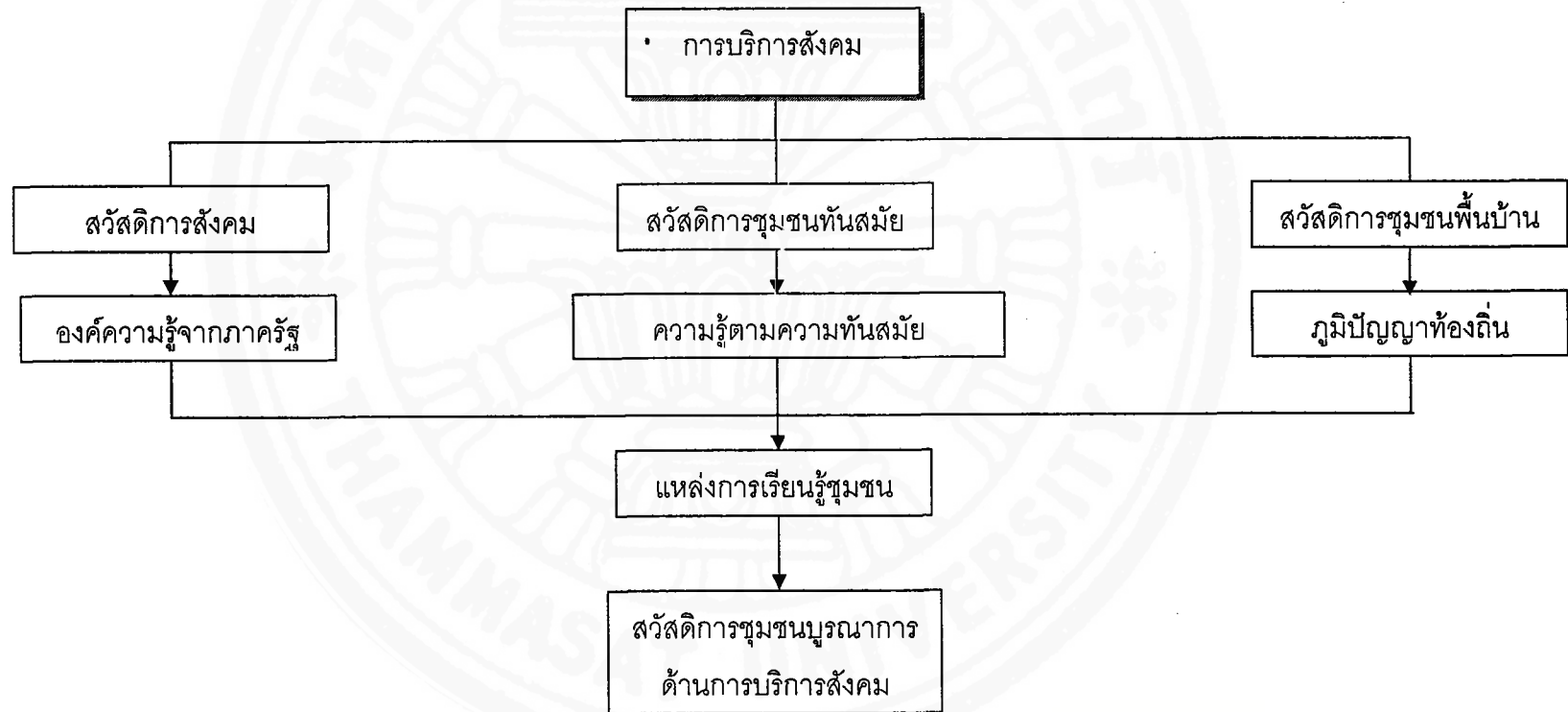
การให้บริการความรู้

ในแง่มุมมองของการให้บริการ เครือข่ายอินแปงได้ผสมผสานความรู้จากภาครัฐ ความรู้สมัยใหม่ และความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนในแต่ละชุมชนเครือข่าย เพื่อให้บริการความรู้กับผู้สนใจ โดยเฉพาะชาวบ้านที่กำลังประสบกับปัญหา และมีความต้องการแสวงหาทางออกให้กับชีวิต รวมถึงสมาชิกในเครือข่ายให้มีความรู้เพิ่มขึ้น การให้บริการของเครือข่ายอินแปงจึงกลายเป็นทางเลือกที่สำคัญ

โดยในระยะเวลาที่ผ่านมา ในปี พ.ศ.2547 เครือข่ายอินแปงได้ให้บริการโดยการจัดฝึกอบรมให้กับสมาชิกในเครือข่าย จำนวนถึง 114 ครั้ง จำนวน 4,380 คน เช่น การจัดอบรมเพื่อส่งเสริมองค์ความรู้ด้านการจัดการป่าชุมชน การสืบทอดการย้อมคราม การแปรรูปผลผลิตเพื่อเพิ่มมูลค่า การดูแลสุขภาพแบบองค์รวม การเกษตรผสมผสาน การสร้างผู้นำรุ่นใหม่ และการจัดทำแผนแม่บทชุมชน ในขณะเดียวกัน เครือข่ายอินแปงได้จัดอบรมให้กับหน่วยงานภายนอกมากกว่า 220 ครั้ง จำนวน 4,928 คน โดยเฉพาะหลักสูตรเกี่ยวกับความเป็นมา แนวคิดการบริหารจัดการการสร้างเครือข่าย กระบวนการทำแผนแม่บทชุมชน การปรับแนวคิดเพื่อการพึ่งตนเอง และเป็นสถานที่ศึกษาดูงานทั้งในประเทศ และต่างประเทศ เช่น ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และประเทศญี่ปุ่น รวมถึง การออกไปเป็นวิทยากรของผู้นำเครือข่ายอินแปง เพื่อให้ความรู้ในด้านการพัฒนาเครือข่ายแบบยั่งยืน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ด้านการเกษตร การทำปุ๋ยสัตว์ ปุ๋ยชีวภาพ และกิจกรรมเด็กอีกถิ่น เป็นต้น โดยการให้ความรู้มีทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ

กล่าวโดยสรุป จึงกล่าวได้ว่าสวัสดิการชุมชนบูรณาการทางด้านการบริการสังคมของเครือข่ายอินแปงได้ผสมผสานครอบคลุมสวัสดิการทั้ง 3 ระดับ โดยมีสวัสดิการชุมชนพื้นบ้านเป็นฐาน ร่วมกับสวัสดิการชุมชนทันสมัยที่เน้นความรู้สมัยใหม่ และมีสวัสดิการสังคมเป็นตัวเสริม โดยที่สวัสดิการชุมชนบูรณาการด้านการบริการสังคมจะมีลักษณะทั้งที่เป็นการรับบริการ และการให้บริการความรู้ ดังแสดงได้ตามภาพที่ 5.10

ภาพที่ 5.10
 สวัสดิการชุมชนบูรณาการด้านบริการสังคม

ที่มา: (การสังเคราะห์ของผู้ศึกษา)

7. สวัสดิการชุมชนบูรณาการทุกด้านของชีวิต

จากสวัสดิการชุมชนบูรณาการแต่ละด้านของเครือข่ายอินแปงไม่ว่าจะเป็น ทางด้านการศึกษา สุขภาพ การมีรายได้ เศรษฐกิจ ความมั่นคงในชีวิต และการบริการทางสังคม นั้น ในสภาพความเป็นไปสวัสดิการชุมชนแต่ละด้านไม่สามารถแยกออกจากกันได้ แต่จะมี ลักษณะเป็นสวัสดิการชุมชนบูรณาการทุกด้านของชีวิต เพื่อให้ชีวิตสามารถดำเนินไปได้จะต้องมี การเชื่อมโยงในทุกด้านของสวัสดิการ

การเชื่อมโยงสวัสดิการเพื่อชีวิต

เครือข่ายอินแปงได้เชื่อมโยงสวัสดิการทุกด้านเข้าด้วยกันโดยใช้องค์ประกอบทุก ด้านของชีวิตเป็นตัวตั้ง เพื่อพิจารณาว่าจะดำรงชีวิตของตนเอง ครอบคลุม และชุมชนต่อไปอย่างไร โดยแนวทางการจัดการชีวิตของเครือข่ายอินแปงได้กำหนดหลักการร่วมกันจากการใช้ยุทธศาสตร์ การมองย้อนไปสู่อดีตที่มีสวัสดิการชุมชนพื้นบ้านปรากฏให้เห็นมาเป็นจุดเริ่มต้น ผลผสมผสานกับสวัสดิการชุมชนทันสมัยที่เน้นการสร้างรายได้เพื่อการสะสมทุน และสวัสดิการสังคม ที่จัดโดยรัฐ เพื่อสร้างความมั่นคงในชีวิต จากการทำเกษตรสำมะปี และการสร้างสวนสวัสดิการ เพื่อให้สมาชิกเครือข่ายสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง มีกินมีอยู่จากฐานชีวิตที่มีภาคเกษตรเป็น หลัก และสามารถลดรายจ่ายในการซื้ออยู่ซื้อกินได้ ในขณะเดียวกัน การสร้างความมั่นคงในชีวิต ดังกล่าว ยังก่อให้เกิดสวัสดิการด้านเศรษฐกิจ โดยที่เครือข่ายอินแปงสามารถสร้างป่าบ้าน และ ดูแลอนุรักษ์รักษาป่าชุมชนให้มีความอุดมสมบูรณ์กลับคืนมา

จากการที่สมาชิกเครือข่ายอินแปงสามารถแสวงหาปัจจัยพื้นฐานทางด้านอาหาร ในการดำรงชีวิตจากบ้านป่าได้ ย่อมไม่ก่อให้เกิดการรบกวนป่าชุมชน ถึงแม้จะมีการรบกวนบ้าง ก็ เป็นเพียงในกรณีที่สมาชิกไม่สามารถแสวงหาได้จากบ้านป่า แต่ก็จำนวนไม่มาก เนื่องจากการ แสวงหาจากป่าบ้านมีความสะดวกสบายกว่า เมื่อสมาชิกเครือข่ายอินแปงสามารถแสวงหาปัจจัย ในการดำรงชีวิตได้อย่างเพียงพอแล้ว ในกรณีที่มีผลผลิตส่วนเกินก็สามารถนำมาสร้างมูลค่าเพิ่ม สร้างเป็นรายได้ให้กับสมาชิกได้ โดยเฉพาะพืชผักพื้นบ้านที่เป็นที่นิยมของชาวเมืองที่เริ่มเห็น ความสำคัญในความปลอดภัยของชีวิตจากการบริโภคอาหารปลอดสารพิษ จึงเป็นโอกาสให้การ จัดสวัสดิการทางด้านการเกษตรสำมะปี เพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาหารของเครือข่ายอินแปงให้ เติบโตเพิ่มขึ้น รวมถึงเครือข่ายอินแปงยังสามารถนำผลไม้พื้นบ้านไปสู่กระบวนการแปรรูป สร้าง เป็นวิสาหกิจชุมชน จนทำให้สามารถช่วยเหลือ เกื้อกูลกันในชุมชน เป็นการสร้างรายได้ที่ก่อให้เกิด การสะสมทุนตามแนวคิดของสวัสดิการชุมชนทันสมัยให้หมุนเวียนในชุมชนได้อีกทอดหนึ่ง และ เป็นการลดรายจ่ายในการซื้อปัจจัยต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตของสมาชิกเครือข่ายลงไปด้วย

นอกจากนี้สวัสดิการทางด้านสุขภาพของสมาชิกเครือข่ายอินแปงก็ได้รับผลที่ต่อเนื่องจากการเกษตรล้มมะปืที่ไม่มีการใช้สารเคมี แต่มีการใช้ปุ๋ยชีวภาพที่ผลิตขึ้นมาโดยเครือข่ายเอง ทำให้สมาชิกเครือข่ายอินแปงได้บริโภคอาหารไร้สารเคมีตกค้างที่เป็นพิษ เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันจากฐานเกษตร เพื่อป้องกัน ดูแลสุขภาพตั้งแต่เริ่มต้นการผลิต และในกรณีที่เหมาะสมกับปัญหาสุขภาพที่รุนแรง สมาชิกเครือข่ายอินแปงก็ยังใช้บริการจากสวัสดิการสังคมที่รัฐจัดให้ ในขณะเดียวกัน การดำเนินการยกป่ามาไว้สวนตามแนวทางการสร้างป่าบ้าน ได้ก่อให้เกิดการปลูกพืชสมุนไพรหลากหลายประเภทที่สามารถนำมาใช้ดูแลรักษาสุขภาพได้ และยังก่อให้เกิดรายได้ตามมาจากการแปรรูปสมุนไพร

เมื่อสมาชิกเครือข่ายอินแปงมีความมั่นคงทางรายได้จากการขายผลผลิตส่วนเกิน และการสร้างมูลค่าเพิ่มของผลผลิตจากการแปรรูป จัดสร้างวิสาหกิจชุมชนขึ้นเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันในเครือข่าย เมื่อมีรายได้เพียงพอและมีเหลือบ้างแล้ว การเกิดขึ้นของกองทุนออมทรัพย์ที่มีเป้าหมายเพื่อสวัสดิการก็มีความเป็นไปได้ และเมื่อกองทุนออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการเกิดขึ้น โดยนำสวัสดิการสังคมในรูปของกองทุนสนับสนุนต่าง ๆ เข้ามาจัดการร่วมกัน ทำให้สมาชิกเครือข่ายอินแปงมีความมั่นใจได้ระดับหนึ่งต่อการสนองตอบความจำเป็นเร่งด่วนที่มีความต้องการใช้เงิน เช่น ค่าใช้จ่ายในการศึกษาเล่าเรียนของบุตรหลาน หรือแม้กระทั่งการชำระค่างวดเงินกู้ที่กู้มาจากแหล่งอื่นก็ตาม รวมถึงความเสี่ยงที่เกิดขึ้น อันเนื่องมาจากการประสบกับการเจ็บไข้ได้ป่วย และการสูญเสียชีวิต

สวัสดิการชุมชนที่มีส่วนสำคัญ และเป็นหัวใจของเครือข่ายอินแปงอีกประการหนึ่ง คือ สวัสดิการด้านการศึกษา โดยเฉพาะสวัสดิการสังคมนั้น เครือข่ายอินแปงไม่ได้ปฏิเสธการศึกษาภาคบังคับสำหรับบุตรหลาน และการรับความรู้ที่เครือข่ายยังไม่มี หรือมีไม่เพียงพอก็ตาม นอกจากนี้ เครือข่ายอินแปงได้เชื่อมแนวคิดของเครือข่ายไปสู่เด็ก ๆ ที่อยู่ในระบบโรงเรียนผ่านหลักสูตรที่เครือข่ายสรรค์สร้างขึ้น โดยคาดหวังว่า ต้องการให้เกิดการสืบต่อแนวคิด และแนวปฏิบัติผ่านกาลเวลาต่อไปได้ รวมถึง เครือข่ายอินแปงยังได้นำสวัสดิการทุกด้านมาบูรณาการกำหนดเป็นหลักสูตรมหาวิทยาลัยชีวิต สร้างเป็นแหล่งเรียนรู้ กลายเป็นสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน สำหรับการบริการกับผู้สนใจต่อไป

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษาการจัดสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายอินแปง จะพบว่า สวัสดิการที่เกิดขึ้นได้เชื่อมโยงสวัสดิการทุกด้านของชีวิตไว้ด้วยกัน โดยร้อยเรียงสวัสดิการ ตั้งแต่การสร้างพื้นฐานด้านปัจจัย 4 ของครอบครัว การดูแลสุขภาพตั้งแต่ขั้นตอนของ

การผลิต การสร้างรายได้จากวิสาหกิจชุมชน จนกระทั่งสร้างความมั่นคงในชีวิตจากกองทุน ออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการ และกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ให้ผู้สนใจเข้ามาศึกษาหาความรู้

การบูรณาการสวัสดิการ 3 ระดับของเครือข่ายอินแปง

ในการจัดสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายอินแปงยังมีลักษณะ ความสัมพันธ์เชิงซ้อน โดยผสมผสานสวัสดิการทั้ง 3 ระดับไว้ด้วยกัน คือ สวัสดิการชุมชนพื้นบ้าน สวัสดิการชุมชนทันสมัย และสวัสดิการสังคม โดยที่เครือข่ายอินแปงไม่ได้ปฏิเสธหรือขัดแย้งกับ สวัสดิการสังคมที่รัฐจัดให้ แต่กลายเป็นองค์ประกอบที่ผสมผสานเชื่อมโยงเข้ากับสวัสดิการชุมชน พื้นบ้าน และสวัสดิการชุมชนทันสมัย เพื่อให้ชุมชนเครือข่ายสามารถจัดการสวัสดิการของตนเอง ให้ขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่องได้

“สปก.เอาสปริงค์เกอร์มาแจก มีแบบแปลนมาให้ พวกเราก็ทำตามแบบ หลังจาก สองเดือนหมดความรับผิดชอบ ค่อยเปลี่ยนทีหลัง” (วี เชื้อคำฮุด, สัมภาษณ์)

“งบกระตุ้นเศรษฐกิจ ตำบลละ 1 ล้าน อินแปงทำโครงการรองรับไว้ก่อนแล้ว” (ธวัชชัย กุณวงศ์, สัมภาษณ์)

“สสส.ให้เงินสนับสนุนการจัดเวที ค่าก่อสร้างศูนย์สุขภาพชุมชน 10,000 บาท แต่ กลุ่มนำไปจัดซื้อเครื่องบดยาสมุนไพร ส่วนการจัดเวทีและสร้างศูนย์สุขภาพ สมาชิกกลุ่มออกแรง และจัดหาทุนกันเอง” (บุญจันทร์ ภูนาเพชร, สัมภาษณ์)

ในการจัดสวัสดิการสังคมของรัฐที่ยังมีความจำเป็นสำหรับเครือข่ายอินแปงนั้น จะพบว่ามีลักษณะของการจัดแบบแยกส่วนในแต่ละด้าน เช่น สวัสดิการด้านสุขภาพ ด้าน การศึกษา และด้านเศรษฐกิจชุมชน เป็นต้น โดยไม่เชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ทำให้การจัดสวัสดิการ สังคมของรัฐมีลักษณะของความเป็นเฉพาะด้าน (Midgley, 2000, p. 5)

อย่างไรก็ตาม ในการจัดสวัสดิการของเครือข่ายอินแปงในแต่ละชุมชนเครือข่าย เองก็ยังคงมีความแตกต่างในการผสมผสานสวัสดิการทั้ง 3 ระดับด้วย ทั้งนี้ เนื่องจากเงื่อนไขปัจจัย ทางด้านพลังอำนาจของชุมชนเครือข่ายแต่ละแห่ง เช่น ในการผสมผสานสวัสดิการด้านความ มั่นคงในชีวิต ชุมชนเครือข่ายบ้านสร้างแซ่ ตำบลนาทัน มีพลังอำนาจของตนเอง เนื่องจาก สมาชิกของชุมชนเครือข่ายในหมู่บ้านมีจำนวนมาก และมีความเห็นพ้องกันที่จะนำสวัสดิการสังคม จากกองทุนหมู่บ้านมารวมกับกองทุนออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการของชาวบ้าน ในขณะที่ชุมชน เครือข่ายบ้านบัว ตำบลกุดบาก มีความเข้มข้นในการจัดสวัสดิการของตนเอง จึงไม่มีความจำเป็น ในการรับสวัสดิการกองทุนหมู่บ้าน แต่กระนั้นก็ตาม สมาชิกของชุมชนเครือข่ายก็ยังสามารถใช้

ประโยชน์จากสวัสดิการชุมชนที่เป็นกลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการของเครือข่าย พร้อม ๆ กับการใช้สวัสดิการสังคมจากกองทุนหมู่บ้านได้ เป็นต้น

การให้ความหมายความเป็นอยู่ที่ดีของเครือข่ายอินแปง

จากการที่สวัสดิการชุมชนของเครือข่ายอินแปงที่เกิดขึ้น มีลักษณะบูรณาการองค์ประกอบทุกด้านของชีวิต และทับซ้อนอยู่กับสวัสดิการทั้ง 3 ระดับ เพื่อให้หมู่บ้านวลสมาชิกของเครือข่ายอินแปงมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จึงทำให้สวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายอินแปงมีความหมายครอบคลุมความเป็นเป้าหมาย (Ends) ที่ต้องการให้สมาชิกมีความเป็นอยู่ที่ดี โดยที่สภาพความเป็นอยู่ที่ดีนั้น เครือข่ายอินแปงได้สรรค์สร้างตัวชี้วัดในเชิงคุณภาพขึ้น โดยผ่านเงื่อนไขที่ไม่พึงประสงค์หลาย ๆ ด้าน ดังคำขวัญที่พอเขียน ศรีมุกดา ซึ่งเป็นผู้นำการเรียนรู้คนสำคัญของเครือข่ายอินแปง ได้เขียนไว้ ดังนี้

รอดจากสารพิษ

รอดจากการมีหนี้สิน

รอดจากการเจ็บไข้ได้ป่วย

รอดจากการถูกเอารัดเอาเปรียบ

รอดจากความไม่เพียงพอ

รอดจากกระแสลมพัดมา

รอดจากความเจ็บเหงา

คิดได้แล้วทำ

โดยที่การรอดพ้นจากเงื่อนไขที่ไม่พึงประสงค์ตามที่พอเขียน ศรีมุกดา ได้แสดงออกมาผ่านคำพูดที่ถูกเขียนขึ้นนั้น ปรากฏให้เห็นถึงผลที่เกิดขึ้นจากการจัดการชีวิตของตนเองตามแนวคิดความเชื่อของเครือข่ายอินแปงแล้ว จะทำให้มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยเริ่มต้นจากการมีอยู่ของกินที่ปราศจากสารเคมีมีพิษ ซึ่งสามารถจัดปัญหาทางด้านสุขภาพได้นอกจากนี้ สภาพทางเศรษฐกิจก็อยู่ในสถานะที่ดีขึ้น จากการที่มีความเพียงพอในปัจจุบันฐานจึงไม่มีความจำเป็นต้องก่อหนี้สินให้เป็นภาระต่อตนเองและครอบครัว สำหรับสภาพทางสังคม ทำให้ตนเอง รอดพ้นจากการถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้า แม่ค้า หรือนายทุนที่หวังแต่ผลประโยชน์ส่วนตน รวมถึง ในการจัดการชีวิตตามแนวคิดความเชื่อของเครือข่ายอินแปงที่ยึดหลักการพึ่งพาอาศัยกัน ทำให้การจัดการชีวิตไม่รู้ลึกโดดเดี่ยว แต่มีเพื่อนร่วมทางที่ให้อำลางใจซึ่งกันและกัน ส่งผลทำให้สมาชิกเครือข่ายอินแปงเกิดความมั่นใจต่อการดำเนินชีวิต สามารถดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี และเกิดความภาคภูมิใจในแนวคิดความเชื่อของตนเอง จนสามารถต้านทานกระแสแห่งการ

เปลี่ยนแปลงจากสังคมภายนอกที่ถาโถมเข้ามากระทบได้ แต่อย่างไรก็ตาม สภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นดังกล่าวจะเกิดขึ้นไม่ได้ ถ้ายังไม่นำแนวคิดความเชื่อไปปฏิบัติ ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง

จากการสัมภาษณ์ผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายอินแปง เกี่ยวกับความเป็นอยู่ที่ดี ในฐานะของสมาชิกเครือข่ายว่าเป็นอย่างไร พบว่า ความเป็นอยู่ที่ดีของผู้การเรียนรู้เกิดขึ้นจากการมีความพร้อมของพื้นฐานปัจจัย 4 โดยที่จากการสัมภาษณ์พ่อประนอม วรรณรัตน์ ซึ่งเป็นผู้นำการเรียนรู้ของชุมชนเครือข่ายตำบลนาทัน เมื่อวันที่ 9 มกราคม พ.ศ.2548 กล่าวว่า ความเป็นอยู่ที่ดีนั้น ต้องสามารถดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี เกิดความภาคภูมิใจ และไม่เกิดความเกรงกลัวใคร ซึ่งแต่เดิม มีความเกรงกลัวคน โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่รัฐ เพราะไม่มีความรู้ ไม่มีอำนาจ สำหรับพ่อคำเพี้ย ช่วงทิพย์ ผู้นำการเรียนรู้ของชุมชนเครือข่ายตำบลกุดไฮ ได้กล่าวถึง ความเป็นอยู่ที่ดีเกิดขึ้นจากการที่ได้สร้างฐานการกินอยู่อย่างสบาย ๆ โดยมีเวลาพักผ่อนที่เพียงพอ และสามารถทำงานให้ชุมชนเครือข่ายได้ ดังคำกล่าวที่ว่า “ตื่นเข้าไปทำงานในสวนหนึ่งอย่าง ตอนบ่ายสี่โมง ไปทำอีกหนึ่งอย่าง รวมทำงานส่วนตัว วันละสองชั่วโมง ที่เหลือมาทำงานให้ชุมชน” ในขณะที่พ่อเสริม อุดมนา มีความหวังให้ลูกหลานมาดูแลตอนแก่เฒ่า แสดงให้เห็นว่า ความเป็นอยู่ที่ดีของเครือข่ายอินแปงในระดับปัจเจกบุคคลมีความหลากหลาย แต่อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาถึงความเป็นอยู่ที่ดีในมิติทางสังคมของเครือข่ายอินแปงในระดับปัจเจกบุคคลแล้ว จะพบว่า ความเป็นอยู่ที่ดีของปัจเจกบุคคลเกิดขึ้นจากการที่สามารถดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี สามารถตัดสินใจเลือกทางเลือกในการจัดการชีวิต ภายใต้อิทธิ และเสรีภาพที่พึงมีของตนเอง ซึ่งการกระทำดังกล่าวเป็นการสร้างความเสมอภาคให้กับปัจเจกบุคคลอย่างเท่าเทียมกัน

นอกจากนี้ ในความหมายของสวัสดิการชุมชนบูรณาการที่เป็นความเป็นอยู่ที่ดีของเครือข่ายอินแปงนั้น ยังมีการปรากฏตัวของเงื่อนไขความเชื่อของเครือข่ายที่สรุปออกมาเป็นปรัชญาที่สร้างร่วมกันว่า

“ภูพานคือชีวิต มวลมิตรคือพลัง

พึ่งตนเองคือความหวัง อินแปงยังเพื่อชุมชน”

จากปรัชญาของเครือข่ายอินแปงได้บ่งบอกให้เห็นถึงความสำคัญของเทือกเขาภูพานว่าเป็นประจูดังชีวิตของเครือข่าย ที่จะต้องมีการดูแล บำรุง และรักษาเหมือนชีวิต ทั้งนี้เพราะเทือกเขาภูพาน คือ แหล่งหาอยู่หากิน เพื่อดำรงชีวิตของชาวบ้าน หากเทือกเขาภูพานได้รับการเอาใจใส่ดูแลแล้ว ผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายอินแปงเชื่อว่า ชีวิตจะมีความเป็นอยู่ที่ดีตามมา

ในความหมายของความเป็นอยู่ที่ดีของเครือข่ายอินแปงยังให้ความสำคัญกับหม่อมวลมิตรทั้งภายใน และภายนอกเครือข่าย ทั้งนี้ เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน กลายเป็นพลังอำนาจในการจัดการตนเองของเครือข่าย

สำหรับเป้าหมายของเครือข่ายอินแปงในการจัดสวัสดิการชุมชนบูรณาการของตนเอง มีความเป็นไปได้เพื่อให้เครือข่ายสามารถพึ่งตนเองได้ โดยที่สมาชิกเครือข่ายสามารถช่วยเหลือเกื้อกูลกันได้ จนในที่สุดสามารถพึ่งตนเองในระดับครอบครัว และชุมชนได้ ซึ่งพอกันยาก จักรณารายณ์ ผู้นำการเรียนรู้ของชุมชนเครือข่ายอินแปงที่อำเภอภูพาน ได้กล่าวถึงผลที่เกิดขึ้นจากการพึ่งพาตนเอง และชุมชนนั้น ว่าทำให้ตนเองมีความปลอดภัยในทรัพย์สิน เนื่องจากหากว่าทุกคนมีความเป็นอยู่ที่ดี สามารถพึ่งพาตนเอง และชุมชนได้แล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องไปเบียดเบียน ทำการลักขโมยทรัพย์สินของบุคคลอื่น

จากการที่เครือข่ายอินแปงสามารถจัดสวัสดิการชุมชนบูรณาการของตนเองได้นั้น เครือข่ายอินแปงไม่ได้หยุดอยู่กับที่ แต่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และมีความหวังให้เพื่อนร่วมชะตากรรมเดียวกันได้มีทางออก และสามารถสร้างความเป็นอยู่ที่ดีของตนเองขึ้นมาให้ได้ ทำให้เครือข่ายอินแปงดำรงอยู่โดยมีเป้าหมายเพื่อให้สมาชิกของชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดี

นอกจากนี้ในคราวที่มีการจัดเวทีการเรียนรู้ โดยผู้นำการเรียนรู้ของชุมชนเครือข่ายอินแปงหลายแห่งในวันที่ 29 มิถุนายน พ.ศ.2548 ณ ศูนย์ต้นแบบ ชุมชนเครือข่ายอินแปงที่บ้านบัว ได้มีการสรุปการให้ความหมายของการอยู่ดีกินดี ซึ่งผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายใช้คำที่มีความหมายเดียวกันอีกหลายคำ เช่น การอยู่เย็นเป็นสุข การอยู่ดีมีสุข และการมีความสุข จาก ผลการเสวนาร่วมกันพบว่า ความรู้ของแต่ละคนมีความแตกต่างกัน โดยที่บางคนบอกว่าปลูกผักแล้วนำไปขาย ก็เป็นสุขแล้ว ในขณะที่บางคนได้อยู่กับสวน ก็เป็นสุข ดังนั้น เครือข่ายจึงมองไป ถึงว่า การสร้างความสุขจะทำอย่างไร ซึ่งกล่าวโดยสรุปได้ว่า ในการสร้างความสุขนั้น จะต้องเปลี่ยนวิธีคิดก่อน จากการที่เคยคิดว่า “ทำอย่างไรถึงจะได้เงิน” และ “ทำอย่างไรถึงจะรวย” ซึ่งผู้นำเครือข่ายมองว่าเป็นการวิ่งเข้าหาทองทุกข์ โดยที่การเปลี่ยนวิธีคิดจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ หากขาดโอกาส และขาดการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ดังนั้น เครือข่ายอินแปงจะต้องมีการสนับสนุน ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ ตามคำกล่าวที่ว่า “ให้เขารู้ในสิ่งที่เขาอยากรู้ และให้เขารู้ในสิ่งที่เขาควรรู้” ทั้งนี้ เพื่อให้สมาชิกของเครือข่ายสามารถจัดการวิถีชีวิตของตนเองจนสามารถพึ่งพาตนเอง และเป็นที่พึ่งพาของเครือข่ายได้ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ชุมชนเครือข่ายมีความสุขด้วย

จากการศึกษาการให้นิยามความหมายของความเป็นอยู่ที่ดีของเครือข่ายอินแปง พอสรุปได้ว่า ความเป็นอยู่ที่ดีของเครือข่ายอินแปงมีความหมายในเชิงกระบวนการ และเชิง

เป้าหมาย โดยที่ความหมายในเชิงกระบวนการเป็นการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้สมาชิกเครือข่ายเกิดปัญญาในการจัดการกับวิถีชีวิตของตนเองได้ ตั้งแต่การเปลี่ยนวิธีคิดที่คำนึงถึงภูมิปัญญาที่มีมาในอดีตเป็นรากฐาน จนถึงการนำไปปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อให้ตนเองรอดพ้นจากเงื่อนไขที่ไม่พึงประสงค์ สามารถพึ่งตนเองในครอบครัว และพึ่งพาอาศัยกันในกลุ่มชนเครือข่าย สามารถดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี และเกิดความภาคภูมิใจ ซึ่งเป็นการให้ความหมายของสวัสดิการในเชิงเป้าหมายนั่นเอง

ความเป็นอยู่ที่ดีในระดับเครือข่ายของเครือข่ายอินแปง

การที่เครือข่ายอินแปงสามารถจัดสวัสดิการชุมชนบูรณาการของตนเองได้นั้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เห็นผลอย่างชัดเจนที่สื่อให้เห็นว่า สมาชิกเครือข่ายมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นจากการที่สมาชิกของชุมชนเครือข่ายสามารถสร้างกลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการขึ้นมาได้ โดยมีเงินรวมกันมากกว่า 23,437,416 บาท มีจำนวนสมาชิก 10,410 คน ซึ่งสามารถแสดงข้อมูลอย่างมีนัยสำคัญว่า สมาชิกมีเงินที่นำมาใช้ในการออมต่อเดือนได้ ถึงแม้ว่า การรับทราบจากข้อเท็จจริงว่า การกำหนดจำนวนการออมของแต่ละบุคคลของบางชุมชนเครือข่ายมีจำนวนน้อยก็ตาม

จากการที่เครือข่ายอินแปงสามารถสร้างกลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการขึ้นมาได้นั้น ยังสื่อความหมายไปถึงการที่เครือข่ายมีกิจกรรมที่เป็นสวัสดิการที่หลากหลายโดยใช้ชีวิตเป็นตัวตั้ง สามารถโยงไปถึงภาระหนี้สินที่ลดลง หรือไม่เพิ่มขึ้นได้ ดังเช่นการสัมภาษณ์ผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายบางคน พบว่า ผู้นำการเรียนรู้บางคนสามารถนำรายได้ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินชีวิตตามแนวคิดความเชื่อของเครือข่ายอินแปงไปใช้หนี้ให้มีจำนวนลดลง และในที่สุดหมดไป ในขณะที่บางรายมีหนี้สินลดลง ถึงแม้ว่าจะยังไม่หมดก็ตาม และบางรายหนี้สินไม่ลดลง แต่ก็มีการนำรายได้ที่สามารถนำไปใช้จ่ายในการดำรงชีวิตได้ โดยไม่ต้องก่อหนี้เพิ่มขึ้น

สำหรับในปีพ.ศ.2547 เครือข่ายอินแปงได้มีการทำปุ๋ยชีวภาพ โดยส่วนใหญ่เพื่อใช้ในชุมชนเครือข่ายของตนเอง พบว่ามีสมาชิกประมาณ 5,763 คน สามารถผลิตปุ๋ยชีวภาพชนิดแห้งได้จำนวน 4,171.2 ตัน และชนิดน้ำได้ถึง 129,775 ลิตร ซึ่งสามารถเชื่อมโยงไปถึงการทำเกษตรของสมาชิกเครือข่ายได้ว่าการเพิ่มพื้นที่ของการใช้ปุ๋ยชีวภาพมากขึ้น และจากการสอบถามแนวโน้มการผลิตปุ๋ยชีวภาพจากผู้นำของเครือข่ายที่ทำการผลิตปุ๋ยชีวภาพ พบว่า ความต้องการใช้ปุ๋ยชีวภาพมีปริมาณเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในบางพื้นที่ไม่สามารถผลิตได้อย่างเพียงพอ

ในการผลิตของใช้ในครัวเรือนของเครือข่ายอินแปง เช่น น้ำยาล้างจาน สบู่ก้อน และ สบู่เหลว แชมพู ครีมนวดผม เป็นต้น ซึ่งมีจำนวนสมาชิกมากกว่า 2,026 ครอบครัว ชี้ให้เห็น

ว่า สมาชิกเครือข่ายอินแปงสามารถลดรายจ่ายสำหรับการซื้อของใช้ส่วนบุคคลที่สามารถผลิตขึ้นมาใช้เองได้

นอกจากนี้ ในการจัดการสิ่งแวดล้อมของเครือข่ายอินแปง พบว่า เครือข่ายอินแปงมีการศึกษา อนุรักษ์ และฟื้นฟูป่าชุมชน เพื่อเป็นแหล่งหาอยู่หากิน และสร้างรายได้ให้กับชุมชนได้ โดยพื้นที่ป่าชุมชนที่เครือข่ายอินแปงมีบทบาทเข้าไปมีส่วนในการดูแลรักษามีจำนวนมากถึง 44,604 ไร่ แยกเป็น ป่าต้นน้ำเทือกเขาภูพาน ป่าโคกท่าเลเลียงสัตว์ ป่าวัด และป่าปูลา ซึ่งสามารถเชื่อมโยงไปถึงความอุดมสมบูรณ์ของป่ากลับคืนมา ทั้งนี้ เนื่องจากแนวคิดความเชื่อของเครือข่ายอินแปงได้ให้ความสำคัญกับการพึ่งพาป่า ว่าเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต จึงต้องดูแลรักษาป่าให้มีความสมบูรณ์ยั่งยืนสืบไป

สำหรับการทำวิสาหกิจชุมชนของเครือข่ายอินแปง พบว่า เครือข่ายอินแปงสามารถ ร่วมทุนของสมาชิก เพื่อให้สมาชิกได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของวิสาหกิจชุมชนที่เกิดขึ้น ได้แก่ โรงงานแปรรูปสมุนไพร โรงงานแปรรูปน้ำผลไม้ ร้านค้าชุมชน โรงงานกลั่นสุรา พื้นบ้าน และโรงงานปุ๋ยชีวภาพ เป็นต้น โดยสามารถระดมทุนได้มากกว่า 25,704,000 บาท และมีสมาชิกกว่า 5,651 คน แสดงให้เห็นว่า เครือข่ายมีช่องทางในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน เช่น สมุนไพร และผลไม้พื้นบ้าน รวมถึงเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับมูลสัตว์ที่นำมาใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตปุ๋ยชีวภาพ ส่งผลทำให้สมาชิกเครือข่ายมีรายได้จากการทำวิสาหกิจชุมชนดังกล่าว ซึ่งการที่สมาชิกมีรายได้นั้น สามารถเชื่อมโยงไปถึงการเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้ เนื่องจากสมาชิกสามารถนำเงินที่ได้ไปใช้จ่ายสำหรับสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต การนำไปใช้หนี้ รวมถึงการนำเงินบางส่วนไปสู่ออมเพื่อสร้างสวัสดิการร่วมกัน

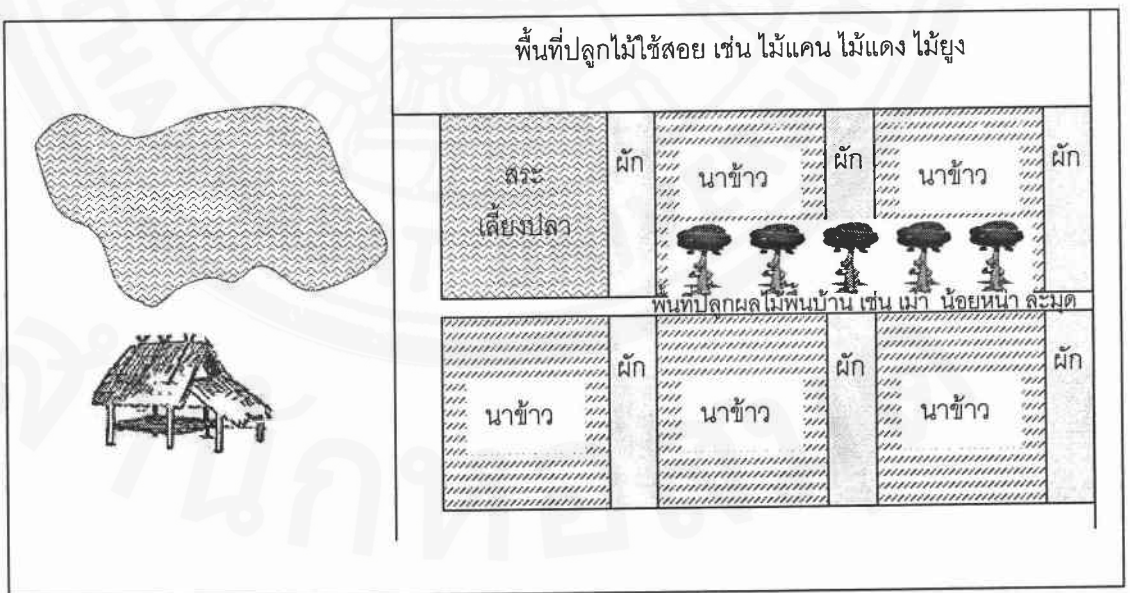
กล่าวโดยสรุปได้ว่า ความเป็นอยู่ที่ดีในระดับเครือข่ายของเครือข่ายอินแปงนั้น สามารถพิจารณาได้จากจำนวนสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นสวัสดิการชุมชนของเครือข่าย ว่าเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะการเพิ่มขึ้นของสมาชิกมีเพิ่มมากในระยะ 5 ปีที่ผ่านมาเอง นอกจากนี้ การเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นสวัสดิการของสมาชิกสามารถสร้างกลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการวงเงินรวมกันมากกว่า 23,437,416 บาท การผลิตปุ๋ยชีวภาพชนิดแห้งได้จำนวน 4,171.2 ตัน และชนิดน้ำได้ถึง 129,775 ลิตร การผลิตของใช้ในครัวเรือนมีจำนวนสมาชิกมากกว่า 2,026 ครอบครัว การดูแลรักษาป่าจำนวนมากถึง 44,604 ไร่ และมีการระดมทุนจัดทำวิสาหกิจชุมชนได้มากกว่า 25,704,000 บาท ซึ่งกิจกรรมที่เป็นสวัสดิการเหล่านี้สามารถเชื่อมโยงไปสู่ความเป็นอยู่ที่ดีของสมาชิกของเครือข่ายได้อย่างดี

ความเป็นอยู่ที่ดีในมิติทางเศรษฐกิจระดับปัจเจกบุคคล

จากการศึกษาการให้นิยามความหมายของความเป็นอยู่ที่ดีของเครือข่ายอินแปง ที่ผ่านมาเป็นการศึกษาในเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณในระดับเครือข่าย ดังนั้น เพื่อเป็นการสร้างความเชื่อมั่นได้ว่า การที่ปัจเจกบุคคลดำเนินการตามแนวคิดความเชื่อของเครือข่ายอินแปง แล้วมีผลในเชิงปริมาณอย่างไร จึงได้ทำการศึกษา และประเมินผลได้ที่เป็นมูลค่า โดยผู้ศึกษาได้เลือกทำการศึกษาในกรณีศึกษาการทำเกษตรสำมะปิจของแม่พิมพ์ โถตันคำ พ่อสมพร ถาบันแก้ว และพ่อโกสินทร์ ตาบลาอำ ซึ่งเป็นผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายอินแปงที่มีความเชื่อมั่นต่อแนวคิดความเชื่อของเครือข่ายอินแปงอย่างสูง โดยได้ผลการศึกษาดังนี้

1. แม่พิมพ์ โถตันคำ

การทำเกษตรสำมะปิจของแม่พิมพ์ โถตันคำ ตาบลนาม่อง บนที่ดิน 15 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ปลูกข้าว จำนวน 11 ไร่ โดยปลูกข้าวเหนียว จำนวน 10 ไร่ และปลูกข้าวเจ้า จำนวน 1 ไร่ ขุดสระเลี้ยงปลา จำนวน 2 ไร่ และ ปลูกไม้ใช้สอย เช่น ไม้แดง ไม้แคน และ ไม้ยุง เป็นต้น พร้อมทั้งปลูกผลไม้พื้นบ้าน และผักสวนครัว ในบริเวณหัวไร่ปลายนา และบริเวณคันนา พื้นที่ประมาณ 2 ไร่ นอกจากนี้ มีการเลี้ยงวัว จำนวน 5 ตัว และไก่ จำนวน 10-20 ตัว ทั้งนี้ ลักษณะของพื้นที่การทำเกษตรของแม่พิมพ์ โถตันคำ สามารถแสดงได้ดังนี้

ในการทำเกษตรสำมะปีของแม่พิมพ์ โถตันคำ ได้เริ่มทำมาตั้งแต่ปีพ.ศ.2541 โดยปรับเปลี่ยนแนวทางในการทำเกษตรกรรม จากการทำนาเพียงอย่างเดียว มาสู่การทำเกษตรสำมะปี จนกระทั่งกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ของเครือข่ายอินแปง สามารถใช้เป็นที่ศึกษาดูงานของผู้ที่สนใจแนวคิดความเชื่อของเครือข่ายอินแปงได้ โดยที่ในแต่ละเดือนนั้น มีผู้มาศึกษาดูงานและสัมผัสแหล่งเรียนรู้เชิงประจักษ์ประมาณ 3-4 ครั้ง โดยที่ในการมาศึกษาดูงานนั้น สวนแม่พิมพ์จะใช้เป็นที่พักค้างแรม ประมาณครั้งละ 1-3 วัน

สำหรับรายได้โดยเฉลี่ยต่อปีของแม่พิมพ์ โถตันคำ จะประกอบด้วย รายได้ที่ เป็น ตัวเงิน และรายได้ประมาณการ ดังนี้

1.1 รายได้ที่เป็นตัวเงิน

1) รายได้จากการเป็นแหล่งศึกษาดูงาน และคำวิทยากร เฉลี่ย 3-4 ครั้งต่อเดือน จำนวนประมาณ 10 เดือน (ยกเว้นช่วงเกี่ยวข้าว) โดยมีรายได้เฉลี่ยเดือนละ 6,000-7,000 บาท คิดเป็น จำนวน 60,000-70,000 บาท ต่อปี

2) รายได้จากการขายผักสวนครัว เช่น ถั่วฝักยาว พริก ข่า พักทอง และมะเขือเทศ โดยมีรายได้เฉลี่ยต่อปี จำนวนประมาณ 25,000-30,000 บาท

รวมรายได้ที่ตัวเงิน ประมาณ 85,000-100,000 บาทต่อปี

1.2 รายได้ประมาณการในอนาคต

1) การเลี้ยงวัว จำนวน 5 ตัว คิดเป็นเงินประมาณ 50,000 บาท

2) การทำนา จำนวน 11 ไร่ ผลผลิตข้าว คิดเป็นเงินประมาณ 30,000 บาท

3) การปลูกไม้ใช้สอย ประมาณ 60 ต้น(ปลูกประมาณ 3 ปี)คิดเป็นเงิน 6,000 บาท

4) การปลูกหมากเฒ่า ประมาณ 100 ต้น(ปลูกมาแล้วประมาณ 3 ปี) ยังคิดมูลค่าไม่ได้ เพราะหมากเฒ่าจะออกผล หลังจากปลูกแล้ว 4 ปี

5) การเลี้ยงปลาตะเพียน ปลาไน และปลาทอม ประมาณ 10,000 ตัว คิดเป็นเงิน ประมาณ 30,000 บาท

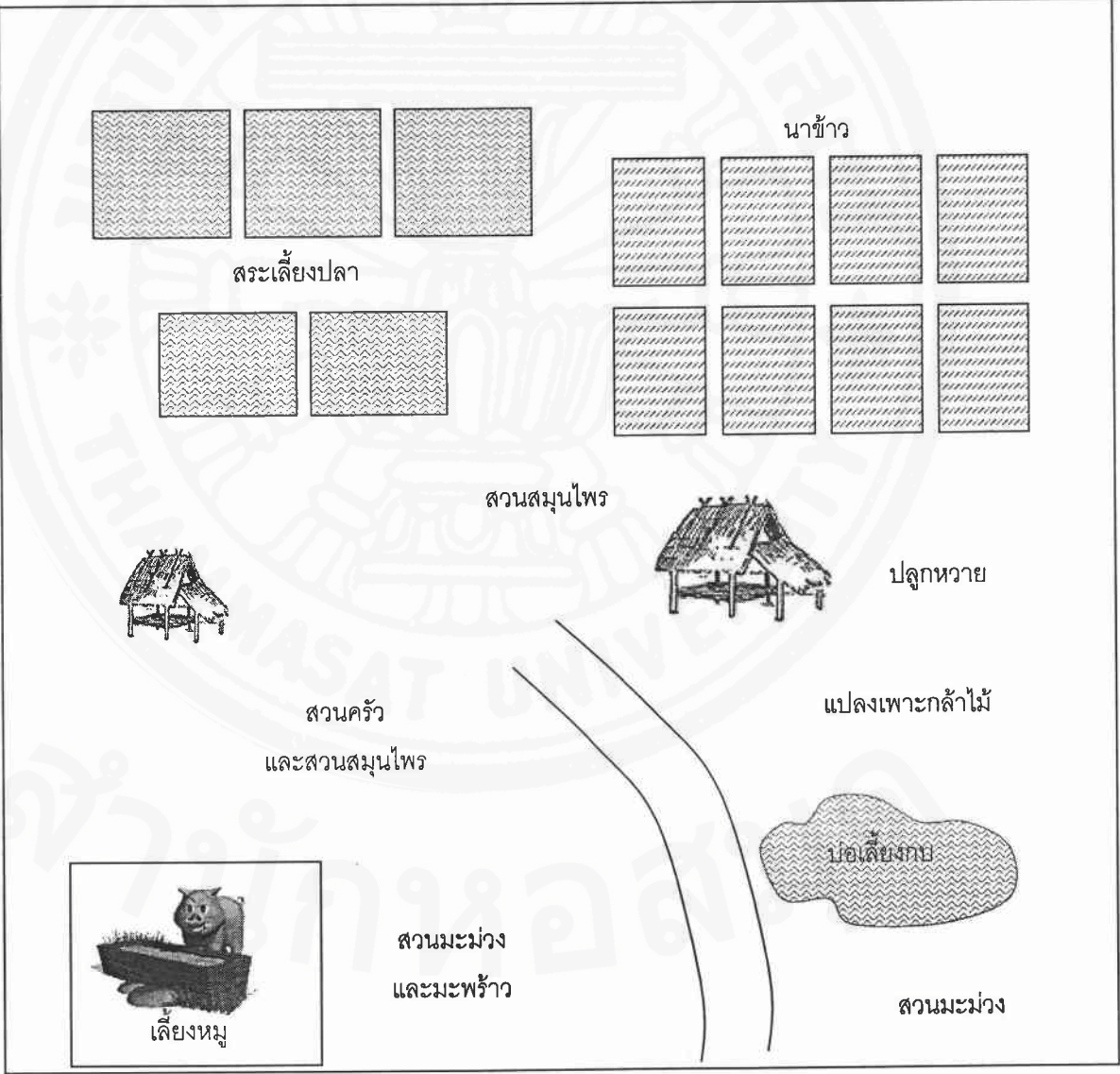
รวมรายได้ประมาณการ ประมาณ 116,000 บาท

นอกจากการสร้างรายได้จากการทำเกษตรสำมะปีแล้ว แม่พิมพ์ โถตันคำ ยังสามารถลดค่าใช้จ่ายในการซื้อหาของกินของใช้ได้อีกเป็นจำนวนมาก ได้แก่ การจัดทำของใช้ในครัวเรือน ไว้ใช้เอง เช่น น้ำยาล้างจาน สบู่ และแชมพู รวมถึงการซื้ออาหารประเภท ผัก และ

เนื้อสัตว์จำพวกปลา นอกจากนี้ แม่พิมพ์ โถต้นคำ ยังสามารถผลิตปุ๋ยชีวภาพขึ้นมาใช้เองจากมูลวัวที่เลี้ยงไว้ได้อีกจำนวนหนึ่ง

2. พ่อสมพร ถาบันแก้ว

การทำเกษตรสำมะปึกของพ่อสมพร ถาบันแก้ว บ้านโนนทรายคำ ตำบลนาม่อง บนที่ดิน 22 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ปลูกข้าว สวนมะม่วง สวนมะพร้าว สระเลี้ยงปลา จำนวน 5 สระ สวนสมุนไพร ผักสวนครัว บ่อเลี้ยงกบ แปลงเพาะกล้าไม้ และการเลี้ยงหมูก็ โดยมีรายละเอียดลักษณะของพื้นที่ดังนี้

สำหรับรายได้โดยเฉลี่ยต่อปีของพ่อสมพร ถาปิ่นแก้ว ประกอบด้วย รายได้ที่เป็นตัวเงิน และรายได้ประมาณการ ดังนี้

2.1 รายได้ที่เป็นตัวเงิน

1) รายได้จากการเป็นแหล่งศึกษาดูงาน และคำวิทยากร มีรายได้เฉลี่ย จำนวน 30,000-40,000 บาท ต่อปี

2) รายได้จากการขายผลไม้จำพวกมะม่วง ประมาณ 4,000-5,000 บาท

3) รายได้จากการทำกับข้าว และขนมหวาน ประมาณ 6,000-7,000 บาท

4) รายได้จากการขายปลา ประมาณ 20,000-25,000 บาท

5) รายได้จากการขายหมูก็ ประมาณ 10,000-12,000 บาท

6) รายได้จากการขายกล้วยไม้ ประมาณ 20,000-25,000 บาท

รวมรายได้ที่เป็นตัวเงิน ประมาณ 90,000-132,000 บาทต่อปี

2.2 รายได้ประมาณการในอนาคต

1) การเลี้ยงไก่ จำนวน 100 ตัว คิดเป็นเงินประมาณ 5,000 บาท

2) การทำนา จำนวนผลผลิตข้าว คิดเป็นเงินประมาณ 27,000 บาท

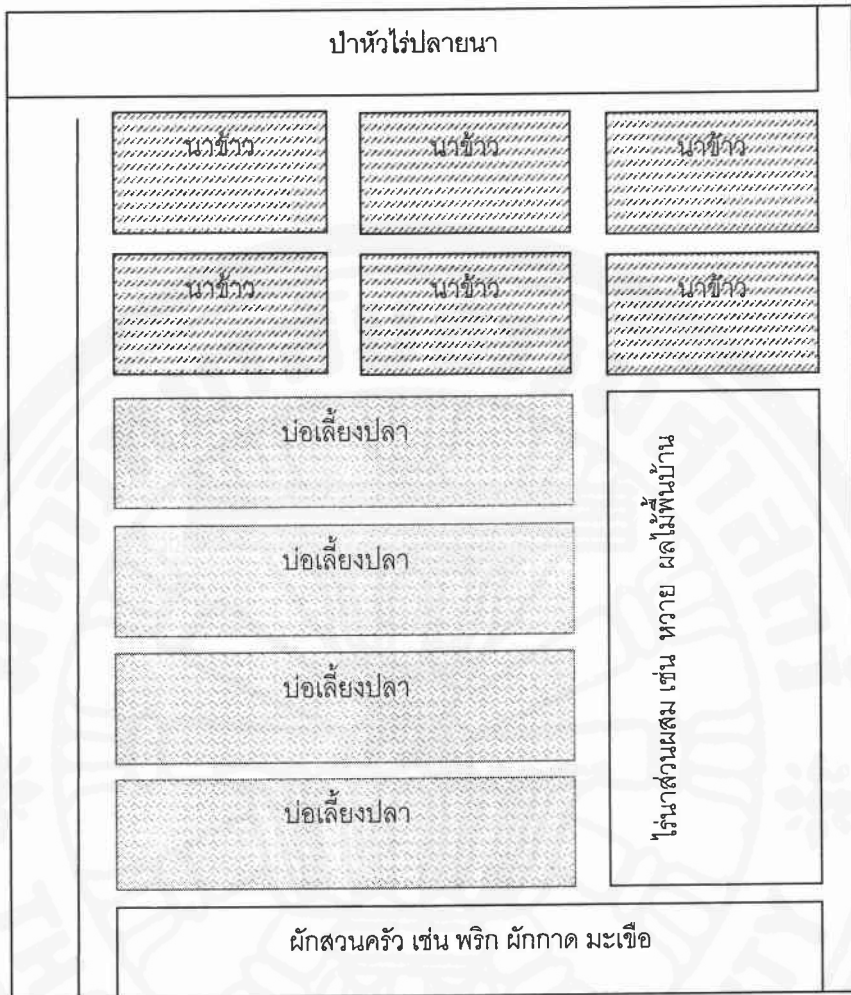
3) การปลูกไม้ใช้สอย ประมาณ 100 ต้น คิดเป็นเงิน 90,000 บาท

รวมรายได้ประมาณการ ประมาณ 122,000 บาท

นอกจากการสร้างรายได้จากการทำเกษตรสำมะปีแล้ว พ่อสมพร ถาปิ่นแก้ว ยังสามารถลดค่าใช้จ่ายในการซื้อหาของกินของใช้ได้อีกเป็นจำนวนมาก เช่น ผักพื้นบ้าน และเนื้อสัตว์จำพวกปลา นอกจากนี้ ยังสามารถใช้ปุ๋ยเคีล่อนที่ เพื่อการบำรุงดิน โดยการย้ายคอกเลี้ยงหมูไปในบริเวณสวน จำนวน 3 เดือนต่อครั้ง

3. พ่อโกสินทร์ ดาบลาอำ

การทำเกษตรสำมะปีของพ่อโกสินทร์ ดาบลาอำ บ้านบัว ตำบลกุดบาก บนที่ดิน 16 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ปลูกข้าว สวนผลไม้ สระเลี้ยงปลา จำนวน 4 สระ สวนสมุนไพร ผักสวนครัว และป่าหัวไร่ปลายนา โดยมีรายละเอียดลักษณะของพื้นที่ดังนี้

สำหรับรายได้โดยเฉลี่ยต่อปีของพ่อโกสินทร์ ดาบลาคำ ประกอบด้วย รายได้ที่เป็นตัวเงิน และรายได้ประมาณการ ดังนี้

3.1 รายได้ที่เป็นตัวเงิน

1) รายได้จากการเป็นแหล่งศึกษาดูงาน และคำวิทยากร มีรายได้เฉลี่ย จำนวน 30,000-40,000 บาท ต่อปี

2) รายได้จากการขายวัว ประมาณ 10,000-12,000 บาท
รวมรายได้ที่เป็นตัวเงิน ประมาณ 40,000-52,000 บาทต่อปี

3.2 รายได้ประมาณการในอนาคต

- 1) การเลี้ยงไก่ จำนวน 60 ตัว คิดเป็นเงินประมาณ 3,000 บาท
- 2) การทำนา จำนวนผลผลิตข้าว คิดเป็นเงินประมาณ 20,000 บาท
- 3) การปลูกไม้ใช้สอย ประมาณ 300 ต้น คิดเป็นเงิน 60,000 บาท

- 4) การเลี้ยงปลา ประมาณ 2,000 ตัว คิดเป็นเงิน ประมาณ 20,000 บาท
 - 5) การเลี้ยงวัว จำนวน 12 ตัว คิดเป็นเงิน ประมาณ 120,000 บาท
 - 6) การเลี้ยงหมู จำนวน 13 ตัว คิดเป็นเงินประมาณ 20,000 บาท
- รวมรายได้ประมาณการ ประมาณ 245,000 บาท

กล่าวโดยสรุปได้ว่า จากกรณีศึกษาการทำเกษตรสำมะปีของแม่พิมพ์ โถตันคำ พ่อสมพร ถาบันแก้ว และพ่อโกสินทร์ ดาบลาคำ ซึ่งเป็นผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายอินแปง สามารถสร้างความเป็นอยู่ที่ดีในมิติทางเศรษฐกิจระดับปัจเจกบุคคลที่เป็นรายได้สำหรับการใช้จ่ายได้ ทั้งที่เป็นรายได้ที่เป็น ตัวเงินในแต่ละปีได้ตลอดทั้งปี และรายได้ประมาณการในอนาคต ซึ่งสามารถแปลงเป็นเงินได้ในกรณีที่มีความจำเป็นต้องให้เงิน

สภาพความเป็นอยู่ที่ดีของเครือข่ายอินแปงยังไม่พอเพียงสำหรับทุกคน

จากการให้นิยามความหมายความเป็นอยู่ที่ดีของเครือข่ายอินแปงมีความหมายในเชิงกระบวนการ และเชิงเป้าหมาย โดยที่ความหมายในเชิงกระบวนการนั้น เครือข่ายอินแปงสามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง แต่ความหมายในเชิงเป้าหมายที่เห็นผลเป็นรูปธรรมสามารถพึ่งตนเองได้นั้น จะพบว่า ความเป็นอยู่ที่ดีเกิดขึ้นเฉพาะในระดับผู้นำการเรียนรู้ โดยที่สมาชิกทุกคนของเครือข่ายยังไม่สามารถบรรลุเป้าหมายความเป็นอยู่ที่ดีตามความหมายของเครือข่ายอินแปงได้ เนื่องจากอยู่ระหว่างการเรียนรู้การสร้างฐานของตนเอง บางส่วนก็ยังติดอยู่ในกระแสความทันสมัย แต่อย่างน้อยก็เกิดปัญญาในการจัดการกับวิถีชีวิตของตนเองได้ ซึ่งมีสภาพที่ดีกว่าชาวบ้านที่ยังไม่สามารถหาทางออกให้กับชีวิตได้ โดยที่ยังติดกับแนวทางแห่งความทันสมัยอยู่

“ชาวบ้านยังติดอยู่กับการปลูกอ้อย ยางพารา” “การขายตัวของกลุ่มยังไม่สามารถขับเคลื่อนได้มากนัก เพราะขาดกองทุนสนับสนุน” (บุญจันทร์ ภูนาเพชร, สัมภาษณ์)

“ฐานชีวิตยังไม่มั่นคง บ่อนตลาดวังสะพุงคือปากท้องยังไม่พอ จะไปบ่อนที่อื่นได้อย่างไร” (วี เชื้อคำฮุด, สัมภาษณ์)

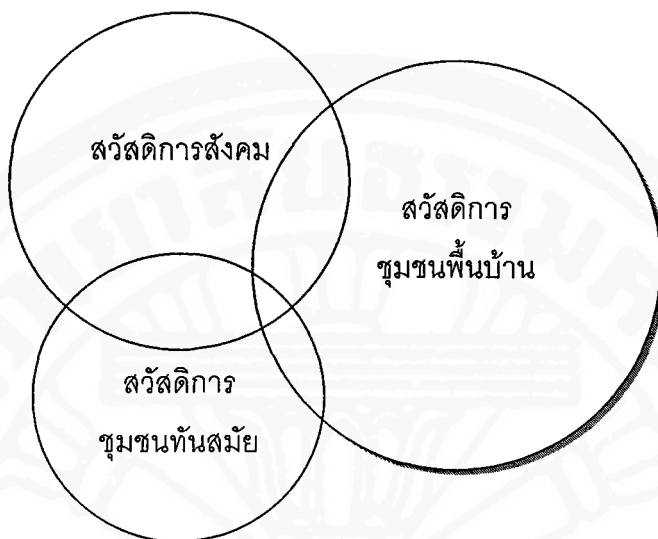
“ตอนนี้พอมองเห็นทางว่าชาวบ้านสามารถลดต้นทุนทางการเกษตร ชวนกันเลี้ยงสัตว์ เพื่อนำมูลสัตว์มาทำปุ๋ยชีวภาพ” (เลียบ บุญเติม, สัมภาษณ์)

กล่าวโดยสรุป สวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายอินแปงที่เกิดขึ้นในระดับเครือข่ายนั้น ครอบคลุมสวัสดิการที่เป็นองค์ประกอบทุกด้านของชีวิต และผสมผสานสวัสดิการทั้ง 3 ระดับ คือ สวัสดิการชุมชนพื้นบ้าน สวัสดิการชุมชนทันสมัย และสวัสดิการสังคม โดยใช้วิถีชีวิตเป็นตัวตั้ง แต่การปรากฏตัวของสวัสดิการชุมชนบูรณาการ จะพบว่าสวัสดิการชุมชนพื้นบ้านมี

ความเข้มข้นสูงกว่าสวัสดิการอีก 2 ระดับ เพราะสวัสดิการชุมชนพื้นบ้านเป็นรากฐานที่สำคัญในการจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการ ตั้งแต่การใช้องค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น มาจนถึงการใช้วัฒนธรรมการดำรงชีวิตที่มีการพึ่งพาอาศัย ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพื่อเข้ามาจัดการสวัสดิการชุมชนบูรณาการของตนเอง โดยตนเอง และเพื่อตนเอง ในขณะที่ สวัสดิการอีก 2 ระดับ คือ สวัสดิการชุมชนทันสมัย และสวัสดิการสังคม มีฐานะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในระดับรองลงมา ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับว่าจะเป็นสวัสดิการด้านใดด้วย เช่น สวัสดิการทางด้านการศึกษาที่เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือสวัสดิการด้านสุขภาพ ในกรณีเจ็บป่วยรุนแรง และการประสบอุบัติเหตุฉุกเฉิน รวมถึงสวัสดิการในด้านการสนับสนุนในรูปแบบของโครงการต่าง ๆ จะพบว่า สวัสดิการสังคมยังมีความจำเป็นในระดับสูง โดยที่เครือข่ายอินแปงไม่ได้ปฏิเสธหรือมีข้อขัดแย้งกับสวัสดิการที่รัฐจัดให้ แต่มีการเรียนรู้ในการใช้ตามบริบทของเครือข่าย เช่น การได้รับการสนับสนุนโครงการจากรัฐ เครือข่ายก็จะปรับตัวรับการสนับสนุน แต่จะมีการปรับเปลี่ยนในภายหลัง เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของเครือข่าย สำหรับในกรณีของสวัสดิการชุมชนทันสมัย ที่มีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการจัดสวัสดิการด้านการสร้างเศรษฐกิจชุมชนจากการทำวิสาหกิจชุมชน และความรู้สมัยใหม่ที่เครือข่ายอินแปงไม่มีความรู้ และขาดความชำนาญ โดยเฉพาะความรู้ที่มาจากภายนอก ก็ยังมีความจำเป็นอยู่เช่นกัน นอกจากนี้ในการผสมผสานสวัสดิการทุกระดับจะมีความเข้มข้นมากน้อยแค่ไหน ยังขึ้นอยู่กับพลังอำนาจของชุมชนเครือข่ายแต่ละแห่งด้วย แต่อย่างไรก็ตาม การพิจารณาในภาพรวมของสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายอินแปง จะมีลักษณะของการปรากฏตัวของความเชื่อมโยงสวัสดิการทุกระดับ พร้อมกับการบูรณาการสวัสดิการทุกระดับเข้าด้วยกันจนเป็นสวัสดิการชุมชนของตนเอง ซึ่งหากพิจารณาสัดส่วนในภาพรวมของสวัสดิการชุมชนพื้นบ้าน สวัสดิการชุมชนทันสมัย และสวัสดิการสังคม ผู้ศึกษาเห็นว่าสัดส่วนของสวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายอินแปงมีสัดส่วนประมาณครึ่งหนึ่งเป็นสวัสดิการชุมชนพื้นบ้าน และอีกประมาณครึ่งหนึ่งเป็นสวัสดิการชุมชนทันสมัย และสวัสดิการสังคม ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกันระหว่างสวัสดิการชุมชนทันสมัย และสวัสดิการสังคมแล้ว ยังพบว่า สวัสดิการสังคมมีสัดส่วนมากกว่า ซึ่งพอสรุปสวัสดิการชุมชนบูรณาการที่ผสมผสานสวัสดิการทั้ง 3 ระดับ โดยมีสวัสดิการชุมชนพื้นบ้านเป็นส่วนสำคัญ ได้ดังภาพที่ 5.11

ภาพที่ 5.11

สวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายอินแปง

ที่มา: (การสังเคราะห์ของผู้ศึกษา)

โดยที่สวัสดิการชุมชนบูรณาการของเครือข่ายอินแปง สามารถสร้างความ เป็นอยู่ที่ดีในมิติทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในระดับผู้นำการเรียนรู้แต่ละคน ซึ่งในแต่ละปีสามารถ สร้างรายได้ที่เป็นตัวเงินได้หลายหมื่นบาท จนถึงหลายแสนบาท และมีรายได้ในอนาคตอีกเป็น จำนวนมาก นอกจากนี้ หมู่พลสมาชิกเครือข่ายอินแปงยังรอดพ้นจากเงื่อนโซ่ที่ไม่พึงประสงค์ และ สามารถพึ่งตนเองในระดับครอบครัว และพึ่งพากันในชุมชนได้ และสำหรับในมิติทางสังคมนั้น สมาชิกเครือข่ายอินแปงสามารถดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีในสังคมได้ และมีโอกาสในการจัดการ ทรัพยากรของตนเอง โดยตนเอง และ เพื่อตนเองได้แต่อย่างไรก็ตาม สวัสดิการชุมชนบูรณาการ ของเครือข่ายอินแปงไม่ได้หยุดนิ่งอยู่กับที่ แต่มีพลวัต เปลี่ยนแปลงไปได้ เนื่องจากสถานการณ์ที่ เกิดขึ้นไม่คงที่ โดยมีผลกระทบมาจากทั้งภายใน และภายนอกเครือข่าย ทำให้สวัสดิการชุมชน บูรณาการที่เกิดขึ้น ต้องมีการปรับตัวเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา โดยที่เครือข่ายอินแปงมีศักยภาพใน การจัดการตนเอง สามารถปรับเปลี่ยนโครงสร้าง จัดระเบียบ และปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลง ได้ด้วยตนเอง ดังนั้น ในการศึกษาสวัสดิการชุมชนบูรณาการทุกด้านของชีวิตของเครือข่ายอินแปง จึงจำเป็นต้องทำการศึกษาถึงกลไก กระบวนการของการจัดการ เพื่อให้เห็นมิติของการปรับตัว เปลี่ยนแปลงข้ามกาลเวลารว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร อันจะนำไปสู่ความเป็นไปได้ของสวัสดิการชุมชน บูรณาการในอนาคต ซึ่งจะได้ทำการศึกษาบทต่อไป

สวัสดิการชุมชนบูรณาการตามวิสัยทัศน์ในอนาคตของเครือข่ายอินแปง

จากการศึกษาสวัสดิการชุมชนบูรณาการตามวิสัยทัศน์ในอนาคตของเครือข่ายอินแปง โดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายที่มาร่วมประชุมเครือข่ายที่ชุมชนเครือข่ายอินแปง ที่บ้านบัว ตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร ในวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ.2548 พบว่า สวัสดิการชุมชนบูรณาการที่ผู้นำการเรียนรู้ตามวิสัยทัศน์ในอนาคตของเครือข่ายอินแปงถูกกำหนดเป็นเป้าหมายไว้ ซึ่งมีทั้งในระดับปัจเจกบุคคล และระดับเครือข่าย โดยที่เป้าหมายทั้งสองระดับจะมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกัน และไม่ได้แยกส่วนออกจากกัน ตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. วิสัยทัศน์ที่เป็นเป้าหมายในระดับปัจเจกบุคคล ในความหมายของสวัสดิการที่เป็นเป้าหมายระดับปัจเจกบุคคลนั้น เครือข่ายอินแปงได้กำหนดเป้าหมายระดับปัจเจกบุคคลว่า ต้องการให้เกิดการพึ่งพาตนเอง โดยความหมายของการพึ่งพาตนเองของเครือข่ายอินแปงนั้น จะต้องเกิดขึ้นภายใต้สภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1.1 สภาพความเป็นอยู่ที่มีอาหารเพียงพอจากการปลูกอยู่ปลูกกิน ตามคำกล่าวที่ว่า “ปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก”

1.2 สภาพของหนี้สินลดลง

1.3 สภาพทางเศรษฐกิจของครอบครัวดีขึ้น จากการมีรายได้ที่เพียงพอสำหรับการใช้จ่ายที่จำเป็น

1.4 การที่สามารถช่วยเหลือชุมชนได้มากขึ้น จากการเป็นต้นแบบสำหรับการเรียนรู้ให้กับคนรุ่นหลังที่ต้องการแสวงหาทางออกให้กับชีวิต ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความอบอุ่นภายในชุมชน

การที่ผู้นำเครือข่ายอินแปงกำหนดวิสัยทัศน์ที่ต้องการให้สมาชิกของเครือข่ายบรรลุความเป็นอยู่ที่ดีนั้น จะพบว่า เครือข่ายอินแปงไม่ได้คำนึงถึงเฉพาะตัวปัจเจกบุคคลเท่านั้น แต่ยังให้ความสำคัญก้าวไปถึงในระดับชุมชนด้วย แสดงถึงความเอื้ออาทรต่อกันของชาวบ้านที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

อย่างไรก็ตาม ในการพึ่งตนเองของผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่าวนั้น ไม่ได้หมายความว่า เป็นการพึ่งตนเองจากภายในเครือข่ายได้ทั้งหมด แต่ยังคงพึ่งพาจากภายนอกด้วย ซึ่งผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายได้กำหนดสัดส่วนของการพึ่งพาตนเอง โดยเปรียบเทียบเป็นกับการพึ่งพาภายนอก ซึ่งการพึ่งพาตนเองที่ผู้นำการเรียนรู้ยอมรับว่าเป็นระดับการพึ่งพาตนเองได้นั้น มีสัดส่วนของการพึ่งตนเองจากภายในเครือข่ายคิดเป็นร้อยละ 60 และอีกร้อยละ 40 ยังมีการพึ่งพา

จากภายนอก โดยที่ผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายอินแปงเห็นว่าเป็นระดับที่เรียกได้ว่าเป็นระดับของการพึ่งพาตนเองได้ ทั้งนี้เนื่องจากสภาพของเครือข่ายเป็นระบบเปิด ดังนั้น จึงต้องได้รับอิทธิพลจากสภาพแวดล้อมภายนอก

จากการประเมินจำนวนผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายอินแปงที่สามารถพึ่งตนเองได้จำนวนสัดส่วนร้อยละ 60 มีจำนวนประมาณ 5,000 คน จากจำนวนสมาชิกเครือข่าย ประมาณ 40,000 คน คิดเป็นสัดส่วน 1 ใน 4 ของสมาชิกทั้งหมด นอกจากนี้ ผู้นำเครือข่ายอินแปงยังได้แบ่งสัดส่วนของการพึ่งตนเองออกเป็นอีหลายระดับ ทั้งนี้ มีเป้าหมายเพื่อการยกระดับการพึ่งตนเองในอนาคตต่อไป โดยสัดส่วนของการพึ่งตนเองมีการลดระดับลงจาก สัดส่วนร้อยละ 60 จนถึงสัดส่วนร้อยละ 10 โดยที่ผู้ที่สามารถพึ่งตนเองได้สัดส่วนร้อยละ 50 เป็นผู้ที่ยังพึ่งตนเองได้ไม่เต็มที่ ยังเอนเอียงไปพึ่งพาทภายนอก ในขณะที่ ผู้ที่มีสัดส่วนการพึ่งตนเองได้ร้อยละ 40 ถือว่ายังไม่ผ่านเกณฑ์การพึ่งตนเอง โดยผู้ที่มีสัดส่วนการพึ่งตนเองร้อยละ 10-30 เป็นผู้ที่ยังต้องมีการเรียนรู้ในการจัดการตนเองมากขึ้น โดยเฉพาะผู้ที่สามารถพึ่งตนเองได้เพียงร้อยละ 10 ของเครือข่ายอินแปงมีจำนวนมากถึง 28,000 คน ดังนั้น เครือข่ายอินแปงจึงเห็นว่า จะต้องมีการจัดการให้เกิดการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น เพื่อนำไปสู่การยกระดับการพึ่งตนเองได้ต่อไปตามลำดับขั้น โดยที่ผู้นำเครือข่ายเชื่อว่า ในสถานการณ์ที่เป็นอยู่จากการถาโถมของสภาวะแวดล้อมภายนอก การพึ่งตนเองจะอยู่ในสภาพของการค่อย ๆ ยกระดับขึ้นทีละเล็กละน้อย ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงระดับของการพึ่งตนเองได้อย่างฉับพลันทันทีทันใด แต่ทั้งนี้ต้องมีความมุ่งมั่น และเชื่อมั่นต่อแนวคิดความเชื่อของเครือข่ายอินแปงด้วย

2. วิสัยทัศน์ที่เป็นเป้าหมายในระดับเครือข่าย ผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายอินแปงได้กำหนดวิสัยทัศน์ที่เป็นเป้าหมายในระดับเครือข่าย โดยต้องการให้เกิดการพึ่งพากันในระดับเครือข่ายจากการเรียนรู้ร่วมกัน ผ่านการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน จนเป็นที่พึงของชุมชนได้ ทั้งนี้ เนื่องจาก ในแต่ละชุมชนนั้นจะมีผู้ที่เป็นสมาชิกของเครือข่ายจำนวนไม่มาก เช่น สมาชิกของชุมชนเครือข่ายอินแปงที่ตำบลพังขว้าง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร มีจำนวนเพียง 35 คน จากจำนวนสมาชิกในชุมชนหลายพันคน หรือสมาชิกของชุมชนเครือข่ายอินแปงที่ตำบลบ่อแก้วมีจำนวน 124 คน จากจำนวนสมาชิกในชุมชนมากกว่าพันคนเช่นกัน ดังนั้น เครือข่ายอินแปงจึงมีเป้าหมายต้องการให้การจัดการในระดับของชุมชนเครือข่ายสามารถเป็นที่พึ่งของชุมชนได้ โดยเฉพาะการเป็นที่พึ่งให้กับผู้ที่ประสบปัญหาในการดำเนินชีวิตในชุมชนได้มีทางเลือกในการหาทางออกให้กับชีวิต ทั้งนี้ เนื่องจากผู้นำการเรียนรู้ของเครือข่ายได้ประสบความสำเร็จในการจัดการชีวิตมาแล้ว จึงอยากให้ผู้อื่นได้ประสบความสำเร็จด้วย